

4

5150/5-א

מדינת ישראל

משרד הממשלה

משרד

משרד המשפטים

לשכת מנהל משפטים
 מ.ט.מ. - אזורי ו.מ.מ.
 חץ ללא שם - מוויכוח
 אמהלן העליון
 17.9.2020 - 17.9.2020

מס' תיק מקורי

שם תיק: ש.ש.ש. - תיק ללא שם

5150/5-א

מזהה פנימי

מזהה פרינט: R000220

17/09/2020

נארוך הדפסה

כתובת: 3-312-5-7-2

א

43.5

מחלקה

ארכיון המדינה

משרד ראש הממשלה

טופס מראה מקום להוצאת תעודות יחידות*

חטיבה מס': _____
מיכל מס': 5150/10
תאריך התעודה: 1993
שם מחבר התעודה: _____
שם הנמען: _____
סוג התעודה (סמן ✓ במקום המתאים):

- מכתב ☐
מברק ☐
תזכיר או מיזכר ☒
דין וחשבון או זכרון דברים משיחה או דיון ☐
פרוטוקול של שיחה, דיון או ישיבה ☐

*הטופס ימולא בשני עותקים. העותק הירוק יוכנס לתיק במקום התעודה שהוצאה;
העותק הלבן יצורף לתעודה שהוצאה.

The Armand Hammer Fund for Economic
Cooperation in the Middle East

THE ISRAELI HOUSEHOLD SECTOR
DEMAND FOR WATER

12-1993

Gideon Fishelson

Tel-Aviv University
July 1993

Preview

The limited quantities of fresh water obtainable from conventional sources *a priori* reflect upon the short supply of this resource. Extending the interests into the long run requires the bringing in of the various technological options that can, at certain prices, likely very high ones, alleviate to a certain extent the constraints imposed by nature upon the availability of the resource. However, until then, as long as the resource remains effectively limited the question regarding its optimal allocation has to be answered. One might suggest to leave it entirely to the market mechanism which is the common mechanism for most goods and services. Is it however also the appropriate one for water in the Middle East in general and in Israel in particular? An answer cannot be given before the demands by the major users of water are studied. The water users are: the urban sector in which household consumption takes the major share and the rural-agricultural sector in which agricultural activities are the dominant users. Within the urban sector one also finds the industrial demand, the commercial demand and the urban public demand.

The Armand Hammer Fund embarked upon a series of studies on water demand with the emphasis upon three major sectors: agriculture, household, industrial. In this study we report the results for the household sector. As conventional in economics the two parameters that characterize every demand function are the price elasticity and the income elasticity. The demand for water is no exception although one might *a priori* suggest that given the necessity and uniqueness of this product, its price and income

elasticities are zero. The study presented below describes the search and findings of these elasticities for certain populations in Israel. It turns out that the price elasticity is very low, but it is not zero. It is obviously not independent from the quantities already consumed, the prevailing prices of all goods and services in the economy and per capita income. We found the price elasticity to be about -0.10.

The income elasticity is also not independent from the quantity already consumed and the various economic data. We found it to be about 0.25. One should regard this elasticity as the long run elasticity, i.e. it contains the relative changes in the quantities of water after all adjustments in the technology of living and standard of living took place.

The two elasticities were estimated from historical data. Thus their applicability for the future is a legitimate question. However, a narrow range around each of these elasticities is expected to contain the parameters according to which the household sector in Israel will react to changes in the price of water and its income in the near future, end of the 20th century.

Given the interdependence in water availability of the entities between the Mediterranean and the Great Desert, one would wish that similar studies for the household sector as well as for the agricultural and industrial sectors would be done in the Territories and in Jordan. Only with the various demand functions well specified one can determine the dynamics of the shadow price of water in this region and whether investments in new nonconventional sources of water supply are justified from the economic point of view.

In the last two years the Armand Hammer Fund and the Pinhas Sapir Center for Development, both in Tel-Aviv University, joint forces to advance studies related to demand for water and optimal allocation of water. This study is the first of these studies to be published.

Professor Gideon Fishelson
Scientific Coordinator
The Armand Hammer Fund

Out of total consumption of fresh water in Israel, about 1300 million cm/year (the average in 1989, 1990 and 1991) the consumption for domestic usage is the most stable one. Its annual average was 476 million cm, i.e. about 35 percent. Observing the domestic consumption from 1960 to 1991 reveals that it ranged from 80 to 110 cm per capita per year, with the above 100 cm figures starting in the late 1970s. Hence, in general the trend was upward, about parallel to that of the GDP per capita. However, even if per capita water consumption would have stayed constant, the total consumption would have increased due to population growth, e.g. by about 2% per year, not accounting for immigration. With the onset of immigration in 1971-1972, 1978-1980, 1989-1992, and those expected in the coming years, the total domestic water consumption has grown faster and it would grow at higher rates with more immigration.

In this study we attempt to identify the economic forces that influence the consumption of water by households. We a priori can submit that income (better measured by private consumption) is one of these variables and that water is a normal good, i.e. it has a positive income elasticity. The question is what is the magnitude of this elasticity. One can also suggest that the price of water is one of those factors and that the demand for water is downward sloping. The question here relates to the steepness of that curve. It might rather be very steep - inelastic.

Observing family expenditures, one sees that the share of water is relatively small. In 1987, based upon the Family Expenditure Survey of 1986/7, the share was less than 1% (NIS 16 out of 1963 NIS per month), thus a priori implying a very low elasticity of the quantity with respect to price. This is further strengthened by the argument that water does not have good substitutes and that given the consumption technology it is used in relatively fixed proportions per unit of time.

There is another reason for studying the demand for fresh water in terms of quantity by the household sector. It has to do with the aspects of water quality and water recycling. The household sector competes with other

economic sectors for fresh water, but more than 50% of its consumed water can be recovered by recycling. The quality of the recycled water is a decision variable which further determines its potential usages. It is very unlikely to be reused as fresh water in the household sector, but could be used, depending upon its quality, for gardening and for various agricultural crops (not all). However, then it would have a direct impact on water quality in the aquifers, causing it to deteriorate at a quicker rate. The competition over fresh water, recycling, usage of recycled water in agriculture, and the dynamics of quality effects are of high significance for Israel. They are endogenous variables in the framework of the water market for household consumption.

The Demand for Water – An Overview

A study on household demand for water for direct consumption (excluding swimming, boating, recreation, etc.) is a rather curious one among the various households' demand studies (for durables, food, certain vegetables, beverages, cigarettes, etc.) even in Israel. No data or studies are available for other countries. One reason may be the low share, practically negligible, of the expenditure on water out of total consumption. Another reason might be the recognition that water is a most essential good that is consumed at relatively fixed quantities. The necessity – fixed quantities, are believed to lead to the non-pricing of water in many localities, or to the usage of a lump sum tax on water consumption in others. In many cities around the world there are no meters for water. This is not the case in Israel (and should not have been in several other Middle Eastern countries). Metering water on a per apartment basis started in Israel in the early 1950s. The prices of water by usage, inclusive of domestic usage, were historically controlled and determined centrally, by the government. The supply of water to the household sector was kept perfectly elastic even in years of relative shortage due to consecutive

years of drought. This was also the case for industrial usage but not for agricultural production.

Past observations regarding rainfall in Israel show that a sequence of two rainy years followed by three poor years is a frequent phenomenon. The shortage of water shows up in the third and mainly in the fourth poor year. In these third and fourth years means have to be undertaken to induce a decline in the quantity demanded by the various users. The only efficient way to impose a reduction of consumption on the household sector is either by increasing prices or by a combination of a quota followed by a very steep price increase, if it is violated. Hence, the question of the affectivity of enforcing lower consumption hinges on the sensitivity of demand to price.

The growth of the population builds an automatic factor into the water market that increases total consumption. A similar role is fulfilled by the growth of income. Hence, if the population elasticity of domestic water consumption is unity, and the income elasticity is 0.25, the average annual increase of domestic water consumption, given that population grows at 2% and income per capita at 2%, would be by a rate of 2.5%, i.e. it would double within about 30 years (29). If all years were rainy ones, the population growth would create a problem only in years far enough into the future (40). However, given the drought cycle, a critical shortage might be faced within 20 years. Then economic means to lower domestic consumption will be required. Knowing the demand function for water is thus needed for the planning of water supply which, by its nature, is a long-term planning. It takes 15-20 years from the start to completion of a large-scale national water project.

In this study we present several estimations of the demand for water. The estimations are of three categories. In the first category we estimate the demand per capita where the unit of observation is a municipality. In the second category the observations are of individual households while the dependent variable is the household expenditure on water. The data were obtained from the 1986/7 Family Expenditure Survey. The third category is a

time series study on domestic water consumption in Israel in the 1960-1991 period. It is a straight-forward time series analysis, relating the quantity of water per capita to income per capita and to the real price of water. Here it is worthwhile mentioning that Tahal, the Israeli Water Planning Company, presumably did a study on the domestic demand for water (Tahal, 1992). This study is used as the source for forecasting the national demand for water. A close look reveals that it is no more than averaging and multiplying of various factors without relating, even in the most basic way, the quantities of water to economic variables.

The Demand for Water – Findings

In this section we present the findings of the three different estimations. They differ in the level of aggregation from which the observations were taken, the locality level, the individual household level and the state level.

The Municipal Level

At the local level the municipal authorities are in charge of providing water to their citizens. This explains why in drought years, the local municipalities in Israel are quite worried regarding their ability to provide sufficient fresh water to the various urban users. Tahal (1992) forecasted for them the demand for water in the years 1995, 2005 and 2015. The working assumption was that by 1995 the Israeli population (excluding those in the territories) would be 6 million, in 2005, 7 million, and in 2015, 8 million. The study was based upon data of urban water consumption in the 4 years 1987-1990. Urban water consumption is defined to include domestic consumption, general services, gardening and other urban consumers that are neither industry nor agriculture.

Given past trends and the expected growth in the standard of living, the study assumed that in Jewish municipalities the per capita consumption would,

by 2015, reach 90-100 cm/person/year, and in Arab municipalities 65-70 cm/person/year. These figures are gross in the sense that they include 10% depreciation. The path to this "saturation" level is determined by the trend (from the years 1981 to 1987-90, assuming for each of the four years the weights of 20%, 20%, 20%, and 40% respectively). The only difference considered among municipalities was the size in terms of population. The study defined five categories in the Jewish sector and one in the non-Jewish sector. It was found that the smaller the population, the larger the annual change over time although the range of changes is very small (1/3-1.0 cm/person/year). Given that this was all that was accomplished, leads to the conclusion that a thorough analysis is needed. This still does not imply that the new forecasting will be more accurate. It is well known that frequently extrapolation generates the best forecasting.

A summary of the consumption data is presented in the following three tables (the units of measurement are specified only in the first table). The interesting comparable data are those on a per capita basis for 1990. In the cities, per capita annual urban consumption was 81.7 cm, while per capita annual domestic consumption was 58.2 cm. In the Jewish municipal councils the comparative figures are 89.0 and 67.9 cm while in the non-Jewish sector they are 41.1 and 35.6 cm respectively. The differences are quite striking, but are explorable. There are more non-domestic activities in cities, but relatively more single family homes and thus more gardening in municipal councils. In some municipalities in the non-Jewish sector there are still homes without running water, the standard of living is lower and home gardening is hardly found, every piece of land is devoted to production of fruits and vegetables. A more detailed analysis indicates that in the small municipalities, up to a population of 5,000, the urban per capita consumption reached 104.3 cm in 1990. Most of this consumption is domestic consumption. Here one sees the effects of single family homes and gardening. In urban areas with a population of above 100,000, the per capita urban consumption in

1990 was only 79.5 cm, i.e. less by more than 20% than in the smallest councils. Thus, a major factor that would determine domestic demand is the distribution of population by municipality size the share of private homes in total residential housing and the land area per single family home.

Table 1: Water Related Data, 39 Jewish Cities

	Year			
	1987	1988	1989	1990
Population (million)	3,010.3	3,041.2	3,089.5	3,292.4
Total Urban Consumption (million cm/year)	293.3	309.5	314.7	305.7
Urban Consumption (million cm/year)	256.7	266.5	273.7	269.0
Domestic Consumption (million cm/year)	180.7	186.1	194.3	191.5
Urban Consumption per Capita (cm/year)	85.0	87.8	88.7	81.8
Domestic Consumption per Capita (cm/year)	60.1	61.2	62.8	58.4

Table 2: Water Related Data, 110 Jewish Municipal Councils

	Year			
	1987	1988	1989	1990
Population	0.423	0.432	0.446	0.480
Total Urban Consumption	66.0	66.3	67.3	66.0
Urban Consumption	38.4	41.4	43.4	42.7
Domestic Consumption	28.7	30.5	31.9	32.6
Urban Consumption per Capita	90.8	95.8	97.3	89.0
Domestic Consumption per Capita	67.8	70.6	71.5	67.9

Table 3: Water Related Data, 61 Non-Jewish Municipal Councils

	Year			
	1987	1988	1989	1990
Population	0.469	0.484	0.499	0.522
Total Urban Consumption	20.0	22.2	23.6	24.1
Urban Consumption	17.2	19.2	20.5	21.4
Domestic Consumption	14.9	16.5	17.5	18.6
Urban Consumption per Capita	36.7	39.7	41.0	41.0
Domestic Consumption per Capita	31.7	34.0	35.0	35.6

Source: Tahal (1992), Table 1.

The Demand for Water – The Municipal Level

The study was for 1990. The localities were divided into municipalities (cities) and local councils. For each locality the available water consumption related data are: total domestic consumption, the population and hence per capita consumption, the distribution of consumption by the price of water where the rates are defined by the per capita consumption at the household level: Rate A for up to 8 cm per capita per month, Rate B for 8-16 cm/capita/month, Rate C for +16 cm/month, and a specially low rate for gardening by the household. The ratio between Rate C and Rate A is about 3:1, while the gardening rate is only 70% of rate A.¹ Other data are: population density, income per capita (from the 1983 Population and Housing Survey), persons per room and persons per household (the 1983 source). General information about the locality discloses its specific economic activities. Regarding cities, the relevant activity from the water consumption point of view is tourism, while for local councils it is agriculture. The corresponding notation is used:

WP - Water per capita
 RA, RB, RC, RG - Shares of water consumption by rate

PS	- Population density
YM	- Per capita income
Room	- Persons per room
FAM	- Persons per household
TR	- Cities with tourist activity (dummy variable)
AGR	- Local councils with agricultural activity (dummy variable)
PRG	- Local councils that function as residential suburbs (dummy variable).
AR	- Arab cities (dummy)

The observation used for the regressions are all the cities in Israel, 41, and the municipal councils which are populated by Jewish population and for which data on the socioeconomic variables are available, 38.

The per capita water consumption model was estimated once with the variables in levels and once as a log-log model. Before performing the estimation, the simple correlations among the various variables were examined. For the cities we found a relatively small correlation between water per capita and per capita income (0.25). On the other hand, the correlations between persons per room and income per capita and between the first and person per household were high - 0.81 and 0.93 respectively. Also the correlations between water consumption and Room and FAM were larger than that between income and water, -0.38 and -0.32, implying that the inclusion of the three variables in one estimated equation would yield questionable results, with income being non-significant, positive or negative. Thus at least one of these three variables should be excluded from the regression. The effect of the excluded variable would be embodied in the coefficients of the other variables.

Other interesting results are shown by the simple correlations between the shares, by rate, of the water consumed and socioeconomic variables. The interesting shares are those related to the lowest rate RA, and to the rate for gardening, RG. The two tables below provide these correlations for the variables: income per capita, family size and density per room. One table is

for cities, the other for local councils. The cities include Eilat (water consumption per capita 252 cm/year), while the local councils include Savion (water consumption per capita 314 cm/year). The correlations are self-explainable, especially with respect to gardening. Hence there is no need to elaborate on them.

Table 4: Correlations for Cities (41 Observations)

	YM	Room	FAM
RA	-0.25	0.25	0.11
RG	0.43	-0.58	-0.51

Table 5: Correlations for Local Councils (38 Observations)

	YM	Room	FAM
RA	-0.33	0.40	-0.08
RG	0.34	-0.43	-0.16

For the local councils the correlations picture regarding the quantity of consumed water and the socio-economic variables are somewhat different. The correlation between income per capita and water per capita is 0.51, while with FAM it is only -0.05, but with Room it is -0.55. The correlations of income per capita with the latter two are -0.26 and -0.79. Hence, the plausibility of meaningless results is somewhat lower, but still exist.

The regression results we present are for the Log-Log model. First for the cities (Table 6).

Table 6: Regression Coefficients of Per Capita Water Consumption, 41 Cities, 1990¹

Variable	Coefficient	Standard Error
Const.	3.693*	0.365
LROOM	-0.594**	0.339
LFAM	0.563**	0.317
AR	-0.439*	0.154
TR	0.430*	0.084
KS ¹	0.305*	0.143
$R^2 = 0.71$		

¹ The same model when LYM was added yielded entirely insignificant coefficients for LYM, LROOM and LFAM.

² Kiryat Shimonah, a major army supply center near the Lebanese border.

* significant at 5%

** significant at 10%

Table 7: Regression Coefficients of Per Capita Water Consumption, 38 Jewish Municipal Councils, 1990¹

Variable	Coefficient	Standard Error
Const.	3.739	0.339
LROOM	-0.223	0.268
LFAM	0.482**	0.274
AGR	0.303*	0.051
PRG	0.434*	0.088
$R^2 = 0.67$		

¹ Adding LYM yielded the variables LROOM as insignificant. LYM was insignificant while the coefficient of LFAM hardly changed.

The conclusions derived from the municipal data are somewhat disappointing, mainly due to the result that we could not detect an income

elasticity. The two variables that "perform", in addition to the dummy variables, are family size and crowdedness at home. One reason might be their relatively large coefficient of variation. Here it is the place to mention that on the other hand the CV of the dependent variable is relatively small, less than 0.25 and thus a priori the variability to be explained is relatively small. The interesting result is the economies of scale in water consumption by households. The elasticity of family size is about 0.5, implying that an increase in family size by 10% would increase per capita water consumption in the household only by 5%. This confirms perfectly our expectations?

The data did not allow us to calculate the marginal price paid in each municipality; only the average price could be calculated. As expected, it is positively correlated with per capita income but rather weakly, 0.20-0.25. We would expect a higher correlation for the marginal price. The data a priori do not enable the estimation of a price elasticity since all the observations are confronted with the same upward stepped price schedule. Also following the above the marginal price is by itself an endogeneous variable that has to be explained by its own equation. We expected to estimate an income elasticity but it did not work. Yet we can infer about it from the elasticity of crowdedness. If the elasticity of crowdedness with respect to income is about unity (it is argued to be higher, the sign is obviously negative), then the income elasticity of water consumption is equal to the elasticity of water consumption with respect to crowdedness. Hence, it ranges between 0.2 and 0.6

In the above analysis, when considering cities, those populated by a significant Arab population, 2, were distinguished by introducing a dummy variable for this characteristic. Regarding the local councils, the Arab local councils were not included, the major reason being the lack of an adequate water system in several of them. The differences in the per capita water consumption between Jewish and Arab Municipalities can be attributed to any of the following three variables, all denoting a lower standard of living: income per capita, family size and crowded housing conditions. The first is

about 45% of the Jewish average (in 1989, NIS 2546 vs. NIS 3717 for urban households), while the latter two are almost twice that in the Jewish sector (persons per household in 1990 - 5.64 vs. 3.38, housing density - 1.79 vs. 1.03). There also might be cultural differences that affect domestic water consumption. Otherwise, once the gaps in the abovementioned variables will disappear and the supply technology will adjust to that currently available in Jewish municipal councils, the per capita consumption in the municipal councils populated by Arabs is expected to approach the level consumed in Jewish municipal councils.

Households Cross-Section Study

In this section we provide the results of the analysis of a sample of 5,000 households that reported their expenditures on various goods and services in the Family Expenditure Survey 1986/87. The information the survey collects is very detailed in terms of the consumption items. It is less detailed about housing conditions and standard of living, e.g. we do not know whether the household lived in an apartment building or in a single family home. The latter information is obviously significant in determining water consumption. Furthermore, the available data are for expenditures, i.e. the products of various prices and quantities. Data on physical quantities are unavailable. Thus the detected effects could be only with respect to the expenditures. It is customary for cross-sectional data, to assume that the prices paid are very similar across consumers. If this is the case then the elasticity of expenditures with respect to the various explanatory variables is identical to the elasticity of the quantity. For water, however, we a priori know that the price schedule is upward sloping with respect to the per capita quantity, but that there is a special low rate for water used for gardening. Hence the assumption of an identical price of water to the various consumers does not hold. Yet the estimated elasticities could be used to calculate ballpark price and income elasticities for the quantity of water.

Given that a well-defined theory of the demand for water is not available and thus the list of arguments that affect the quantity demanded is not well-defined, we introduced various variables that might serve as proxies for those undefined variables. The role of these proxies is to allow for the attainment of unbiased elasticities for the variables we are interested in price of water and income, while their own elasticities which might be of interest for their own sake, are not used for the purpose of prediction. Before presenting the findings of the estimations of the expenditure function we provide some general information on the variables that were used and of the households characteristics. Table 1 contains this information for the entire sample. The nominal data are in 1987 prices.

The outstanding result is the large CV of expenditures on water relative to the CV of other variables (Table 8). Other data are: out of the 5,000 households, 3,884 did not pay rent and thus we assume that they owned their apartments. The average rent of those that paid rent was about NIS 124/month. The value of consumption of housing by the owners was imputed to be about NIS 350/month. The common assumption is that the housing services consumed by owners are larger than the rent. Hence the difference reported above is in line with expectations and points toward the potential usefulness of these two variables as explanatory variables in the water expenditure function.

Table 8: Basic Data on Families

Variable	Mean	Standard Deviation
Expenditure on Water (NIS/Month)	17.0	18.3
Total Consumption Expenditure (NIS/Month)	1963.3	1209.2
No. of Rooms	3.22	1.01
Family Size	3.72	2.12

A problem that was, however, detected in the above mentioned data has to do with their skewness. Regarding total consumption expenditures, the median is about NIS 1,700/month, i.e. quite close to the mean. However, the median rent paid is about NIS 70/month, which is considerably below the mean. The same picture emerges with regard to the value of consumption housing services. The median is NIS 250/month. This skewness a priori suggests the usage of the logarithmic transformation for the variables.

Regarding the expenditures on water, 2% of the sample reported zero expenditures. Disregarding them, the mean expenditures were NIS 17.0/month, while the median was NIS 13.0/month, i.e. the same type of skewness. We assumed that expenditures on fuel might be closely related to those on water. Only 1% of the sample reported zero expenditures on fuel. The mean was NIS 40.6/month while the median was NIS 33/month. Both figures are about twice that of water. The mean value of the apartment owned was NIS 85,000 and the median value NIS 71,500. 11.6% of the households owned a dishwasher and 89.2% a washing machine (both water consuming appliances). The mean family size was 3.72 persons and the median about 3.1 persons. 21.8% of the households heads did not work while the mean number of breadwinners in other households was about 1.5.

Given the size of the sample (5,000), the common problem of multicollinearity is irrelevant, but some high correlations among the explanatory variables may be of interest. The logarithm of total expenditures on consumption is highly correlated with number of wage earners (0.49), expenditures on fuel (0.39), consumption of housing which is either the imputed value for owners or the rent paid by nonowners (0.41), the number of rooms in the apartment (0.51), family size (0.45), and the level of education of the head of the household (0.33). The number of wage earners is also positively correlated with family size (0.46) and, as expected, the size of the house, rooms, is highly correlated with housing consumption (0.37) and with family size (0.44). Age and years of schooling are negatively correlated

(-0.33). These correlations, which are not high in absolute terms should be considered high given the size of the sample, they are all statistically significantly different from zero at the 1% level, and that it is a cross section of families. These correlations therefore might still result in some multicollinearity, if their square is larger than the square of the multiple R of the entire regression. We have tried various specifications of the expenditures on water function and present below one of them that is among the better ones in terms of overall explanation, the significance of the variables and the interpretation of the coefficients. The variables in logs are preceded by an L. Adding a 2 to the variable's name implies its squaring.

(1)	LEXP	- total expenditures on consumption
(2)	LFEL	- expenditures on fuel
(3)	LFSZ	- family size
(4)	LROM	- number of rooms
(5)	LHOUS	- consumption of housing
(6)	LSHNL	- years of schooling
(7)	LAG	- age
(8)	NSP	- number of wage earners
(9)	DISH	- ownership of a dishwasher, a dummy variable
(10)	OWN	- ownership of apartment, a dummy variable

To allow for nonlinear effects of age and schooling, the squares of the above variables LSHNL2 and LAG2 were included.

Interpretation: The "net" long-run income elasticity of the expenditures on water is 0.13. Given, on one hand, the upward schedule of water prices which is relatively steep and, on the other, the provision of a low price of water for gardening purposes, we suggest that about half the estimated income elasticity is that of quantity and the other half that of price (the actual price that is paid is an endogenous variable). Hence the long-run income elasticity of water is about 0.07.

Table 9: Regression Coefficients, The Whole Sample of the Family Expenditure Survey

Variable	$\hat{\alpha}$	S	T	Sign
Const.	-7.561	1.575	4.80	0.00
LEXP	0.130	0.026	5.04	0.00
LFEL	0.150	0.017	8.89	0.00
LFSZ	0.331	0.025	13.01	0.00
LROM	0.184	0.044	4.21	0.00
LHOUS	0.018	0.010	1.87	0.06
LSHNL	0.063	0.053	1.20	0.23
LSHNL2	-0.020	0.017	1.20	0.23
LAG	4.048	0.852	4.75	0.00
LAG2	-0.521	0.113	4.61	0.00
NSP	0.015	0.016	0.95	0.34
DISH	0.121	0.038	3.19	0.00
OWN	0.060	0.030	2.02	0.04
$R^2 = 0.209, \quad F \text{ stat.} = 110.0$				

This income elasticity is a partial income elasticity since income also affects the expenditure on fuel, size of house, consumption of housing services, and ownership of a dishwasher (recall the above reported correlations). The income elasticity we estimated keeps all of them constant. Thus in order to find the total effect of income on the expenditures on water, the relations between each of these variables and income have to be estimated, i.e. for each item (e.g. fuel)-its expenditures function. Then one has to sum up the various income effects. We defined this term to be the total income effect on expenditures on water, GIEWE.

$$GIEWE = \beta_{LEXP} + \sum_{j=1}^k \gamma_j \beta_j$$

where β_{LEXP} is the partial income elasticity of the expenditures on water, the β_j is the elasticity of expenditures on water with respect to variable j and γ_j is the income elasticity of variable j . The task is yet to estimate the γ_j 's. β_{LEXP} and the β_j 's are presented in the above table.

None of the elasticities presented in Table 9 approach unity, not even that of family size. Hence, we again find that either there are economies of scale in the expenditures on water or that water consumption has an upper limit which is approached asymptotically. If a dishwasher is an indicator of a standard of living in addition to being a water consumer (there are arguments that a dishwasher saves water) and expenditures on fuel (excluding gasoline) are also indicators of standard of living, if their income elasticity is about unity, then the income elasticity might rise to 0.25. In the following section, for the purpose of other estimations, we use the 0.25 income elasticity.

Other interesting results have to do with the effects of age and education of the household head on expenditures on water. The expenditures increase up to $\text{LSHNL} = 1.51$, i.e. up to 4.5 years of schooling and then decline (all other variables remaining constant). The decline is very mild. At 15 years of schooling, first university degree, the elasticity is $-.18$. A similar but more pronounced trend is observed for age. Expenditures are highest at $\text{LAG} = 3.9$, i.e. at age 49. Interestingly, this result coincides with the age at which the income peaks.

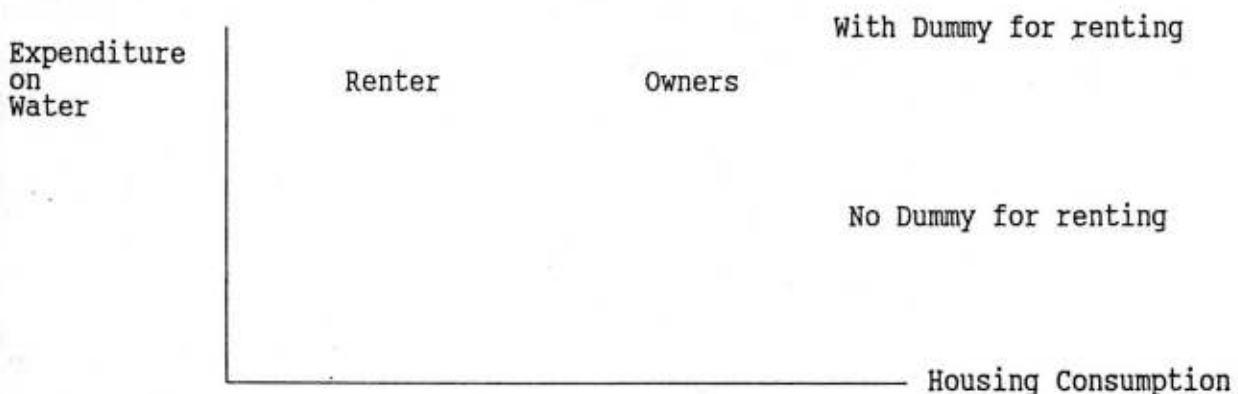

Figure 1: The Renting Effect

We tried to find the effect of apartment ownership on water consumption by introducing a dummy variable for it. The variable turned out to be positive and significant, implying that everything else being constant, more water is consumed by nonowners. This is a priori puzzling. A solution to the puzzle is presented below. The typical renters are young couples with relatively low incomes, small family size and living in relatively small apartments. These variables, each independently, have a positive effect on water consumption. Thus the estimated coefficient for ownership somewhat corrects for the distribution of these variables. Excluding the ownership variable from the estimated equation causes the LHOUS variable to be insignificant even at 10%; its coefficient falls from 0.018 to 0.012. Figure 1 above portrays the econometric picture with regard to consumption of housing given the two populations of owners, and renters.

A separate analysis for owners' (3,874 observations) yielded very similar results (see Table 10 below). The value of the apartment has replaced that of imputed housing consumption. Its coefficient was 0.0777 (0.027), highly significant and, as noted, about four times larger than the one reported above. The elasticity of total consumption remained about the same, 0.115 (0.031). The major change was in the effect of the number of rooms. The elasticity declined to 0.107 (0.055) from 0.184, i.e. compensating partly for the increase of the coefficient of housing consumption that was replaced by the value of house. The overall explanation remained about the same, $R^2 = 0.196$.

A similar regression only for renters whose expenditures on water were at least NIS 10/month yielded a rent coefficient that is below the one estimated above for the variable defined as housing consumption and it was insignificant, 0.016 (0.025). There were also changes in the other coefficients.

Table 10: Regression Coefficients, Expenditures on Water – Owners

Variable		S	T	Sign
Const.	-9.660	1.87	5.16	.00
LEXP	0.115	0.31	3.68	.00
LFEL	0.137	0.19	7.38	.00
LFSZ	0.328	0.30	10.98	.00
LROM	0.107	0.06	1.95	.05
LVAL	0.078	0.03	2.92	.00
LSHNL	0.070	0.06	1.12	.26
LSHNL2	-0.024	0.02	1.25	.21
LAG	4.880	1.01	4.84	.00
LAG2	-0.630	0.13	4.72	.00
NSP	0.024	0.02	1.33	.18
DISH	0.135	0.04	3.42	.00
$R^2 = 0.196, \quad F \text{ stat.} = 85.8$				

The conclusion is that the behavior with regard to expenditure on water differs between owners and renters (most of those living in single family homes are owners). Given that as income increases there is a tendency to move to single family homes, for prediction purposes, mainly those related to changes in income (the demographic variables would stay rather constant), the coefficients of the owners regression are recommended. For practical purposes it would hardly matter. The partial income elasticity is about the same and when calculating the total income elasticity, i.e. adding the effects of income on the other variables, this time also the value of the apartment, one would come up with a very close estimate, about 0.25.

The interpretation regarding the increase in the demand for water is that due to the change in income per capita, on the average expected to be 2% per year, the demand for water, everything remaining constant including the price

of water, will increase by 0.50%. This might be seen as a small number, but it accumulates over time exponentially. It also has to be added to the growth of population (family size kept constant). Together they total close to 2.5% per year. Hence the total quantity of water demanded by the household sector would double within about 30 years.

Time Series Analysis

Over the last 30 years (1960-1991), the per capita water consumption has increased by about 50%, from 76.0 cm/year to 111 cm/year, while per capita personal consumption almost tripled (from NIS 5,040/year to NIS 14,141 in 1986 prices). The real price of water, relative to the CPI, has also almost tripled (from 0.91 to 2.53). We suggest that the 50% increase of per capita water consumption is the outcome of the interaction of the change in income and the change in price each affecting the quantity in opposite directions.

While a priori the econometric analysis of the demand for water using time series data seems straight forward, already at the initial stages one encounters a major econometric problem. It can be summarized in one word—multicollinearity. The simple correlations among the three core variables are:

Q water	- P water,	0.83
Q water	- Personal Consumption,	0.85
P Water	- Personal Consumption,	0.93

The third correlation (0.93) is the core of the problem. In order to overcome the problem one can follow two routes: (1) employ first differences estimation, and (2) impose an exogenous income elasticity. One should note that while from the previously discussed analyses of the municipal data and the family expenditure data, we obtained a ballpark estimator for the elasticity of income, there was no way to estimate the price elasticity from neither of them. The only chance to estimate a price elasticity is from the time series analysis. The payment one might have to make is that of not estimating the price elasticity simultaneously with the income elasticity.

However, the latter elasticity is, presumably, already known. The models that were estimated are again Log-Log model. Thus the coefficients are the corresponding elasticities of the variables.

Before presenting the results some other remarks are in order. The first is related to the data. The definition "domestic" contains also nonhousehold water consumption, mainly for municipal public purposes and for various commercial activities. In cities the share of the nonhousehold consumption is about 25% while in municipal councils it is only about 20%. These shares are not constant and have increased and fluctuated over time, but there is no way to deduct them from the aggregate definition of domestic consumption of the time series data. Secondly, from the data one sees that the growth of water consumption was much slower compared to that of total consumption. This is mainly due to the specific nature of water. Saturation is reached relatively fast unless there are changes in exogenous conditions that enable or justify the expansion of its consumption, private homes with land for gardening jointly with low price of water. These two conditions did not and are not expected to hold in Israel. Thus, the question is whether, in the estimation procedure the constraint of a saturation level should not be a priori imposed (see Appendix A). In the section below we present the results of estimations that are unconstrained by a saturation level.

In a time series analysis attempted in this section, one should also expect to find positive serial correlation. The question is thus how to correct for it. Estimating the basic demand function in a log-log form

$$LWC_t = \beta_0 + \beta_1 LPW_t + \beta_2 LPCS_t - \epsilon_t$$

where WC is domestic water per capita PW is the real price of water and PCS per capita private consumption yielded a positive but, very insignificant coefficient for β_2 with a strong serial correlation (DW = 0.93). Excluding LPW from the equation hardly affected its R^2 , 0.74, and yielded an income elasticity of 0.30. Adjusting the basic model for serial correlation, using the Cochrane Orcutt procedure, turned the price elasticity negative but still

very insignificant. The income elasticity increased to 0.37. Given these results we imposed on the model an income elasticity of 0.25 and estimated just the price elasticity. It turned out to be -0.127. Since serial correlation was still very strong, we corrected for it using the CORC procedure. The price elasticity of water declined to -0.102 but maintained its significance.

One thus can summarize the time series analysis by observing that with regard to income elasticity it falls within the ballpark drawn in the other analyses, the 0.2-0.4 range. We, however, succeeded in getting a price elasticity of -0.10.

Summary

The estimated income elasticity of water is in the range 0.20 - 0.40. The estimated price elasticity of water is in the range (-0.05) - (0.15). These findings emerged from the correspondence between income, which is to be considered exogenous and uncontrolled by the water-related policy maker, and the price of water which is fully controlled by the policy maker. The results indicate that for a one percent increase in income the price of water, relative to the general price level, has to increase by 2.5% in order to keep the per capita water consumption at a constant level.

The relations usually estimated are by definition, unless otherwise formulated, considered to be symmetric. We wonder whether the symmetry also holds for household consumption of water, the reason being that the data used are all related to a continuous upward trend of water consumption. As with the behavior with respect to the consumption (the Dusenberry relative income theory) for a quantity declining response the income and price elasticities might be much smaller. Thus, even at very high water prices, household consumption of water would hardly decline. This establishes a bench mark level for per capita domestic water consumption, the currently used quantity, at about 110 cm/year.

Furthermore, as noted in the study, this figure contains other urban usages. Thus, at the household level, the net per capita is only about 80 cm/year. The other 30 cm/year are mainly consumed publicly (parks), thus having positive externalities. Hence their MVP would be quite high (a public good). We suggest that the level of 100 cm/year will be the leading level in long-range forecasting for water requirements in Israel. Any attempt to lower the domestic water consumption below this level would be rather unsuccessful and its costs in terms of welfare might be quite high.

The latter observation leads to two conclusions and implications. The first is that once a shortage in water for domestic consumption is expected, all means should be used, including sea water desalination, to avoid its

occurrence. The second is that the planner can be sure of the availability, and the necessity, of recycling about 50-60 percent of the per capita domestic water consumption. Over time the significance of the necessity might overpower that of the availability, although the latter would eventually become the major source of water supply to the agricultural sector.

Footnotes

1. As of October 18, 1990, the rates were

up to 8 cm/person/month	\$0.65/cm
8-15 cm/person/month	\$0.98/cm
+15 cm/person/month	\$1.60/cm
home gardening*	\$0.45/cm

* It has already been adjusted to \$0.65/cm, i.e. equal to the rate for the lowest per capita consumption.

2. Since the income variable is excluded and the correlation between income and family size is negative while the income effect is positive the "true" coefficient of family size is above 0.50.

Appendix A

If one considers the existence of an exogenously determined saturation level of water consumption, then the demand for water can be written as:

$$WC_t = \frac{\overline{WC}}{1 + e^{\beta_0} + \beta_1 PW_t + \beta_2 PSC_t + \sum_t}$$

where WC_t , PW_t and PSC_t were defined above and $\overline{WC}$ is the saturation level. For estimation purposes this relation could be linearized as follows:

The maximum likelihood value for $\overline{WC}$ could be estimated simultaneously with the values of β_0 , β_1 , and β_2 using a sequence of linear regressions and OLS in which the values for $\overline{WC}$ are changing while searching for the value of $\overline{WC}$ which maximizes the R^2 of the estimated equation.

When applying this model to the 1960-91 data the multicollinearity problem mentioned in the text reappeared. The difficulty here is that we do not have exogenous information with regard to β_2 (here it is not the income elasticity of the demand for water). It can be approximated using the mean values of $\overline{WC}$ and PSC and imposed on the estimated equation, but the results are less reliable than in the procedure discussed in the text.

References

The Municipal Water Administration (Tahal), 1992. Forecasts of Urban Water Consumption in Municipalities in Israel, 1995, 2005, 2015, July 1992, 565-624, 003 (Hebrew).

List of Publications

Books

Ruth Arad, Zeev Hirsch and Alfred Tovias
The Economics of Peace Making: Focus on
the Egyptian-Israeli Situation
1983, MacMillan, for the Trade Policy Research
Centre, London.

Haim Ben-Shahar, Gideon Fishelson, Zeev Hirsch
Economic Cooperation and Middle East Peace
1989, Weidenfeld and Nicolson, U.K.

Gideon Fishelson, (ed.)
Economic Cooperation in the Middle East
1989, Westview Press, Boulder, Colorado.

Elisha Kally
Water in Peace
1989, Sifriat Poalim (Hebrew), Tel-Aviv, Israel.

Elisha Kally, with Gideon Fishelson
Water in Peace
forthcoming, Praeger, New York, U.S.A.

Publication Series

The Economy of Judea and Samaria: 1968-1986
February 1989.

The Economy of Jordan and Possibilities for Economic
Cooperation between Israel and Jordan: An Overview
June 1989.

Cooperation between Israel and Egypt on Issues
Related to the Labor Market: Directions and Potentials
October 1989, (Hebrew).

The Middle East Conflict Viewed Through Water:
A Historical View, November 1989.

The Econometric Model of the West Bank
November 1989.

The Development of Economic Relations Between
Previously Beleaguered States: The Israeli-Egyptian Case
May 1990, (Hebrew).

Economic Development in the West Bank and Gaza Strip:
Illusion or Vision, September 1990.

Scientific and Technological Cooperation between
Israel and Egypt: Possibilities and Achievements
January 1991, (Hebrew).

Human Capital in the West Bank and the Gaza Strip
June 1991, (Hebrew).

A Free Economic Zone and Port for the Gaza Region
November 1991.

A Middle Eastern Regional Medical Center
March 1992, (Hebrew).

The Settlement of the Sinai as a Basis for Stabilizing
Peace Relations Between Egypt and Israel
April 1992, (Hebrew).

Water Desalination and the Red Sea-Dead Sea Canal
April 1992.

A Joint Electricity Generation Water Desalination Plant
April 1992.

Forming (1970-87) and Destroying (1988-90)
A Common Labor Market, April 1992.

The Free Tourism Zone of the Red Sea Riviera
September 1992.

Aspects of the Law of International Water Resources
September 1992.

Multinational Cooperation in the Middle East: Pipelines
September 1992.

The Syrian Economy: Potentials of Cooperation
with Israel, November 1992, (Hebrew).

Infrastructure in the West Bank and Gaza
November 1992, (Hebrew).

The Palestinian Refugees: Possible Solutions
March 1993, (Hebrew).

Trade Potential between Israel and the Arab Countries
May 1993, (Hebrew)

מזכירות הממשלה

ירושלים, ל' באב התשנ"ג
17 באוגוסט 1993

אל: חברי הצוות למו"מ עם המשלחת הירדנית-פלסטינאית
מאת: סגן מזכיר הממשלה
שלום רב,

הנדון: דו"ח צוות הייעוץ הכלכלי למשא ומתן המדיני
בראשות פרופ' חיים בן-שחר

הדו"ח הנ"ל נמצא לעיונכם במזכירות הממשלה.

בברכה,

אריה זohar

מזכירות חממשה

ירושלים, ל' באב התשנ"ג
17 באוגוסט 1993

אל : סגן המנהל הכללי
ד"ר ז'אק נריה

מאת: סגן מזכיר הממשלה

שלום רב,

הנדון: המשלחת למו"מ עם המשלחת הירדנית-פלסטינית -
כתבניות

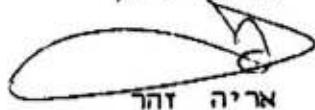
אני מבקש להדגיש כי הבנות שתצורפנה למשלחתנו ככתבניות צריכות להיות בעלות מיומנות בהפעלת מעבד התמלילים מסוג Q-TEXT.

מאחר שאין לנו תשתית ותמיכה רצופה של מומחים בעת שהותנו בווינגטון ומלאכת ההדפסה הינה מורכבת ונמשכת לתוך הלילה - נדרש מן הבנות ידע ומיומנות בהפעלת המערכת עמה אנו עובדים שם ואין להסתפק בידע כללי בהדפסה.

לפיכך ראוי שהבנות שתסענה עמנו (הפעם ובפעמים הבאות) תהיינה בקיאות היטב בהפעלת המערכת הנ"ל.

הנ"ל על-דעת מזכיר הממשלה.

בברכה,

אריה זהר

תכנית המובלעות הערביות

הצעה לפשרה טריטוריאלית ביהודה ושומרון

מאת ד"ר יצחק ביילי

תוכן העניינים

3	I. מטרת הפשרה המוצעת
4	II. עיקרי התכנית
5	מפת שלוש המובלעות
6	III. ההשלכות הדמוגרפיות
	IV. התכנית לפי מובלעות
7	א. מובלעת שכם
8	מפת מובלעת שכם
9	ב. מובלעת רמאללה
10	מפת מובלעת רמאללה
11	ג. מובלעת חברון
12	מפת מובלעת חברון
13	V. ההיבטים הבטחוניים של התכנית
14	VI. הסיכויים לקבלת התכנית על ידי תנועות ההתישבות היהודית
15	VII. הסיכויים לקבלת התכנית על ידי ארה"ב
16	VIII. הסיכויים לקבלת התכנית על ידי מדינות ערב
17	IX. הסיכויים לקבלת התכנית על ידי הפלסטינים, תושבי איו"ש
18	X. קידום התכנית

I. מטרות הפשרה המוצעת

- א. למנוע חיכוך בין ממשלת ישראל ותנועות ההתישבות היהודית.
- ב. להבטיח את הצרכים הביטחוניים של מדינת ישראל.
- ג. להוות בסיס לשיתוף פעולה מדיני בין ישראל וארה"ב.
- ד. להוות פשרה מקובלת על ארצות ערב.
- ה. להוות פשרה שקשה יהיה לפלסטינים, תושבי איו"ש, לדחותה.

II. עיקרי התכנית

1. ישראל תציע לוותר על שלוש מובלעות באיו"ש בהן קיים ריכוז של אוכלוסיה ערבית והתיישבות יהודית דלילה. שתי מובלעות תהיינה צפונית לירושלים, כשהן מתבססות על שכם ורמאללה ופרוזדור, שדרכו עובר כביש חוצה שומרון, מפריד ביניהן; ומובלעת אחת בדרום שתכלול את חברון ובית לחם. שטח המובלעות יהווה מעל 50% מאיו"ש.
2. בהסדר הביניים תנוהלנה המובלעות ע"י הרשות הפלסטינית האוטונומית במרוכז או, לחלופין, רשות נפרדת לכל מובלעת.
3. בהסדר הקבע תהווה המובלעות יחידות אוטונומיות במסגרת של ממלכת ירדן (כמדינה ירדנית-פלסטינית), כשבירתן בעמאן.
4. הקשר הקרקעי עם ירדן ובין המובלעות יתקיים בכבישים ישראלים ותחת פיקוח ישראלי או פיקוח משותף בגבולות.
5. בהסדר הסופי ישראל תספח את השטחים שמחוץ למובלעות, אך לא תהיה לה שום נוכחות אזרחית (ישובים) או סמכות ממשלתית או צבאית במובלעות, מלבד זכות חי"א לטוס בשמי המובלעות.
6. ישראל תשמור, תחת ריבונותה, את בקעת הירדן ומדבר יהודה ואת הצירים - כביש חוצה שומרון, כביש אלון וכביש בית חורון.
7. יורשה לתושבי המובלעות להיכנס לשטח ישראלי על פי אשרות כניסה בלבד.
8. הסדרים לגבי מעבר יהודים במובלעות וערבים מחוצה להן, מכס ומטבע, הגישה למקומות קדושים והפיקוח על ניצול המים במובלעות ייקבעו במו"מ קודם מימוש הסכם הקבע.

שלום בלי מלחמת אזרחים

ד"ר יצחק ביילי

הכותב הוא מרצה בתולדות התנועה
הלאומית הפלשתינית באוני' ת"א

כשיצחק רבין מדבר על תוכנית
תיו כנוגע לתהליך השלום הוא
מדגיש את המטרה האופרטיבית -
להשיג הסכם אוטונומיה בתוך
תשעה חודשים. הוא אינו מגלה מה
יהיה טיבה של האוטונומיה ומה הוא
מתכנן לעשות בתום תקופת
המעבר.

יש, כמובן, יתרונות בהשגת
הסכם אוטונומיה בתוך פרק זמן
קצר. משא ומתן נמרץ ורציני יכול
להפיג את המתחים בקרב ערביי
השטחים ואף לפתוח אפשרויות
להפסקת האינתיפאדה. גישה
רצינית למשא ומתן גם יכולה
לשפר את מעמד ישראל בעולם
בכלל, וכוואשינגטון בפרט. זאת
ועוד, סיכום נושא האוטונומיה
במהרה עשוי להעמיד את מתנגדיה
מקרב "נאמני ארץ ישראל" בפני
עובדה מוגמרת, לפני שיספיקו
להתארגן.

עם זאת, מסוכן לעסוק בסוגיית
האוטונומיה בלי לדעת לאן עתידה
האוטונומיה להוביל, וכיחוד מה
יהיו גבולותיה. אם מדובר, למשל,
בהחלת האוטונומיה על כל שטחי
הגדה והרצועה, וכך שרשרת האר
טונומיה תורשה לעסוק באזורים
אלה כאיחוד משפחות וכתכנון
אזורי, כפי שישראל כבר הסכימה
בעבר, עלולות פעולות אלה לערום
קשיים על דרכה של ישראל בתום
חמש שנות תקופת המעבר,
כשתרצה לשמור שטחים מסוימים
ברכונותה.

חשש לקרע היסטורי

ואולם מחשבה תחילה בקשר
למפה הרצויה כסופו של תהליך
חשובה גם כדי שהחתימה לשלום
עם הערבים לא תסתיים בהתמור
טטות היציבות במדינה. בגדה המער
רבית לכדה חיים יותר ממאה אלף
מתיישבים יהודים. אם אמנם תהיה
מפת הפשרה הטריטוריאלית כפי
שמתאר אותה יצחק רבין - כלומר,
כל השטחים יוחזרו מלבד אזורי קו
העימות כעמק הירדן ולאורך החוף
הצפון מערבי של ים המלח, וכן גוש
עציון והיישובים בקרבת ירושלים

בימה

**ויתור על שלושה
אזורים בגדה, שבהם
מיוכזים 90%
מהאוכלוסייה
הפלשתינית ופחות
מ-5% מהמתנחלים,
הוא הדרך היחידה
לרצות את המתנחלים
וגם לעשות פשרה
טריטוריאלית**

- הרי 90% מהמתנחלים וכ-100 יי
שובים יהיו תחת שלטון ערבי.
יש שלוש דרכים להתמודד עם
הבעיה הזאת: לצמצם את זרימת
הכספים להתנחלויות בתקווה
שהקפאון בפיתוח יביא ליריד עזיבה
המונית: להשאיר את האוכלוסייה
הזאת תחת שלטון ערבי ולסמוך על
שחשנותיהם של המתנחלים לכי
חונם יכריע אותם: או לפנות אותם
בכוח, כפי שנעשה בימית, אך בממ
דים גדולים הרבה יותר.

אף לא אחד מהפתרונות האלה
אינו עתיד להתקבל בשקט. הם
יפערו קרע היסטורי בין הימין ובין
שאר האוכלוסייה, ואף עלולים
להביא לירי התקוממות המתנחלים.

תמיכה רחבה

יש דרך אחת כלבד לרצות את
המתנחלים וגם לעשות פשרה טרי
טוריאלית. שלושה אזורים בגדה
כוללים כמעט 90% מהאוכלוסייה
הערבית ופחות מ-5% מאוכלוסיית
המתנחלים. שני אזורים נמצאים
מצפון לירושלים ואחד מדרום לה.
אילו היה רבין מייעד את האזורים
האלה להחזרה ואת כל השטח
מסביבם, עד הירדן, לסיפוח, היו
95% מהמתנחלים ו-80% מהיישובים וכולל כל היישובים הגי
דולים) נשארים תחת רכיבונות
ישראלית.

תוכנית כזאת תקל על יצחק

רבין. היא תזכה לתמיכה רחבה
בקרב אזרחי ישראל, הרוצים כש
לום אך חוששים שהחזרת שטחים
תפגע בביטחון המדינה. הם יוכלו
לקבל את התוכנית, כי לפיה תש
מור ישראל לעצמה את השליטה
על קו העימות עם ירדן, על הצירים
העיקריים בין השפלה לבקעה ועל
השטחים שמסביב לכל שלושת ה
אזורים האלה, שיהפכו למובלעות
בתוך ישראל. תמיכה רחבה זו סופה
שתכבד את המתנחלים מרובו
הגדול של העם ותשלול מהם את
הלגיטימציה להתנגד לשלום
המבוטס על פשרה.

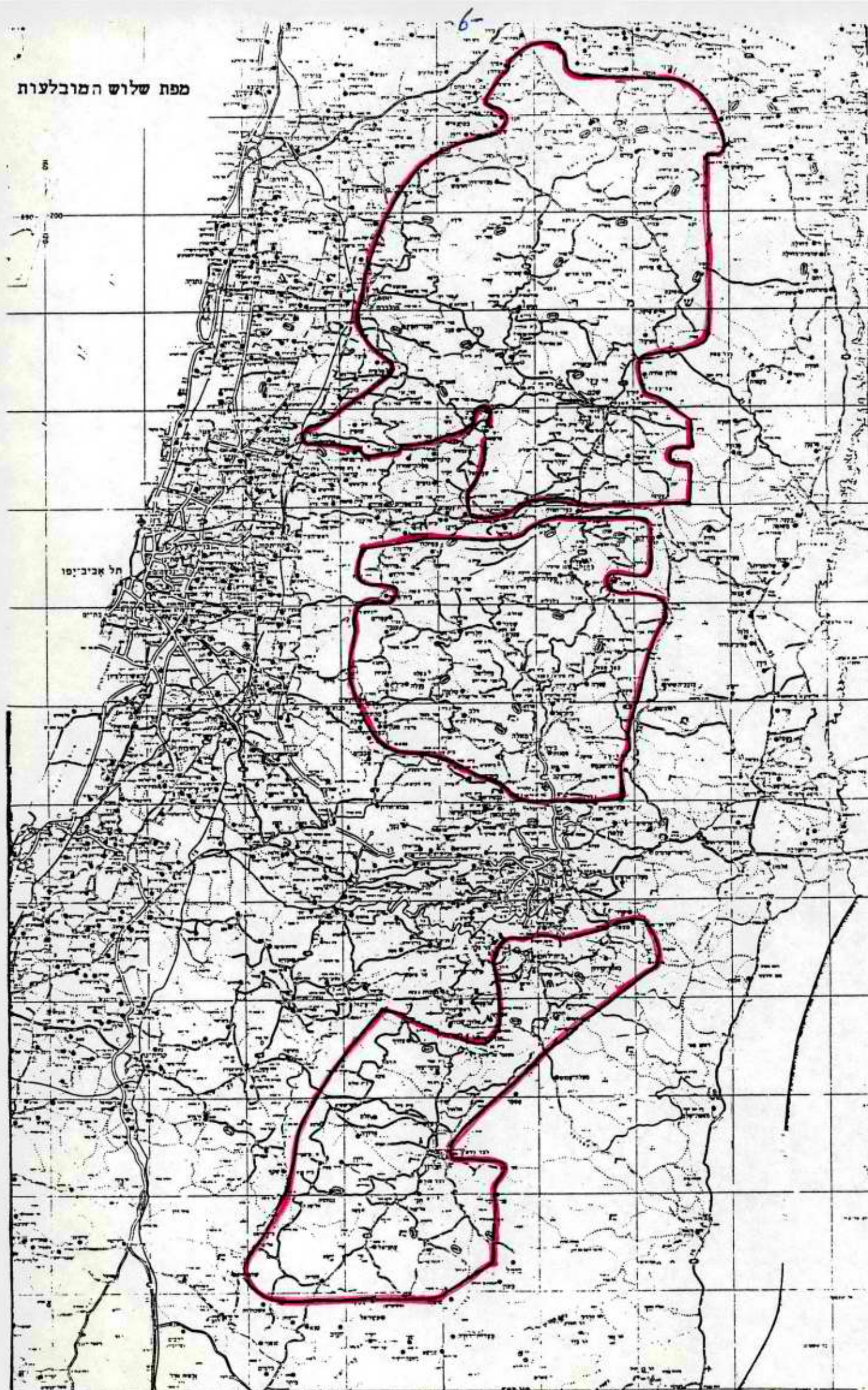
יתר על כן, תוכנית זו תקנה את
יצר המרדנות של המתנחלים, מפני
שהיא תשמור על הישגיהם ב-25
שנות פעילות: 95% מהמתיישבים
יישארו במקומם, וכמחצית הגדה
תישאר בידי ישראל. עם הישגים
כאלה הם יתקשו להצדיק את התנג
דותם לשלום.

מובלעות ערביות

לפי התוכנית, שלושת האזורים
האלה ייהפכו למובלעות ערביות
אוטונומיות בשלטון ירדן. הקמת
המובלעות תהיה כרוכה, כמובן,
בקשיים טכניים מסוימים: אמצעי
ביטחון מסביב למובלעות, סידורי
מעבר לישראלים בתוך המובלעות
ולערבים ממובלעת אחת לאחרת או
לירדן, והסדרי מכס ומטבע. אלה
קשיים נכבדים, אך יהיה אפשר לה
תגבר עליהם אם יקבלו הצדדים את
עקרון הפשרה הטריטוריאלית.
אם אמנם נכון הדבר שהערבים
בשלים לפשרה טריטוריאלית, הם
יהיו בשלים גם לפשרה כזאת.
היתרונות שיש בה לפלשתינאים
ניכרים. יותר מ-90% מתושבי הש
טחים הערבים ישתחררו משלטון
ישראל וייהנו מאוטונומיה במדינה
ירדנית-פלשתינית.

רבין ייטיב לעשות אם יפעל לזה
גשמת תוכנית כזאת במהירות,
כאשר יש לישראל עליונות צבאית,
אין מעצמה שממריצה את הפלש
תינאים להקשיח את עמדתם והם
שרויים בייאוש. המשא ומתן בתום
חמש שנות תקופת המעבר עלול
להתנהל בצל האיום הגובר של נשק
אטומי בידי הערבים, ולהיות קשה
יותר.

מפת שלוש המובלעות

III. השלכות הדמוגרפיות

א. יהודים

1. 89.2% מהאוכלוסיה היהודית באיו"ש (101,095 נפש) יישארו במקומות יישובם בשטח ישראל ב-76 ישובים יהודיים, לרבות מרבית היישובים המרכזיים.
2. 10.8% מהאוכלוסיה היהודית (12,468 נפש) יצטרכו לעקור מהיישובים שבשטח המובלעות. מדובר בהורדת 36 יישובים, מהם 26 מאוכלסים בפחות מ-300 נפש.

ב. ערבים

1. 89.7% מהאוכלוסיה הערבית באיו"ש (1,076,000 נפש) יעברו משלטון ישראלי לשלטון ערבי בתוך המובלעות.
2. 10.3% מהאוכלוסיה הערבית באיו"ש (123,990 נפש) הגרים מחוץ למובלעות יוכלו לבחור בין אזרחות ישראלית או ירדנית, וזכויותיהם תיקבענה בהסכם הקבע.

הערות:

המספרים לגבי האוכלוסיה היהודית באיו"ש הינם העדכניים ביותר שניתן היה להשיג בחודש פברואר 1993 ממועצת יש"ע. המספרים המתייחסים לאוכלוסיה הערבית נלקחים מ"הגדה המערבית ורצועת עזה: מפת אוכלוסין", אוקטובר 1992.

ברשות מחבר התכנית קיימות אופציות לגבולות אחרים בעלי השלכות דמוגרפיות שונות.

IV. התכנית בפירוט

א. מובלעת שכם

1. מובלעת שכם (כ-1,300 קמ"ר) תכלול את הערים שכם, ג'נין, טול כרם וקלקליה, ואת עורפן החקלאי והכפרי.
2. סביב מובלעת זו (כולל בקעת הירדן) תישאר בשטח ישראלי אוכלוסיה ערבית בת 29,630 נפש ב-23 כפרים.

480	תל אל בידא	.17	1480	ח'ר. בית חסן	.9	3800	בדיא	.1
450	בית אמין	.18	1400	חארס	.10	3140	ג'מאעין	.2
420	בידה	.19	1400	מרדא	.11	2470	כפר ת'לת'	.3
320	פנדק	.20	1300	ג'נצאפות	.12	2210	ק. בניחסן	.4
320	ח'ר. אשכר	.21	940	משא	.13	1920	כפר חארת'	.5
320	מרג' נעג'ה	.22	880	ברדלה	.14	1740	סנדיה	.6
300	תלת אל-פולה	.23	720	עזון	.15	1610	צרטה	.7
			500	זבידאת	.16	1540	יוסף	.8

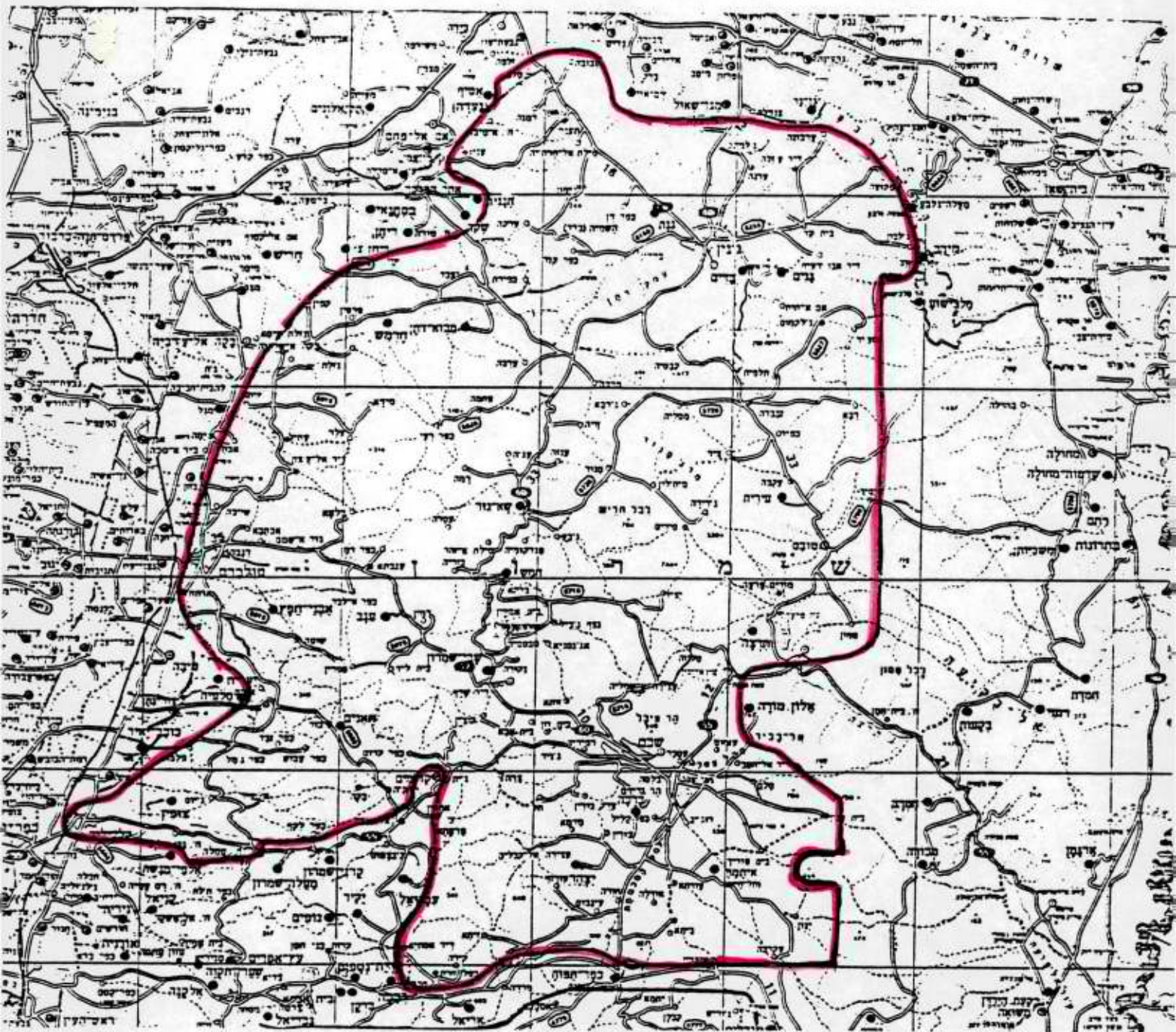
3. סביב מובלעת שכם כולל בקעת הירדן, תישאר בשטח ישראלי אוכלוסיה יהודית בת 29,545 נפש ב-24 ישובים.

170	חמרא	.17	520	ברקן	.9	5050	קרני שומרון	.1
140	ק. נטפים	.18	400	יקיר	.10	4800	עמנואל	.2
130	בקעות	.19	350	שקד	.11	3525	אלפי מנשה	.3
120	מכורה	.20	340	מ. שומרון	.12	3400	אורנית	.4
120	רועי	.21	300	סלעית	.13	3330	אלקנה	.5
100	עץ אפרים	.22	230	מחולה	.14	2800	שערי תקוה	.6
50	רבבה	.23	220	ש. מחולה	.15	2000	קדומים	.7
50	ריחן	.24	200	נופים	.16	1200	אלון מורה	.8

4. 3,148 תושבים ב-12 הישובים היהודיים שבתוך המובלעות יצטרכו לעקור לישובים אחרים.

175	מבוא דותן	.7	680	עינב	.1
168	חומש	.8	560	ברכה	.2
130	כדים	.9	500	שבי שומרון	.3
118	חרמש	.10	300	צופין	.4
117	יצהר	.11	180	איתמר	.5
40	שא נור	.12	180	גנים	.6

מפת מובלעת שכם

ב. מובלעת רמאללה

1. מובלעת רמאללה (750 קמ"ר) תכלול את הערים רמאללה ואל-בירה ואת עורפן החקלאי והכפרי.
2. סביב מובלעת זו (כולל בקעת הירדן) תישאר בשטח ישראל אוכלוסיה ערבית בת 83,760 נפש, הגרים ב-28 ישובים.

1080	טירה	.21	2300	ג'יב	.11	15110	עזריה	.1
1060	בית דוקו	.22	2120	בית סוריק	.12	14200	יריחו	.2
1030	קביבה	.23	1800	ח'ר. מוסבח	.13	9870	אבו דיס	.3
580	פצאיל	.24	1410	בית אקסא	.14	4500	ענאתה	.4
570	בית ע'ור א'	.25	1400	נועימה	.15	4120	דיר נבאלה	.5
340	בית עג'זה	.26	1350	בית סירה	.16	3940	בית לקיה	.6
320	דיוק	.27	1300	דומה	.17	3410	בירדו	.7
300	משרוע	.28	1190	ג'יב א-רום	.18	3020	קטנה	.8
			1150	שייח' סעיד	.19	2650	בית אענאן	.9
			1120	מ. בני פדל	.20	2520	בית ע'ור ב'	.10

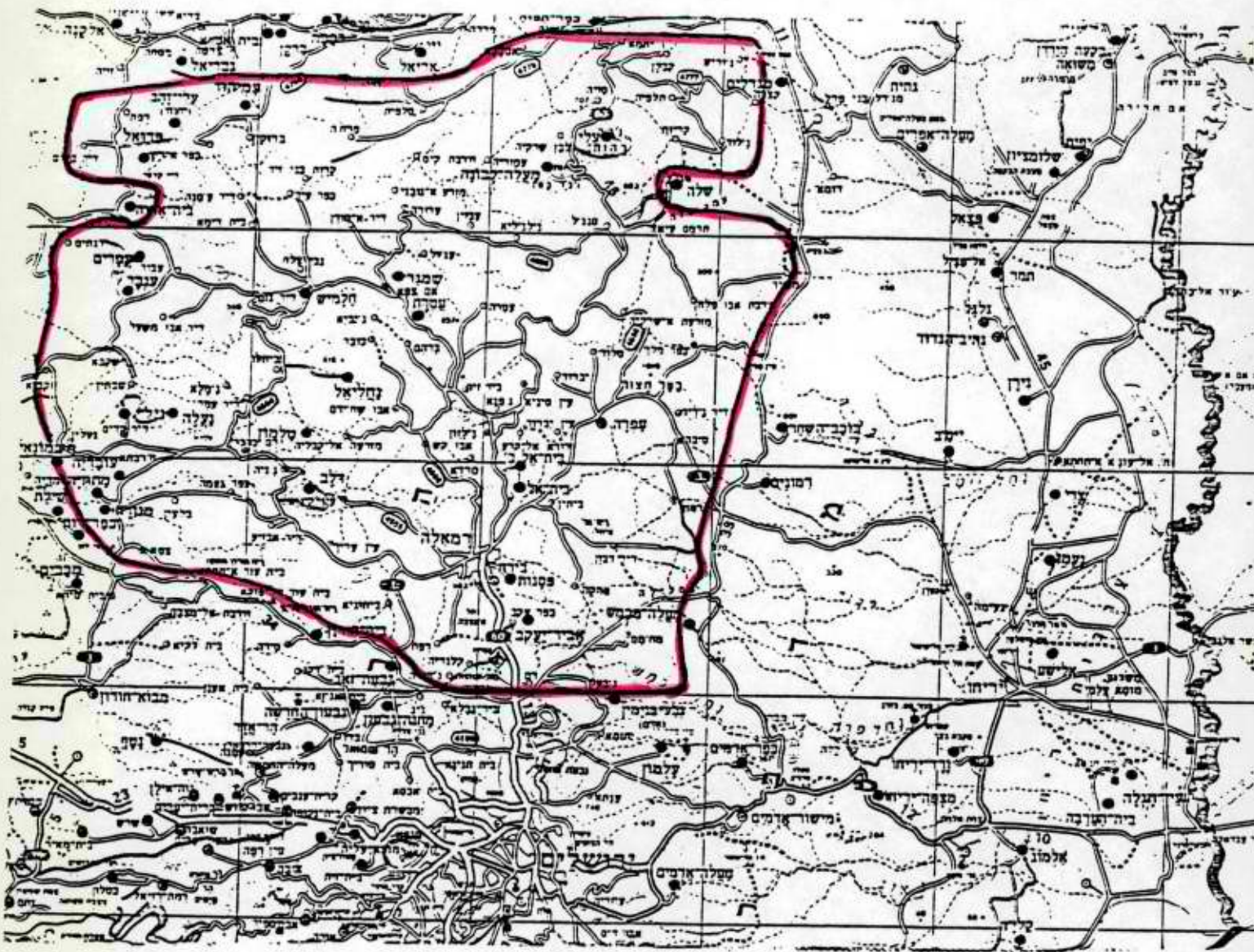
3. סביב מובלעת זו (כולל בקעת הירדן), תישאר בשטח ישראלי אוכלוסיה יהודית בת 51,980 נפש, ב-27 ישובים.

200	נתיב הגדוד	.19	550	בית חורון	.10	16750	מעלה אדומים	.1
150	ורד יריחו	.20	550	כוכבי שחר	.11	13020	אריאל	.2
130	ארגמן	.21	500	כפר אדומים	.12	7100	גבעת זאב	.3
130	גילגל	.22	500	מצפה יריחו	.13	1820	מעלה אפרים	.4
120	גתית	.23	450	מעלה מכמש	.14	1760	בית אריה	.5
100	משואה	.24	450	עלמון	.15	1100	הר אדר	.6
80	יפית	.25	320	רמונים	.16	1000	חשמונאים	.7
70	נעמה	.26	260	תומר	.17	700	שילה	.8
60	נערן	.27	250	פצאל	.18	560	גבעון החדשה	.9

4. 7,670 תושבים ב-16 הישובים היהודיים שבתוך המובלעת יצטרכו לעקור לישובים אחרים.

170	טלמון	.13	300	אביר יעקב	.7	1500	בית אל א'	.1
150	נעלה	.14	280	מתתיהו	.8	1300	בית אל ב'	.2
120	נחליאל	.15	250	גבעת בנימין	.9	1000	עפרה	.3
100	עסרת	.16	250	עלי זהב	.10	800	חלמיש	.4
			220	פדואל	.11	650	פסגות	.5
			200	מעלה לבונה	.12	380	דולב	.6

מפת מובלעת רמאללה

ג. מובלעת חברון

1. מובלעת חברון (750 קמ"ר) תכלול את הערים חברון ובית לחם ועורפן החקלאי והכפרי.
2. סביב מובלעת זו תישאר בשטח ישראלי אוכלוסיה ערבית בת 10,600 נפש ב-5 כפרים.

1020	4. רפאת	3450	1. נחאלין
700	5. ואדי פוקין	2830	2. חסאן
		2600	3. בתיר

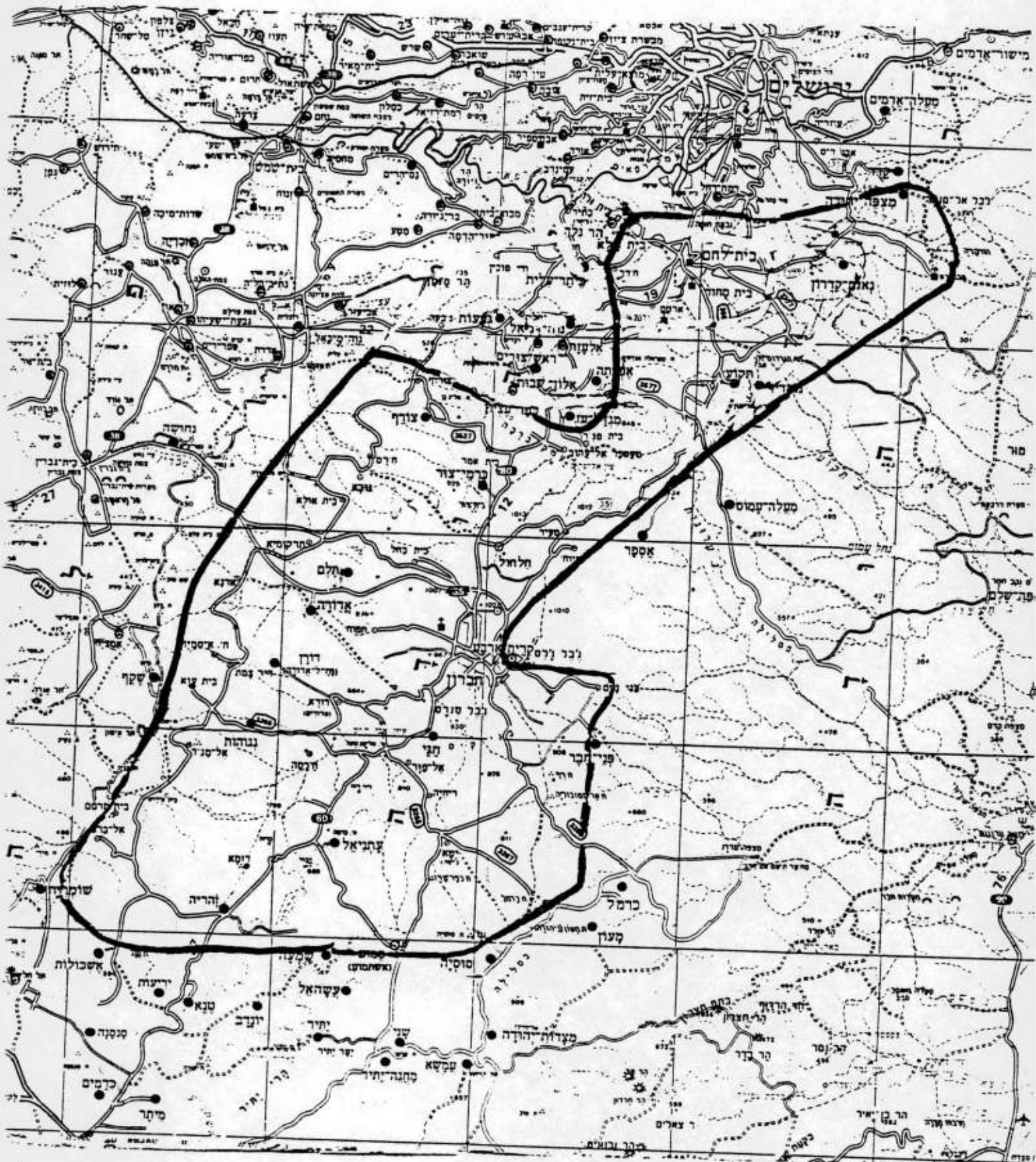
3. סביב מובלעת זו (כולל חוף ים המלח) תישאר בשטח ישראלי אוכלוסיה יהודית בת 19,570 נפש ב-25 ישובים.

180	18. בית יתיר	290	10. מעלה עמוס	6520	1. ק. ארבע
100	19. אלמוג	270	11. ראש צורים	3800	2. אפרתה
100	20. מעון	250	12. טנא	3500	3. ביתר
100	21. מצפה שלם	250	13. קליה	1400	4. אלון שבות
100	22. פני חבר	240	14. סוסיה	450	5. כפר עציון
100	23. שמעת	200	15. שני	350	6. אלעזר
60	24. אשכולות	190	16. מגדל עוז	340	7. הר גילה
30	25. בית הערבה	150	17. כרמל	300	8. מיצד
				300	9. נוה דניאל

4. 1,650 נפש מ-8 ישובים יהודיים שבתוך המובלעת יצטרכו לעקור לישובים אחרים.

160	5. כרמי צור	630	1. בית הדסה
110	6. צורף	200	2. אדורה
90	7. הדר ביתר	200	3. עתניאל
60	8. תלם	200	4. חגי

מפת מובלעת תברון

7. ההיבטים הבטחוניים של התכנית

- א. מדינת ישראל תשלוט בבקעת הירדן ולאורך חוף ים המלח ברצועה ברוחב של 15 ק"מ בממוצע.
 - ב. קשר קרקעי יקויים בין מרכז הארץ ובקעת הירדן דרך שלושה כבישים הנשארים בשטח ישראלי ריבוני: כביש חוצה שומרון, כביש תל-אביב-ירושלים-יריחו, וכביש בית חורון.
 - ג. ישראל תשמור תחת ריבונותה נקודות גובה אסטרטגיות בגב ההר בשטח ישראלי רצוף, כמו אלון מורה (767 מ'); נקודה (866 מ') בין מכורה לאיתמר; שילה (800 מ'); נקודה (934 מ') מזרחית למעלה עמוס; ונקודה (1010 מ') צפון-מזרחית לקרית ארבע.
 - ד. חיל האויר יטוס בשמי המובלעות לצורך אימונים וסיורים בבקעת הירדן.
 - ה. פיקוח ישראלי במעברי הירדן ובבקעה תמנע הגעת אמל"ח ומחבלים למובלעות.
 - ו. יקויים שתוף פעולה בין צה"ל ומשטרת ישראל לבין הרשויות הירדניות-פלסטיניות במובלעות כדי לסכל פעולות חבלה בשטח ישראלי.
- הערה:** בעיית מניעת פעולות חבלה שמקורן במובלעות אינה שונה במהות מהמצב שישורר במידה שתהיה חזרה לגבולות הדומים יותר לגבולות 1967. עם זאת, ניתן לצמצם את הסכנה למינימום ע"י שימוש משולב באמצעים שונים כגון:
1. משטר של היתרי כניסה וכניסה מבוקרת למדינת ישראל מתוך המובלעות.
 2. קשר מודיעיני עם תושבי המובלעות ושיתוף פעולה בין ישראל והרשויות שבמובלעות.
 3. סיורים והקמת גדרות במקומות רגישים.

VI. הסיכויים לקבלת התכנית על ידי תנועות ההתישבות היהודית

תכנית המובלעות הערביות שומרת את החלק הארי של הישגי מפעל ההתישבות ב-25 השנים האחרונות.

1. 89.2% מתושבי איו"ש (101,095 נפש) יישארו בישוביהם, ובתוך שטח ריבוני ישראלי רצוף.

2. 76 ישובים (68%) ימשיכו להתקיים ולהתפתח במקומותיהם.

3. 16 מתוך 18 הישובים בעלי אוכלוסיה מעל ל-1,000 תושבים ימשיכו להתקיים על אוכלוסייתם המונה כיום 82,952 נפש.

4. ב-20 מתוך 36 הישובים שייעקרו, מספר התושבים הוא 200 ופחות.

5. מדינת ישראל תהיה הריבון בכמעט 50% מאיו"ש ותשלוט בגבול המזרחי, כששטח ישראלי יקיף את המובלעות.

6. ישובים חדשים יקומו ויתפתחו בשטח הישראלי הריבוני.

לאור עובדות אלה, קשה יהיה לתנועות ההתישבות לפעול כדי לסכל את התכנית, במיוחד אם רוב אזרחי המדינה ימצאו בה סיכויים טובים לשלום ולביטחון.

VII. הסיכויים לקבלת התכנית על ידי ארה"ב

1. מדיניותה של ארה"ב כלפי הסדר הקבע שיושג בינינו לבין הפלסטינים תושפע בעיקר מאיזון בין שני אלמנטים: מחד - עמדת הממשל האמריקאי, ומאידך - מידת התמיכה בישראל בבתי הקונגרס ובקרב ידידי ישראל.
- תכנית המובלעות הערביות תבטיח תמיכה אמריקאית משני האלמנטים האלה היות והיא זונחת טעוניהם היסטוריים-דתיים ומתבססת על אינטרסים ביטחוניים ופוליטיים.
- האינטרס הביטחוני מתבטא בעיקר בצורך לשלוט בבקעת הירדן, להבטיח קשר קרקעי בין רצועת החוף והבקעה, ולשלוט במספר נקודות גובה אסטרטגיות. האינטרס הפוליטי הוא למנוע קרע בעם ואפילו מלחמת אזרחים סביב הנושא של הורדת ישובים - שתי סכנות שיפגעו ביציבותה של ישראל וביכולתה לוותר על שטחים תמורת שלום.
2. לאור העובדה שממשלת ישראל תהיה מוכנה - למרות בעיות ביטחוניות ופוליטיות רגישות ביותר - לוותר על מחצית איו"ש ולאפשר לכ-90% מתושבי איו"ש הערביים לעבור משלטון ישראלי לשלטון ערבי, יהיה קשה לממשל האמריקאי לדרוש מישראל ויתורים נוספים.
3. טענות אפשריות מצד חוגים ליברליים בארה"ב, כאילו ברעיון המובלעות, שואפת ישראל להקים "בנטוסטאנים", דוגמת דרום אפריקה, ניתנות לסתירה על בסיס שני נימוקים:
 - א. מקור הסמכות במובלעות יהיה בעמאן, בירת ירדן, שאיננה חשופה ללחצים ישראליים.
 - ב. ישנם סימנים המעידים על המגמה הגוברת בעולם ליישם את שיטת המובלעות לפתרון בסיכסוכים אתניים במקומות בהם לא קיימת אפשרות גיאוגרפית להפריד בין שתי ישויות באופן מוחלט.
4. יש להניח שעמדת הממשל האמריקאי כלפי התכנית תושפע במידה מסוימת מהסיכויים לקבלת התכנית על ידי מדינות ערב.

VIII. הסיכויים לקבלת התכנית על ידי מדינות ערב

- א. מדובר בעיקר במצרים, סוריה, ירדן וסעודיה, הארצות בהן תלוי העניין הפלסטיני בגלל מיקומן הגיאוגרפי ותמיכתן הכספית והפוליטית.
- ב. לאור התפתחויות בעולם הערבי בשני העשורים האחרונים, ובמרכזן התרחקות מדינות ערב מהעניין הפלסטיני והתרכזותן בנסיון לפתור בעיות פנימיות ולאומיות, קיים סיכוי טוב כי תכנית המובלעות תהיה מקובלת עליהן.
- ג. כתוצאה מההתרחקות מהעניין הפלסטיני, מדינות ערב עשויות לקבל כל פתרון לגבי איו"ש עצמו שנותן להן מוצא של כבוד. שני המרכיבים למוצא כזה הם:
1. הימנעות מהפקרת רוב הפלסטינים לשלטון ישראלי.
 2. שיחרור שטחים שאבדו במלחמת ששת הימים.
- לפיכך, תכנית זו המשחררת כ-90% מערביי איו"ש משלטון ישראלי ומחזירה להם מעל למחצית השטח, יש בה כדי להתקבל על דעתן של מדינות ערב.
- ד. לכל מדינה קיימים מניעים משלה העשויים להניע אותה לקבל את התכנית:
1. מצרים מעוניינת לקדם את תהליך השלום כדי שלא תישאר מבודדת כמדינה הערבית היחידה שעשתה שלום עם ישראל.
 2. סוריה רוצה שינוי במצב ברמת הגולן ועשויה לשלם עבור זה באמצעות קבלת תכנית המובלעות (אם נכרוך את הנושאים יחד).
 3. ירדן, כמדינה העשויה לשאת את האחריות למובלעות, תמצא את התכנית נוחה לה, כי:
- א. תלותן של המובלעות בה, בתור הריבון הערבי היחיד שמקובל על ישראל, עשויה לרסן כל מרידה אפשרית מצידן כלפי הממלכה, ולחזק את הנטיה לשתף פעולה עמה;
- ב. ניתוקן הגיאוגרפי של המובלעות מירדן גופה, והאחת מן השניה, תצמצם את האפשרות של אינתיפאדה פלסטינית נגדה.
4. סעודיה עשויה להסכים לכל פיתרון שמצרים וסוריה רוצות בו, כדי להבטיח את תמיכתן בה בזירה הבין-ערבית.
- ה. הערה: גם במקרה ומדינות ערב תסכמנה לעקרונות תכנית זו, אין להניח שיקבלו אותה ללא פיתרון לבעית ירושלים, שנותן להן מוצא של כבוד מהבחירה הדתית.

IX. הסיכויים לקבלת התכנית על ידי הפלסטינים תושבי איו"ש

הפלסטינים החיים באיו"ש אמנם מהווים הגורם הפלסטיני החשוב ביותר לגבי התכנית, אך יחד עם זאת הם אינם, בפועל, גורם חיוני לקידום התכנית או להצלחתה.

א. העניין הפלסטיני תלוי במדינות ערב הגובלות עם ישראל, התומכות בו כספית ומחזיקות אותו על סדר היום הבינלאומי. לפיכך, לא יישאר לפלסטינים מרחב תימרון לדחות את תכנית המובלעות, אם אכן היא תהיה מקובלת על מדינות ערב.

ב. יחד עם זאת, מתיחסת התכנית לאינטרסים חיוניים לתושבי איו"ש, היות:

1. היא מציעה לסיים - לגבי כ-90% מביניהם - את הכפיפות לשלטון ישראלי.

2. היא מחזירה יותר ממחצית הקרקעות באיו"ש, שבהן לא תהיה התישבות יהודית, ובכך יישמר האופי הערבי של המובלעות.

3. היא מאפשרת לתושבי איו"ש אוטונומיה במדינה ירדנית-פלסטינית בה ישתתפו בתהליכים הפוליטיים כחלק מהרוב הפלסטיני באוכלוסית הממלכה.

ג. קשה להעלות על הדעת שהפלסטינים החיים באיו"ש יחליטו, אחרי 25 שנות כיבוש, לדחות את האפשרות להשתחרר בהתאם לתנאי תכנית המובלעות כשהם יודעים:

1. שמדינות ערב וארה"ב, כתור הגורם החיצוני המשפיע ביותר על ישראל, מקבלות אותה.

2. שכישלון המו"מ תחת ממשלת רבין עלול להחזיר ממשלה הדוגלת בהתישבות יהודית ושלטון ישראלי בכל א"י.

אמנם זרמים בקרב הפלסטינים, בשטחים ובחו"ל, עלולים לדחות את התכנית על הסף, אך מצבם הפוליטי החלש של הפלסטינים ושאיפתם החזקה של תושבי איו"ש להשתחרר מן הכיבוש, יביאו אותם לקבל אותה בסופו של דבר.

X. קידום התכנית

תנאי הכרחי להצלחת תכנית זו הוא עבודת הכנה יסודית בטרם תוצג כמדיניות ממשלת ישראל באופן פומבי. חשיפת התכנית בטרם השגת תאום בין ישראל לבין הגורמים הבינלאומיים החשובים במציאת פיתרון לבעית איו"ש, עלולה לעורר תגובה ציבורית שלילית שתקשה על ממשלות ערב וארה"ב להתיחס אליה באורח חיובי.

לפיכך, יש להתקדם לפי השלבים הבאים:

שלב א': שיחות עם הממשל האמריקאי על העלאת התכנית כמו"מ עם הפלסטינים.

שלב ב': (במידה והממשל האמריקאי מקבל את התכנית) העלתה עם מצרים באמצעות ארה"ב.

שלב ג': העלאת התכנית עם ירדן, סוריה וסעודיה באמצעות ארה"ב ומצרים.

שלב ד': העלאת התכנית כמסגרת לאוטונומיה פלסטינית בתקופת הביניים, כשתינתן לפלסטינים השליטה על כל קרקעות המדינה שבתוך המובלעות מלבד מה שנחוץ לפיתוח אותם הישובים היהודיים אשר במובלעות (למקרה והמו"מ על הסדר הקבע לא יצליח).

האוטונומיה - סוגיות עיקריות ופתרונות אפשריים:עיקרי דברים

מזכר חדש של המרכז למחקרים אסטרטגיים, האוטונומיה - סוגיות עיקריות ופתרונות אפשריים, מעלה לבחינה מחדש את עיקרי הבעיות הכרוכות בחשגת הסכם ביניים עם הפלסטינים. המזכר חובר ע"י תא"ל (מיל.) אריה שלו, חוקר בכיר במרכז, ומי שכיחן בעבר כמושל יהודה ושומרון וחיבר שני ספרים על סוגיות ההסדר עם הפלסטינים.

המזכר בוחן מספר נושאים קריטיים לשני הצדדים אשר הסכמה עליהם תהיה מחויבת כדי להשיג הסדר ביניים של אוטונומיה. הוא נועד לענות, בעיקרו של דבר, על שתי שאלות בסיסיות: מהם האינטרסים המנוגדים של שני הצדדים (ישראל והפלסטינים) לגבי מספר סוגיות מרכזיות ומחן, לדעת המחבר, הפשרות האפשריות ביניהם.

הנושאים הנבחרים הם:-

- א. בעיות פוליטיות, דחינו - הבחירות, מזרח ירושלים, אוטונומיה לתושבים או לטריטוריה, מקור הסמכות, סמכויות חקיקה וסמכויות חקירה ושיפוט.
- ב. בעיות בטחוניות, דחינו - בטחון חוץ, סדר ציבורי ובטחון פנים, בתי סוהר והמעבר בגשרי הירדן.
- ג. בעיות שטח, דחינו - אדמה, מים, ישובים יהודיים ומקומות

קדושים ליהודים.

ד. סמלים לאומיים, דחינו - מטבע חוקי, בולים, תעודות זכות, דרכונים, חמנון ודגל.

ה. בעיות אוכלוסין, דחינו - נפקדי 1967 ואיחוד משפחות.

חמזכר עוסק לפי כך בנושאי המחלוקת העקריים ובפתרונות פשרה שיידרשו לשאלות כגון:-

א. מי יהיה סמכות העל שמעל השלטון העצמי?

ב. בידי מי יהיו סמכויות החקיקה?

ג. מי ישא באחריות לבטחון הפנים ולמלחמה בטרור?

ד. בידי מי יהיו אדמות המדינה ומקורות המים?

ה. מי יהיה הסמכות המשטרית והמשפטית במקרה של בעיה בין ישראלי לפלסטיני?

לאחר ניתוח המחלוקות והפתרונות האפשריים, מעלה המחבר מתכונת של פשרות אפשריות, אשר תחייב את שני הצדדים לויתורים לא קלים:

א. סמכות העל תהיה משותפת לישראל, לירדן ולשלטון העצמי. כל החלטת שלח תצטרך להתקבל בהסכמה בין שלושת מרכיביה.

ב. יערכו בחירות חופשיות ודמוקרטיות ביח"ש ובעזה לרשות השלטון העצמי. יותר לתושבי מזרח ירושלים לבחור (אך לא להיבחר), וזאת בקלפיות מחוץ לירושלים.

ג. רשות השלטון העצמי תהיה אחראית למינהל, בגדה המערבית (לא במזרח ירושלים) ובעזה, ללא סמכויות לגבי אוכלוסייה יהודית וכוחות הבטחון של ישראל. תוספת ישובים יהודיים והגדלתם של אלה הקיימים, תחייב הסכמת סמכות העל.

ד. האחריות לסדר הציבורי בישובים הפלסטיניים וכן לשיפוט האזרחי והפלילי בהם תהיה של השלטון העצמי (לאחר חכנת הכלים משך כחצי

שנה עד שנה, פעולה שניתן יהיה להתחיל בה עוד לפני החתימה על
החשכס).

ח. האחריות לבטחון הפנים ולמניעת פעולות אלימות בכלל, ונגד
ישראל וישראלים בפרט, תתחלק לפי המתכונת הבאה:-

- ישראל תשא באחריות במשך שלוש השנים הראשונות.

- בתקופה זו ייבנה, בעזרתן של ישראל וירדן, גוף מודיעין
פנים פלסטיני (שרות בטחון) וכח בטחון גדול שימנה כמה אלפי
איש (ליחו"ש ולעזה).

- לאחר שלוש שנים של הסדר הביניים תועבר האחריות הדרגתית
לשלטון העצמי תוך תאום בינו לבין ישראל וירדן, ובמשך
שנתיים נוספות תיבחן יכולתו של השלטון העצמי לממש אחריות
זו.

ו. חקיקה ראשית לא תהיה בסמכות השלטון העצמי. זו תיעשה, בשעת
חצורך, ע"י סמכות העל. השלטון העצמי יוכל לבצע חקיקת משנה
בנושאים שיחיו בתחומי אחריותו.

ז. השיפוט המקומי לא יחול על האוכלוסיה היהודית ועל כוחות
הבטחון. אלה יישפטו בבתי דין ישראלים.

ח. אדמות המדינה יחולקו בין שלוש סמכויות: חלק יימסר לשלטון
העצמי לצרכי פיתוח הדרושים לאוכלוסיה, חלק לישראל לשימוש
באזור הבטחון שיחיה באחריותה וביושבים היהודיים, וחלק לסמכות
העל או לוועדה משותפת שתהיה מוסכמת לאשר בחשכמה, העמדת אדמות
מדינה שבקטגוריה זו לידי השלטון העצמי או לידי ישראל.

ט. סמכויות לגבי שאיבת מים נוספים ותוספת מים לאוכלוסיה לא
תהיינה בידי השלטון העצמי אלא בידי סמכות העל, או בידי ועדה
משותפת ישראלית-פלסטינית.

י. הגבול בין הגדה המערבית וירדן ימשיך להיות גבול חמכס. מכסים
על סחורות ומוצרים שייכנסו ליחו"ש ועזה דרך גשרי הירדן,

ממצרים או דרך ישראל, יימסרו לרשות השלטון העצמי.
יא. השלטון העצמי יחיה מוסמך לבנות, הדרגתית, ביח"ש ובעזה כלכלה
מקומית מחוזקת, תוך שימוש בכספים שיגייס. תמשך עבודה של
פלסטינים בישראל, אך בחיקף מוקטן.

מל"א

המרכז למחקרים אסטרטגיים ע"ש יפה

אריה שלו

**האוטונומיה - סוגיות עיקריות
ופתרונות אפשריים**

מזכר מס' 40 - פברואר 1993

מסת"ב: 965-459-001-8 ISBN

אוניברסיטת תל-אביב

תוכן הענינים

עמוד

1	פתח דבר
4	1. העקרונות המנחים את שני הצדדים
6	2. בעיות פוליטיות
12	3. בעיות בטחון
18	4. בעיות אדמה, מים, ישובים יהודיים ומערת המכפלה
23	5. סמלים לאומיים
25	6. נפקדי 1967 ואיחוד משפחות
27	7. סיכום
29	פרטים ביוגרפיים אודות המחבר

פתח דבר

החלטת ממשלת רבין להאיץ את חמו"מ עם הנציגות הפלסטינית נתנה דחיפה לכתיבת מזכר זה.

המזכר עוסק, בעיקרו של דבר, בשתי שאלות בסיסיות: האינטרסים של כל אחד משני הצדדים לגבי מספר סוגיות מרכזיות; וחפשרות האפשריות, לדעת המחבר, לגבי סוגיות אלו במסגרת חמו"מ. המזכר אינו דן לפיכך בפרטי חמו"מ השוטף בין שתי המשלחות, ואף אינו מסתמך על חמו"מ זה.

המזכר מיועד להציג ולנתח, בתמציתיות:-
א. את העקרונות המנחים (לדעת המחבר) כל אחד משני הצדדים לחמו"מ על הסדר הביניים (אוטונומיה).
ב. אינטרסי הצדדים ביחס לכמה מן העניינים הקריטיים לכל אחד מהם בחמו"מ, ואשר תהיה חובה ליישבם על מנת להגיע להסכם על אוטונומיה.
ג. פתרון פשרה אפשרי לגבי גבולות הסמכויות, בנושאים העיקריים, בין רשות השלטון העצמי לבין ישראל.

המזכר מבוסס על מספר יסודות ותכנים מחקריים - נוסף, כמובן, על התמצאותו של המחבר בנושא ועל שיחות עם אישים משני הצדדים. ראשית, הסכם המסגרת לשלום של קמפ דייוויד: הנחת המחבר היא כי באשר הסכם זה הינו מפורט יותר מאשר מכתב ההזמנה האמריקאי-סובייטי לועידת מדריד, שני הצדדים עשויים להחליט במהלך חמו"מ הנוכחי כי חלקים מהסכם קמפ דייוויד, ואולי אף כולו, יהיו בסיס מוסכם. שנית, המזכר לוקח בחשבון את חתפתחיות שחלו אצל שני הצדדים מאז הסכם קמפ דייוויד: מחד, נרשם גידול משמעותי במספר הישובים היהודיים ביו"ש. מאידך, הפלסטינים נכנסו לחמו"מ מעמדת חולשה: הם נאלצו להסכים לפתוח בחמו"מ בהיעדר הסכמה לגבי תוכנו של הסדר הקבע ועקרונותיו, וכן מבלי שפלסטינים תושבי מזרח ירושלים יהיו חברים במשלחת לחמו"מ על האוטונומיה.

תוכן ההזמנה לועידת מדריד ששוגרה לצדדים ע"י ארה"ב וברח"מ מחווה אף הוא יסוד חשוב בחמו"מ. המזכר מתייחס גם למכתב הבטחונות שמסרה ארה"ב לישראל לקראת כינוס הועידה, ולקטעים שפורסמו מתוך מכתב הבטחונות לפלסטינים (אף ששני מכתבי הבטחונות אינם מחוברים הסכמה מוקדמת בין הצדדים אלא, ובעיקר, ניסוחים אמריקאים שנועדו לחקל על כל אחד מהם להצטרף לחמו"מ).

התקווה של ממשלת רבין כפי שהובעה באוגוסט 1992 - להגיע תוך תשעה חודשים עד שנה להסכם עם הנציגות הפלסטינית על הסדר ביניים - מבוססת בין השאר על מכתב ההזמנה האמריקאי-סובייטי לועידת מדריד, בו הוגדרה כמטרה השגת הסכם תוך שנה אחת. אולם תקווה זו נראית קשה למימוש, שכן קיימים ניגודים מהותיים בין הצדדים. ניגודים אלה נובעים קודם כל מעמדות היסוד לגבי הסדר הקבע שלאחר הסדר הביניים: כל אחד משני הצדדים רוצה בהסדר ביניים אשר, לכל הפחות, לא יקדם הסדר קבע שאינו רצוי לו. יתרה מזאת, הפלסטינים רוצים כי הסדר הביניים יהווה שלב לקראת הקמת מדינה פלסטינית. הם גורסים כי כל אשר ייעשה בתקופת הביניים חייב לקדם את הקמתה של מדינה, וכי בתקופה זו לא תעשה ישראל דבר שיחבל בהקמתה. ואילו ישראל, מצידה, מתנגדת לפתרון של מדינה פלסטינית. היא דורשת הפרדה ברורה בין הסדר הביניים להסדר הקבע, ודורשת כי גורלו של האחרון יישאר פתוח לחמו"מ נוסף, וכי בתקופת הסדר הביניים לא

ינקטו צעדים שיקדמו את חסדר חקבע בו רוצים הפלסטינים.

אף שמזכר זה עוסק, בעיקר, במספר ענינים מרכזיים שבמו"מ ובפשרות אפשריות לגביהם, קיימת גם בעיה מקדמית שמן הראוי לטפל בה כבר בתחילתו של המו"מ. קשה יהיה מאוד לישראל, ואף לפלסטינים, להסכים על פשרות מהותיות כל עוד נמשכת האלימות הפלסטינית. יש איפוא מקום לשאת ולתת תחילה על "הפסקת אש". תקדים לכך ניתן למצוא בעת המשאים והמתנים בשנת 1949 על שביתת נשק בין ישראל לבין מצרים, סוריה, ירדן ולבנון, כאשר הנושא הראשון במו"מ היה חיזוק הפסקת האש הרעועה שהתקיימה עד אז; רק לאחר הסכמה על כך החל המו"מ על מעבר לשביתת נשק. יש להניח כי במו"מ מקדמי כזה, אם יהיה, ידרשו הפלסטינים תמורה מסוימת. כאן טמונה האפשרות שחמו"מ לא יתמקד רק בהפסקת אש, ויתרחב לנושא מקדמי נוסף בו מעוניינים הפלסטינים, כגון הדרישה להסכמה מראש של ישראל על האופציות לפתרון חקבע שיידונו בין הצדדים לאחר שלוש שנות אוטונומיה.

מפתח חשוב לקיומו של הסכם ולמעבר עתידי ממנו אל חסדר של קבע, הינו בטחון הפנים. יהיה קשה מאוד לקיים הסכם כלשהו אם יימשך טרור נגד ישראלים וישראל, בשטחים ומחוצה להם, אפילו כאשר האחריות לבטחון הפנים חלה עדיין על ישראל. לעומת זאת, אם תרוסן האלימות אזי יהיה סיכוי לקיומו של הסכם ביניים ואף להיווצרותו, בהמשך, של אמון חדדי חדרוש לפתיחה ולניחול המו"מ על חסדר חקבע.

חלק לא קטן מן הבעיות שתעלינה לגבי גבולות הסמכויות בין השלטון העצמי לבין ישראל ניתן יהיה לפתור, תוך ויתורים חדיים. יחד עם זאת, קיימות מספר בעיות עיקריות עבור שני הצדדים, אשר עלולים להיווצר קשיים בנסיונות לפתור באורח מוסכם. בעיות אלה הן:

- א. מי תהיה סמכות העל שמעל לשלטון העצמי?
- ב. בידי מי תהיה סמכות החקיקה?
- ג. מי ישא באחריות לבטחון הפנים ולמלחמה בטרור?
- ד. בידי מי יהיו אדמות המדינה ומקורות המים ומי יהיה מוסמך להשתמש בהם?
- ה. מי תהיה הסמכות המשטרתית והמשפטית במקרה של תקרית או בעיה כלשהי שתתעורר בין ישראלי לפלסטיני?

יחד עם זאת, נקודת המוצא של מזכר זה היא אופטימית, ומניחה שקיים סיכוי טוב לכך ששני הצדדים יצליחו להגיע להסכמים במו"מ גם באותן סוגיות שבהן קיימים חילוקי דעות מהותיים. אופטימיות זו נובעת הן מחתחייבותו הפומבית של ראש ממשלת ישראל לעשות מאמץ רציני להשיג הסכם תוך זמן קצר, והן מהעובדה כי הפלסטינים מתחילים לחבין שאסור להחמיץ את ההזדמנות הנוכחות לנחל מו"מ תכליתי עם ישראל ולהגיע להסכם.

ברור כי אף אחד משני הצדדים לא יוכל להשיג במו"מ את מלוא יעדיו וכי יידרשו ויתורים ופשרות. הדבר עלול להיות קשה, גם מסיבות פנימיות, לשני הצדדים - אך קודם כל לפלסטינים. זאת, בשל חניגודים חריפים הקיימים בין גופים שונים, העדר מנגנון דמוקרטי, וחנורמה של שימוש באלימות. מכאן שיש מקום לשאול, שמא ניגודי העמדות חריפים הקיימים בין הפלגים השונים באוכלוסיה הפלסטינית, וחסכנה שיתפתח מאבק פנימי אלים, לא יאפשרו לנציגות הפלסטינית למו"מ להסכים לפשרות הנדרשות ולקיימן. קשה לתת תשובה חד-משמעית לשאלה זו, אך ברור כי הסיכוי לפשרות יגדל ככל שהפלסטינים ישיגו במו"מ יותר סמכויות לשלטון עצמי, וככל שחתמיכה בחסדר הביניים תהיה חד-משמעית, הן מצד האוכלוסיה, והן מצד אש"פ

ומדינות ערב. אין זה אומר כאילו החסכמה לפשרות תהיה קלה בצד הישראלי: צפוי מאבק מצד חלק מהציבור כנגד עצם הקמת האוטונומיה לפלסטינים, מחשש שהיא תשלול מישראל את זכות הבעלות על השטח ואף תפתח למדינה פלסטינית.

כאמור, יבחן חמזכר נושאים קריטיים, שתהיה חובה ליישבם כדי לחשיג חסכם על הסדר ביניים של אוטונומיה. הנושאים הנבחרים הם:

א. בעיות פוליטיות: הבחירות, מזרח ירושלים, אוטונומיה לתושבים או לטריטוריה, מקור הסמכות, סמכויות חקיקה וסמכויות חקירה ושיפוט.

ב. בעיות בטחוניות: בטחון חוץ, סדר ציבורי ובטחון פנים.

ג. בעיות שטח: אדמה, מים, ישובים יהודיים ומערת המכפלה.

ד. סמלים לאומיים.

ה. בעיות אוכלוסין: נפקדי 1967 ואיחוד משפחות.

בסיום יובא סיכום קצר בו מציע המחבר פשרה אפשרית בין עמדות הצדדים - פשרה שיכולה להיות מיושמת לתקופת המעבר של אוטונומיה.

1. העקרונות המנחים את שני הצדדים

כמבוא לניתוח הבעיות העיקריות ולהצגת פתרונות אפשריים, חשוב לבחון את העקרונות המנחים את שני הצדדים. יודגש כי הרשימות המובאות לחלן מציגות את הערכת המחבר לגבי עקרונות אלה, משקלם והגדרתם, ואינן שאובות מפרסום רשמי כלשהו.

הצד הישראלי

סדר העדיפויות הלאומי שונה באופן קוטבי ע"י הממשלה החדשה שקמה ביולי 1992. העדיפות הועברה, באופן חד-משמעי, מן השטחים אל ישראל בגבולות חקו הירוק.

לפיכך, האינטרסים הראשונים של ממשלת ישראל הנוכחית ביחס לפלסטינים הם שלושה:

- א. להעתיק את מאמץ הפיתוח לתוך מדינת ישראל פנימה.
- ב. להשתחרר ממעורבות עמוקה בחיי אוכלוסייה פלסטינית של כ-1.5 מיליון איש ביהו"ש ובעזה.
- ג. החשת חמו"מ על הסדר הביניים, מתוך אינטרס להעביר לפלסטינים, תושבי השטחים, את האחריות לניהול חייהם בתחומים רבים ללא מעורבותה של ישראל. אף כי הימין הישראלי ינסה לסכל הסכם על אוטונומיה, נראה כי הסיכונים הפוליטיים הפנים-ישראליים בחמו"מ זה אינם גדולים בשלב זה, שכן מדובר בחסר ביניים המשאיר לעתיד את קביעת אופיו של החסר חמלא, לאחר שייבנה אמון בין הצדדים.

יעדי המשנה של ישראל הם:

- א. להביא להפסקת האלימות, להקטין את המתח בין שני העמים, ולבנות יחד עם הפלסטינים בסיס להבנה לקראת מו"מ על חסר מלא.
- ב. לשפר את סכויי חמו"מ הדו-צדדי לשלום עם סוריה, לבנון וירדן וחמו"מ חרב-צדדי עם מדינות ערב.
- ג. לשפר את מעמדה ודימויה הבינלאומיים של ישראל.

עמדות הצדדים כלפי תוכן הסדר הביניים מושפעות, באופן ישיר, מתפיסותיהם לגבי הסדר הקבע. אי לכך מדגישה ממשלת ישראל את התנגדותה הנמרצת, בשלב זה לפחות, לשני פתרונות תיאורטיים:

- א. מדינה פלסטינית ביהו"ש ובעזה. מכאן נובעת העמדה של ממשלת ישראל שחסר הביניים לא יכלול יסודות של מדינה פלסטינית.

- ב. החלת ריבונות ישראל על השטחים ועל האוכלוסייה הפלסטינית בה. מכאן מעוניינת ישראל שמעורבותה בתקופת חסר הביניים תצטמצם לתחומים החיוניים לה בלבד (בעיקר בטחון) ולא תיצור כלים המיועדים לחשיג, בחמשך, מעמד של ריבונות.

אשר לתושבים היהודים בשטחים, ממשלת ישראל גורסת לא רק שחם זכאים להמשיך להיות ביהו"ש ובעזה, אלא שעל חסר הביניים:

- א. לוודא כי יזכו לבטחון הדרוש. המדובר הוא קודם כל בישובים עצמם אך גם בדרכי הגישה בהן משתמשת האוכלוסייה, ובכלל זה דרכים העוברות בכפרים ובערים פלסטיניות. לאור הפריסה הרחבה של הישובים היהודיים ביו"ש, עמדת הפתיחה ההצהרתית הישראלית קובעת, איפוא, כי לא יהיה שינוי בהיערכות צה"ל.

- ב. לשלטון העצמי הפלסטיני לא יהיו סמכויות כלפי התושבים

היהודים ואלה יהיו כפופים לשלטונות ישראל.

חלוקת הסמכויות על פי חסדר הביניים תהיה כדלקמן:
א. מרבית הסמכויות הנוגעות לניהול חיי היום-יום של האוכלוסיה הפלסטינית יועברו לרשות השלטון העצמי.
ב. האחריות לבטחון (חוץ ופנים) וליחסי החוץ תשאר בידי ישראל.
ג. חקיקה ראשית לא תהיה בסמכות השלטון הפלסטיני.
ד. סמכות העל לא תהיה בידי השלטון הפלסטיני.
ה. אפשר שנושאים בעיתיים כמו מים, קרקעות, מדינה וכדו' יהיו תחת אחריות משותפת ישראלית-פלסטינית, כאשר על כל החלטה להתקבל בחסכמה.

הצד הפלסטיני

חסדר הביניים מיועד להיות שלב לקראת הקמתה של מדינה פלסטינית. מאחר ולא ניתן להשיג כבר עתה את הסכמתן של ישראל ושל ארצ"ב לפתרון מלא של הבעיה הפלסטינית (ונושא זה יישאר פתוח למו"מ בעתיד), על חסדר הביניים להכיל כמה שיותר גרעינים וסמנים של מדינה שבדרך, ודרושה זיקה בתוכן בינו לבין חסדר הקבע.

חסדר הביניים חייב להביא לשיפור משמעותי במצב הפלסטינים, ולשחרר את האוכלוסיה מתלות ומקשר בשלטונות ישראל.

יש לנצל את החזדמנות שנוצרה עם עלייתה שלטון בישראל של ממשלה המוכנה לחקים אוטונומיה פלסטינית בעלת סמכויות רחבות, ולנחל איתה מו"מ ענייני ותכליתי.

יפורק המינחל האזרחי של ישראל, ורשות השלטון העצמי תקבל את כל סמכויותיו. צה"ל יתפנה מכל הערים ביהו"ש ובעזה. חלקו הגדול יפונה מן השטחים והכוח הנותר יצומצם מאד.

בכל תקופת חסדר הביניים לא יתווספו ישובים יהודיים לאלה הקיימים, ואלה אף לא יורחבו.

רשות השלטון העצמי תהיה בסמכות השלטונית בכל הנושאים במרחב הגדה המערבית ורצועת עזה, להוציא בטחון פנים במשך תקופה מוגדרת ולהוציא הישובים היהודיים במקומותיהם. האחריות לבטחון הפנים במרחב כולו, פרט לישובים היהודיים עצמם, תועבר לידי רשות השלטון העצמי לאחר שהיא תבנה את הגופים (כוח בטחון חזק ושרות בטחון כללי) אשר ישאו באחריות זו באופן ישיר.

חקיקה ראשית תהיה בסמכות הפלסטינים.

אם לא יהיה ניתן להשיג כפיפות של האוכלוסיה הפלסטינית במזרח ירושלים לרשות השלטון העצמי בתקופת חסדר הביניים, יש לוודא כי תהיה לה לפחות זכות בחירה והיבחרות בבחירות לרשות זו.

אסור שישראל תהיה בסמכות לגבי כמה נושאים בעיתיים, כגון מים ואדמות מדינה.

2. בעיות פוליטיות

בחירות

אחד הנושאים שידרוש חסכמה בשלב מוקדם הוא בחירות. אף שיש פחות ניגודים בין הצדדים לגבי נושא זה מאשר בנושא סמכויות האוטונומיה, הרי שבהכרח ישתלבו בו לפחות מספר עניינים בעלי חשיבות ומשקל עקרוניים.

הבעיות הפתוחות

ראשית - איזה מוסד צריך להיבחר בבחירות: רשות מחוקקת או רשות מבצעת? חסכם קמפ דיוויד מדבר על "רשות שלטון עצמי" אשר תיבחר "בבחירות חופשיות על-ידי תושבי השטחים הללו". הפלסטינים רוצים כי הבחירות יהיו למועצה מחוקקת של 180 חברים ואילו ישראל מסכימה לבחירות לרשות השלטון העצמי, דהיינו - לרשות מבצעת קטנה. ואולם הפלסטינים מתחילים כנראה לחבין, כי לא יוכלו לזכות במועצה מחוקקת וכי יהיה עליהם להסתפק בבחירות למועצה מבצעת. בכל מקרה צריך יהיה לחסכים על הרכב רשות השלטון העצמי, תקופת כהונתה, מקום מושבה, מי ייבחר כיו"ר הרשות וכדו'.

שנית - למי זכות הבחירה? הבעיות העיקריות בענין זה עשויות להיות:

- א. האם חמפתח לזכות הצבעה הוא תעודת הזהות הקיימת של המינהל האזרחי? אפשרות אחרת היא לערוך מפקד אוכלוסין, ולבנות לפיו רשימות של בעלי זכות בחירה. ענין זה דורש, כמובן, זמן.
- ב. מי יהיה אחראי למפקד האוכלוסין, אם ייערך, והאם הוא יהיה מבצע משותף ישראלי-ירדני, או ישראלי-פלסטיני?
- ג. האם זכות הבחירה תהיה, לראשונה, גם לפליטים המתגוררים ביהו"ש וברצועת עזה, או לא? בעיה זו משמעותית יותר ברצועת עזה, בה מחוויים הפליטים מעל ל-56% מן האוכלוסיה, שעה שביהו"ש הם מחוויים כ-15% מן האוכלוסיה.
- ד. האם לתושבי יהו"ש ורצועת עזה שחם בעלי תעודות זהות של המינהל האזרחי, וחם מתגוררים במדינות ערביות, תהיה זכות בחירה? בבחירות למועצות העיריות ביהו"ש ב-1976, איפשר הממשל לאנשים כאלה לבוא ולבחור.
- ה. האם לנפקדי 1967 תהיה זכות בחירה?
- ו. האם לפלסטינים תושבי מזרח ירושלים תהיה זכות בחירה וחיבחרות?

למי זכות?
מי אחראי?
כמה?
?

שלישית - מי יהיה אחראי לחכנת הבחירות, ניחולן ואבטחתן? האפשרויות העיקריות בענין זה הן שלוש:

- א. אחריות המינהל האזרחי (גם בהתבסס על כך שחברות תערכנה בשלב בו יהיה, עדיין, מינהל אזרחי ישראלי אחראי לנעשה ביהו"ש וברצועת עזה), כשהביצוע בשטח הוא כולו ע"י תושבים פלסטינים.
- ב. אחריות משותפת ישראלית-מצרית לגבי רצועת עזה וישראלית-ירדנית לגבי יהו"ש. אחת המשמעויות של אפשרות זו היא חיזוק הזיקה והקשר של מצרים עם רצועת עזה ושל ירדן עם יהו"ש.
- ג. אחריות של האו"ם, כשהביצוע בידי הפלסטינים. זוהי האפשרות המועדפת על ידי הפלסטינים.

פתרון פשרה אפשרי

הבחירות יהיו לרשות חמבצעת, דהיינו - לרשות השלטון העצמי ולא למועצה מחוקקת.

האחריות לבחירות וארגון תהיה בידי ועדת בחירות משותפת של נציגי ישראל, מצרים וירדן. הביצוע בשטח יהיה בידי התושבים הפלסטינים.

זכות הבחירה והחייבנות תהיה לכל מי שמתגורר ביהודה, בשומרון ובעזה והוא בעל תעודת זהות שהוצאה ע"י המינהל האזרחי (ובכלל זה פליטים), ולבעלי תעודה זו הנמצאים מחוץ לשטחים. אין זה כולל את נפקדי 1967.

לפלסטינים המתגוררים במזרח ירושלים תהיה זכות בחירה (אך לא היבחרות) והם יוכלו לממש זכות זו במקום או במקומות עליהם יוסכם, בגדה המערבית, מחוץ לירושלים.

האחריות לטיפול בבעיות ולחבטת חסדר הציבורי בערים במהלך הבחירות תהיה בידי משרה מקומית. הדבר יחייב, תחילה, את חיזוק והגדלת לחיקף כזה שיאפשר לה לקבל על עצמה משימה זו (כמה מאות שוטרים) ופירוש של דבר קיום הבחירות רק לאחר מכן.

הפיקוח על הבחירות יוכל להיות בידי נציגים של גוף ניטרלי מוסכם.

בעית מזרח ירושלים

נושא זה אינו כלול בחסכם המסגרת של קמפ דייוויד או במכתב ההזמנה למו"מ במדריד. יותר מכך, בסיכום שקדם לפתיחת המו"מ הנוכחי נקבע כי פלסטינים תושבי מזרח ירושלים לא ישתתפו בנציגות הפלסטינית למו"מ.

הבעיות הפתוחות

קיים ניגוד קוטבי בין האינטרסים של הפלסטינים ושל ישראל לגבי מזרח ירושלים. הפלסטינים רוצים כי היא תהיה בכפיפות לשלטון העצמי ואילו ישראל עומדת על כך שהשלטון העצמי לא יוחל במזרח ירושלים. דבר זה נובע מעמדות יסוד מנוגדות בשאלת עתיד מזרח ירושלים. כאמור, הפלסטינים נאלצו כבר לוותר על דרישתם להשתתפות אישים פלסטינים ממזרח ירושלים בנציגות למו"מ עם ישראל על חסדר הביניים. הם מתחילים להבין כי נושא מזרח ירושלים יישאר פתוח עד לדיון בחסדר הכולל ושאלון לחם סיכויי לחשיג את הסכמתן של ישראל או ארה"ב להנחת אוטונומיה כלשהי במזרח ירושלים.

הפלסטינים יעמדו על כך כי תושביה הערביים של מזרח ירושלים יוכלו לבחור ולהיבחר בבחירות שיתקיימו, למוסד כלשהו של השלטון העצמי. ישראל התנגדה עד כה להעניק זכות בחירה לתושבי מזרח ירושלים, כלשכן זכות להיבחר.

פתרונות אפשריים

קשה לצפות פשרה אפשרית לגבי מעמד מזרח ירושלים. כדי שהמו"מ לא יתפוצץ על ענין זה, צריך להמנע מלעסוק בשאלה עקרונית זו של מעמד אוכלוסית מזרח ירושלים, בתקופת חסדר הביניים.

המינימום שהפלסטינים עשויים, אולי, לחסכים לו, ובחבלה, הויתור הישראלי המירבי, הינה הענקת זכות בחירה לרשות השלטון העצמי לתושבי מזרח ירושלים, מבלי שיחול שינוי במעמד של מזרח ירושלים. מימוש זכות הבחירה ייעשה מחוץ לירושלים, בעיר כלשהי באזור יהודה. מכאן שפלסטינים חגרים במזרח ירושלים לא יוכלו להיבחר לרשות השלטון העצמי.

אוטונומיה לתושבים או לטריטוריה

הבעיות הפתוחות

הפלסטינים רוצים כי השלטון העצמי יהיה בעל סמכויות לא רק על האוכלוסייה הפלסטינית, אלא גם על כל השטח של יחו"ש ועזה והמצוי בו. עמדתן של ממשלות הליכוד מאז הסכם קמפ דייוויד היתה כי מדובר בהסדר ביניים ועליו לתפוס לגבי התושבים בלבד; אשר לגורלו של השטח, הוא ייקבע רק במו"מ על הסדר הקבע. נראה כי עמדת הממשלה החדשה שקמה בישראל ביולי 1992 היא שהאוטונומיה תחול על הקולקטיב הפלסטיני בשטחים בהם הוא מתגורר (חיינו, לא רק אוטונומיה אישית). אך סביר כי, גם אם עשויה ממשלת ישראל הנוכחית לגלות גמישות מסוימת ולאפשר שותפות בשליטה בכמה נושאים, היא תרצה כי גורלו הסופי של השטח כולו ייקבע רק במו"מ על הסדר הקבע.

בכל מקרה, נותרים חילוקי דעות בסיסיים לגבי נושאים כגון השליטה בקרקע המדינה ובמקורות מים, הגבולות הגיאוגרפיים של האוטונומיה, ומעמד השליטה של המתנחלים בקרקעות החתנחלויות.

פתרון פשרה אפשרי

שני הצדדים יצטרכו להתפשר בנושא זה תוך עשיית ויתורים קשים, כאשר:

- א. השלטון העצמי יהווה את הסמכות למינהל בנושאים שיעניק לו הסדר הביניים במרחב שמחוץ לאזורים בהם יהיה ערוך צה"ל ומחוץ ליישובים היהודיים. פירוש של דבר כי האחריות לנושאים האזרחיים תהיה בידי השלטון העצמי לא רק בשטחים בהם מתגוררים הפלסטינים (כפי שרוצה ישראל), אלא גם מחוצה להם - למשל, בדרכים המובילות ליישובים פלסטיניים שאינן מובילות ליישובים יהודיים, ובאדמות מדינה שיועדו לרשות האוטונומיה. כוחות הבטחון של ישראל ואזורי הבטחון בהם יהיה ערוך צה"ל יהיו מחוץ לסמכות השלטון העצמי.
- ב. מזרח ירושלים לא תהיה כפופה לשלטון העצמי.
- ג. היישובים היהודיים ביהו"ש ובעזה לא יהיו כפופים לשלטון העצמי הפלסטיני.

מקור הסמכות

הבעיות הפתוחות

מי יעמוד מעל לרשות השלטון העצמי ובידי מי יהיו הסמכויות שלא יוענקו לרשות זו?

- לתשובה על שאלה זו נודעת חשיבות פוליטית ומעשית רבה, כי מי שיעמוד מעל לרשות השלטון המקומי יהנה משני יתרונות בולטים:
- א. חזקה פוליטית מסוימת לגבי השלטון, בתוקף היותו בכיר לו.

ב. סמכות לקבוע בנושאים רגישים, אשר לא יועברו לאחריות של רשות השלטון העצמי, כגון חקיקה, אדמות מדינה, הפקעת קרקעות, שאיבת מים וכד'.

העמדות בשאלת מקור הסמכות הן מנוגדות למדי. עמדת הנציגות הפלסטינית הינה כי העם הפלסטיני הוא מקור הסמכות, ואילו ישראל טענה בעבר כי סמכות זו צריכה להיות בידיה, אם כי סביר כי עמדת הממשלה החדשה בישראל תהיה יותר גמישה בעניין זה, בכיוון של סמכות משותפת.

פתרונות אפשריים

א. בליט ברירה, ולאור אי הצלחת הצדדים להגיע להסכמה, לא יוגדר דבר בעניין זה. ספק רב אם "פתרון" כזה יוכל לאפשר להסכם ביניים להיכון, כי המשמעות היא העדר הסכמה בשאלה בסיסית. לחלופין -

ב. סמכות העל תהיה בידי ישראל. סביר כי הפלסטינים יתנגדו בתוקף לפתרון כזה, וספק רב אם הוא ניתן לחשגה. המשמעות של ויתור ישראלי על סמכות העל עלולה להיות החלשת מעמד ישראל בתקופת האוטונומיה ולקראת חו"מ על חסדר הקבע. אפשר שתיווצר סכנה של צעד קיצוני מצד הפלסטינים, כגון הכרזה על חקמת מדינה. לחלופין -

ג. בהנחה שהפלסטינים וירדן לא יוכלו להסכים לכך שישראל תעמוד מעל לשלטון העצמי, קיימת אפשרות שלפיה מקור הסמכות יהיה חסדר הביניים עצמו. ספק רב אם סמכות העל יכולה להיות החסכם עצמו, שכן סוגיות שתשארה בידי סמכות העל, ולא תנתנה לשלטון העצמי, יהיו נושאים "חיים" ומתחדשים. מכאן שהאחראי להם חייב להיות גוף חי ונושם, ולא רק מסמך חתום. לחלופין -

ד. הגוף בעל סמכות העל יהיה ועדה משותפת ישראלית-פלסטינית או ישראלית-ירדנית-פלסטינית, בה דרושה הסכמה פה אחד להחלטות. מאחר ומדובר בסמכות שמעל לשלטון העצמי הפלסטיני, רצוי שהוא יהיה בידי ישראל וירדן במשותף, אף כי משמעות הדבר היא מתן זכות וטו לירדן.

מסקנה חשובה מבחינת החלופות היא, כי במקרה ותמומש האפשרות הראשונה, השלישית או הרביעית, קשה יהיה לטעון כי ישראל היא מקור הסמכות. מכאן שהחסכם יצטרך לכלול הגדרות מדויקות ככל הניתן של סמכויות השלטון העצמי, סמכויותיה של ישראל ואלו של סמכות העל. בנוסף לכך, ישראל תהיה חייבת לוודא את הכללתן בחסכם של כל החגבלות שהיא תרצה כי תוטלנה על השלטון העצמי וכל הזכויות שתרצה לשמור בידיה.

סמכויות חקיקה

בנושא זה יש ניגוד בולט בין האינטרסים של ישראל ואלה של הפלסטינים, הרוצים כי הסמכות לחקיקה תהיה בידי השלטון העצמי, קודם כל משום שהמשמעות היא הישג פוליטי גדול, וסממן של מדינה. זאת ועוד, צרכי החיים במשך 3-5 שנים הינם דינמיים, ועשויים בהחלט לחייב חקיקה בתחומים שונים. ישראל, מצידה, מתנגדת שסמכות החקיקה תהיה בידי השלטון העצמי, כי מדובר בחסדר ביניים ולא בחסדר קבע. יודגש כי יש זיקה בין נושא זה לנושא הקודם שנדון - סכמות העל.

פתרונות אפשריים

א. להמנע מלדון בשאלת סמכות החקיקה, ע"י הקפאת החקיקה חקיית לתקופת האוטונומיה. קשה יהיה לממש פתרון כזה משום ההתנגדות הפלסטינית וכן בגלל צרכי החיים השוטפים. לחילופין -

ב. להסתפק בתקופת הביניים בחקיקת משנה, ולהמנע מכל חקיקה ראשית. רשות השלטון העצמי תהיה מוסמכת לחוקק חקיקה משנית בתחומים שיומסרו לאחריותה (המינהלי, הכלכלי וחיי היום-יום) ואילו בנושאים אחרים (בטחון, אחריות לגבולות, ישובים יהודיים וכו') תשאר האחריות בידי ישראל. לחילופין -

ג. סמכות החקיקה הראשית תהיה בידי ישראל וסמכות חקיקת המשנה תהיה בידי הפלסטינים. קשה להניח כי הפלסטינים יסכימו לכך. לחילופין -

ד. סמכות החקיקה הראשית תימסר לרשות משותפת ישראלית-פלסטינית או ישראלית-ירדנית-פלסטינית, ואילו סמכות חקיקת משנה תהיה בידי השלטון העצמי.

סמכויות חקירה ושיפוט: עבירות פליליות ואזרחיות

המצב הנוכחי

חקירה משטרתית של עבירות פליליות ואזרחיות וחכנת תיקים למשפט נעשית ע"י משטרת ישראל הערוכה בשטחים. במשטרה משרתים גם שוטרים פלסטינים, אשר פעילותם הצטמצמה מאוד מאז החלה האינתיפאדה.

השיפוט של תושבים פלסטינים נעשה במרבית המקרים בבתי דין מקומיים (פרט למקרים בהם מפקיע המינהל האזרחי סמכות זו ומעביר אותה לבתי דין צבאיים). השיפוט של ישראלים נעשה בבתי דין ישראלים.

הבעיות הפתוחות

מי יחווה את הסמכות לחקירה משטרתית ולחכנת תיקי תביעה בנוגע לעבירות בשטחים בהם מעורבים פלסטינים וישראלים, ובפני אלו בתי דין הם יישפטו?

מי יחווה את סמכות החקירה המשטרתית וחכנת תיקי תביעה של ישראלים במקרים של חשד בעבירות ביחו"ש ובעזה בהן לא היו מעורבים פלסטינים, ובפני אלו בתי דין יישפטו?

מי יחווה את סמכות החקירה של פלסטינים החשודים בביצוע עבירות בישראל וכן בישובים יהודיים בשטחים, ובפני אלו בתי דין יישפטו?

פתרון פשרה אפשרי

א. סמכות החקירה, חכנת תיקי תביעה וכדו', של עבירות שייבוצעו ע"י פלסטינים בישראל, וכן בישובים יהודיים בשטחים, תהיה בידי משטרת ישראל. השיפוט של פלסטינים אלה יהיה בבתי דין בישראל.

ב. סמכות החקירה של עבירות שייבוצעו ביחו"ש ובעזה ע"י תושבים פלסטינים, מחוץ לישובים יהודיים, ואשר בהן לא היו מעורבים

ישראלים, תהיה בידי משטרת השלטון העצמי. השיפוט יהיה בבתי דין מקומיים.

ג. סמכות החקירה והשיפוט של ישראלים במקרה של חשד בעבירות בישובים יהודיים בשטחים או מחוץ להם, בהן לא היו מעורבים פלסטינים, תהיה ע"י משטרת ישראל והשיפוט בבתי דין בישראל.

ד. חקירה על עבירות בגדה או ברצועה, בהם היו מעורבים פלסטינים וישראלים יחד (חמתגוררים בשטחים או בישראל) תיעשה במשותף ע"י משטרת ישראל ומשטרת השלטון העצמי. העבריינים ישפטו לפי אחת משתי אפשרויות: אם תהיה הסכמה בין הצדדים המעורבים באירוע לגבי בית הדין בו ישפטו, אזי יובאו לאותו בית דין. לחילופין, אם לא תהיה הסכמה בין שני הצדדים, אזי הישראלי ישפט בבית דין בישראל, ואילו הפלסטיני בבית דין מקומי בשטחים.

ה. החוצאה לפועל תבוצע ע"י משטרה פלסטינית בישובים ובערים פלסטיניים וע"י משטרת ישראל בישובים היהודיים בשטחים ובישראל.

3. בעיות בטחון

בנוסף להזמנה לוועידת השלום אין התייחסות כלשהי לנושא הבטחון. הסכם קמפ דייוויד, לעומת זאת, נוגע בו במקצת. התחומים הכלולים בבעיות הבטחון הם שלושה, וקיימת זיקה מסוימת ביניהם ובעיקר בין סדר ציבורי לבין בטחון פנים:

א. בטחון כלפי חוץ, דהיינו, בטחון כנגד סיכונים אפשריים ממזרח לגדה המערבית, ובמקרה של רצועת עזה מצרים ומחם התיכון.

ב. סדר ציבורי, דהיינו, טפול בבעיות פליליות ואזרחיות בקרב תושבים פלסטינים, ובכלל זה מקרים של אלימות (שאינם קשורים לישראלים) ומניעת הפגנות. (כוח פלסטיני לטיפול בסדר הציבורי יוגדר לחלן כ"משטרה").

ג. בטחון פנים, דהיינו, מתן בטחון כנגד מעשי פח"ע ואלימות המבוצעים כנגד ישראל, ישראלים בשטחים, ושלטון האוטונומיה. (כוח פלסטיני לטיפול בבעיות אלה ייקרא, לחלן, "כוח בטחון").

בטחון חוץ

זהו הנושא הפחות מסובך מתוך השלושה. ניתן להבין מהסכם קמפ דייוויד כי האחריות לבטחון החוץ, בגבולות יהודה, שומרון וחבל עזה עם מדינות ערב, תהיה בידי ישראל וצבאה. הסכם קמפ דייוויד קובע כי "כוחות ישראל וירדן ישתתפו בסיורים משותפים ובאיוש עמדות פיקוח, כדי להבטיח את בטחון הגבולות", ומכאן משתמע שהאחריות לבטחון הגבולות לאורך הירדן תהיה בידי ירדן וישראל, תוך שיתוף פעולה ביניהן. כן קובע ההסכם כי כוחותיה הצבאיים של ישראל ייסוגו ו"תהיה פריסה מחדש של הכוחות הישראליים שישארו באזורי בטחון שיפורטו", דהיינו, באזורים מסוימים שיחיה צורך להגדירם, להבדיל מפריסה בכל המרחב.

הנציגות הפלסטינית למו"מ שהחל במדריד, אף שאינה רואה בהסכם קמפ דייוויד בסיס למו"מ, מקבלת את העקרון של נסיגת כוחות צה"ל למקומות לאורך גבולות יחו"ש ועזה. ישראל, לעומת זאת, אינה מציעה שינוי כשלחו בהיערכות צה"ל בשטחים בתקופת המעבר.

בעיות אפשריות

א. תידרש הסכמה על אזור הבטחון בו חסמכויות תהיינה בידי צה"ל ועל הכוח שיחיה ערוך שם. סביר שהאזור יכלול את מזרח יהודה ושומרון ואזור הגבול עם ירדן, נוסף על כמה תוואי שטח גבוהים בגב החר, בהם ימוקם מערך התרעה.

ב. בשל צרכי בטחון שוטף וכדי למנוע חדירת חוליות מחבלים, יידרש חופש פעולה יומיומי לכוחות צה"ל במרחב עד לירדן.

ג. תידרש הסכמה לגבי גורל ימ"חים של צה"ל הממוקמים ביחודה ובשומרון.

ד. האם שטחי אימונים לכוחות צה"ל ימשיכו להיות ממוקמים ביו"ש ובעזה?

פתרון פשרה אפשרי

בנוגע לנושא בטחון החוץ, ישנה בהסכם קמפ דייוויד הסכמה עקרונית על כך שהסמכות והכוחות שיממשו אותה הם של צה"ל, ונראה כי עניין זה לא יחיה אבן נגף רצינית. נכון כי הנציגות הפלסטינית תשאף לכך שכוחות צה"ל שישארו בתקופת הסדר הביניים בשטחים יחיו קטנים ככל האפשר, ויחיו ערוכים באזורים מצומצמים, ואילו ישראל

שוללת דילול כלשהו של כוחותיה בתקופת הסדר הביניים. אך זוהי לאמיתו של דבר סוגיה הנוגעת לבטחון הפנים, ולא לבטחון החוץ, והנושא יידון בהמשך.

סדר ציבורי

במו"מ על הסדר הביניים שהחל במדרד בסוף אוקטובר 1991 תבעו נציגי ישראל כי ישראל תהיה אחראית על הסדר הציבורי בשטחים ואילו נציגים של תושבי השטחים (פלסטינים) דרשו כי השלטון העצמי של הפלסטינים יישא באחריות זו, במסגרת תביעתם לקבל את האחריות הכללית לבטחון. בהמשך גילתה ישראל נכונות לדון בהאצלת סמכות לשמירת הסדר הציבורי באזורים מאוכלסי פלסטינים, לידי משטרה מקומית.

כוח משטרה רציני יהיה דרוש כדי לשמור על הסדר הציבורי ולשאת באחריות לשמירת החוק. מתוך תקן של כ-750 שוטרים, בשני האזורים יחד, נותרו 100 שוטרים בלבד, ואף אלה אינם מתפקדים מחוץ למשרדים. יהיה צורך לבנות את המשטרה מחדש, תוך התבססות על קצינים ושוטרים שחתפטרו.

פתרון פשרה אפשרי

א. השלטון הפלסטיני המקומי יהיה אחראי, באמצעות משטרה חזקה, לסדר הציבורי ולטיפול בעבירות אזרחיות ופליליות באזורים בהם האוכלוסיה היא ערבית. יהיה צורך לבנות לשם כך, כוח משטרה של כ-1000 שוטרים, ולחכשיר אותו ואת סגל הקצונה שתפקד עליו. הזמן שידרש לכך יוכל להיות - במאמץ רב, ותוך הסתייעות בישראל ובירדן - שישה חודשים עד שנה לגיוס כוח האדם, לבניית הכוח, להכשרתו ולחפיכתו לגוף פעיל. אולי ניתן יהיה להתחיל בכך כמה חודשים לפני שייחתם ההסכם על חקמת הרשות לשלטון עצמי.

ב. משטרת ישראל תפעל באזורים בהם נמצאת אוכלוסיה יהודית, והיא תהיה אחראית לשמירת הסדר הציבורי ולטיפול הפלילי שם.

ג. ישראל תימנע מליטול אחריות לסדר הציבורי אצל האוכלוסיה הפלסטינית, שכן הדבר יגרום לחיכוך מיותר עם הפלסטינים, וימנע אפשרות לבחון במשך תקופת המעבר את יכולת השליטה של השלטון העצמי באוכלוסיה ואת יכולתו לשמור על השקט הפנימי.

ד. יידרש שיתוף פעולה בין משטרת השלטון העצמי הפלסטיני לבין משטרת ישראל, ואולי גם עם ירדן.

בטחון פנים

הסכם קמפ דייוויד קובע כי יוקם כוח משטרה מקומי חזק אשר יכלול אזרחים ירדניים. אף נאמר בו כי "המשטרה תקיים קשר מתמיד בענייני בטחון פנים עם קצינים ישראלים, ירדניים ומצריים שימונו לכך".

ההסכם אינו מגדיר בידי מי תהיה האחריות לבטחון פנים, דחינו, בראש ובראשונה, מי ייאבק בפח"ע. הנחתנו היא שבנוסף למאבק אלים פנים-פלסטיני, יימשכו נסיונות של פיגועים בישראל ובישראלים גם אחרי החתימה על הסדר הביניים, וזאת ע"י חלקים באוכלוסיה הפלסטינית המתנגדים להסדר הביניים.

הנציגות הפלסטינית למו"מ תבעה כי האחריות לבטחון הפנים תהיה בידי השלטון העצמי הפלסטיני, באמצעות כוח בטחון פלסטיני מקומי חזק. הפלסטינים מקבלים כי אחריות זו תועבר אליהם בהדרגתיות לאחר שיקימו כוח נאות שיוכל לשאת בה. ממשלת ישראל

גורסת כי ישראל בלבד צריכה לשאת באחריות לבטחון הפנים, וכי לאור הפריסה הרחבה של החתישבות היחודית וכדי לספק לה בטחון, דרוש (בניגוד לנאמר בחסכם קמפ דיוויד) כי צה"ל לא ייסוג מן הערים לאזורים מוסכמים. אילו היתה נסיגה כזאת היה נוצר חלל שעלול היה להיות מנוצל ע"י מתנגדים אלימים לאוטונומיה.

בעיות אפשריות

א. נושא בטחון הפנים הוא אולי היותר מסובך לפתרון. קשה לעשות פשרות לגביו, כי ללא בטחון לא יקוים חסדר הביניים ולא יקודם השלום.

ב. מי יהיה אחראי לבטחון הפנים? ישראל? רשות השלטון העצמי? כוח בינלאומי?

ג. מי יהיה אחראי למודיעין הדרוש לטיפול בבעיות בטחון פנים?

ד. מי יהיה אחראי למעצר, לחזקה בבתי סוהר, לחקירה ולהעמדה לדין של עברייני בטחון הפנים? בפני אלו בתי משפט יועמדו לדין?

ה. מי יהיה אחראי לשמירת בטחונם של התושבים היחודיים בשטחים, ובכלל זה לאבטחת התנועה שלהם ושל ישראלים בכלל בכבישים?

לפני בחינתם של פתרונות אפשריים יש לקחת בחשבון כי, אפילו היתה ישראל נכונה להעביר לשלטון העצמי את האחריות לבטחון הפנים עם חתימת החסכם על חסדר הביניים, עדיין חסרים לפלסטינים שני מרכיבים עיקריים, שבלעדיהם אין ביכולתם לקבל אחריות זו: מודיעין פנים (שרות בטחון) וכוח בטחון רציני.

כאמור, זהו נושא מבחן מרכזי: אם לא יישמר חשק בתקופת חסדר הביניים, אזי קיומו של החסכם כולו יהיה מוטל בספק, ויבוטל חסיכו שיתפתח ממנו חסדר כולל.

גם בהנחה שבהנחה הפלסטינית ומרבית האוכלוסיה יהיו מעוניינים בקיומו של חסכם הביניים, ולו כדי להעניק סיכוי למעבר כעבור כמה שנים לחסדר קבע, הרי שיימצאו, כאמור, חוגים שיתנגדו לחסכם. יש לחניח כי אלה יהיו מוכנים לפעול באלימות בשני כיוונים: כנגד אישים וגופים פלסטיניים שיתמכו בחסדר הביניים, וכנגד ישראלים וישראל. קבוצות כאלה עשויות גם לזכות בתמיכה של כמה מדינות ערביות או מוסלמיות, כגון איראן. יהיה הכרח לרסן אותן, בכוח.

מי ישא באחריות זו? לפלסטינים אינטרס לוודא כי נושא זה לא יהווה מכשול עליו יתפוצץ חסיכו שלהם לפתרון פוליטי. לעומת זאת רצוי שישראל תעמיד הנושא במבחן כבר בתקופת חסדר הביניים, כדי לעמוד על יכולתו של השלטון הפלסטיני הזמני לשמור על חשק ולמנוע פיגועים.

פתרונות אפשריים

א. האחריות לבטחון הפנים תהיה במשך תקופת המעבר כולה בידי ישראל. פירוש של דבר כי כוחות הבטחון של ישראל ימשיכו להיות מוסמכים לעצור, לחקור, להעמיד לדין ולשפוט בבתי דין צבאיים חשודים בעבירות בטחון, ולחזיק שפטים בבתי סוהר. הסמכויות יכללו גם הפעלת צעדי מניעה, כגון עוצר, סגירת שטחים, סגירת גשרים למעבר לירדן ועוד. ואולם, גם במקרה זה לא תהיה לצה"ל נוכחות בולטת בערים הערביות שעה שיערכו הבחירות לרשות השלטון העצמי, וכן זמן קצר לפני ואחרי הבחירות.

חיתרון לישראל בחסדר זה חינו בהענקת בטחון סביר לישראל ולאוכלוסיה שלה בשטחים. המגבלות הן בכך שהוא יגרום, ללא ספק,

לחיכוכים גדלים וחולכים, וזאת משום שהוא יחייב פעילות ואף נוכחות קבע של צה"ל בערים, ועל כן הוא עשוי להיות קשה לביצוע יותר מאשר עכשיו (למשל, בעת ביצוע מעצר חשודים בקסבה של שכס, שעה שחמשתיה הפלסטינית נאלצת לעמוד מן הצד). הוא גם לא יאפשר לבחון, בתקופת המעבר, את יכולתה של הרשות העצמית למנוע אלימות כלפי ישראל.

חסדר זה יהיה למורת רוחם של הפלסטינים. הוא נתפס על ידם כבר עתה כחמשך שלטון ישראל וחפיכת השלטון העצמי שלהם לממשלת בובות של ישראל. במצב זה תיפגע תמיכת האוכלוסיה הפלסטינית בשלטון העצמי ובחסכם. **לחילופין** -

ב. שותפות של ישראל וירדן בתקופת המעבר בשמירה על בטחון הפנים. רעיון זה אינו מעשי עקב סירובה של ירדן ליטול על עצמה אחריות זו, והתנגדות הפלסטינים. **לחילופין** -

ג. אחריות משותפת לבטחון הפנים לתקופת המעבר תחול על ישראל והשלטון העצמי לאחר שזה יבנה לעצמו, בעזרת ישראל וירדן, את הכלים לכך (שרות בטחון כללי וכוח בטחון של כ-5,000 איש ביהו"ש וכמספר הזה בעזה). הזמן שיידרש לכך יהיה עד שלוש שנים. שיתוף פעולה זה יהיה מורכב ומסובך. בעקרון, במשך שלוש השנים הראשונות תחול האחריות על ישראל, תוך שיתוף פעולה עם המערכת המקומית. בשלוש שנים אלה יוכלו שירות הבטחון הישראלי לפעול בשטח, בצורה ממוסדת ומוסכמת על השלטון המקומי, כדי למנוע התארגנות חבלנית, החדרת אמצעי לחימה, ביצוע פעילות חבלנית עוינת וכדומה. כוחות צה"ל ייסוגו מן הערים הפלסטיניות כבר זמן קצר לפני הבחירות לרשות השלטון המקומי, אך ימשיכו בתפקידי בטחון פנים במרחב כולו על פי הצרכים ותוך תאום עם רשות השלטון העצמי. כעבור שלוש שנים תעבור האחריות הדרגתית לידי השלטון המקומי. זאת, בהתאם ליכולתו להוכיח את יעילותו. בכל מקרה, גם בשלב מתקדם זה, אבטחת האוכלוסיה היהודית בשטחים, במקומות מגוריהם ובתנועתם, תהיה באחריות צה"ל, פרט למעבר בערים פלסטיניות, שם אחריות האבטחה תחול על השלטון המקומי.

יש לשלב, במסגרת אפשרות זו, גם נקיטת צעדים ע"י ישראל במגמה שכוונת צה"ל לא יזדקקו להיערכות בערים הפלסטיניות העיקריות (שכס, חברון, רמאללה). לשם כך חייבים האוכלוסיה היהודית וצה"ל להימנע מלנסוע בדרכים החוצות ערים אלה. צעד זה יתאפשר ע"י בנית עוקפי תנועה בכל הערים הגדולות.

בתי סוהר

כיום קיימים בשטחים ששה בתי סוהר המנוהלים ע"י שירות בתי הסוהר, מהם חמישה ביהו"ש ואחד בעזה. מספר העצורים והאסירים בהם הוא כ-10,000. כמעט כל האסירים הם בטחוניים ומיעוטם פליליים. המנגנון כולו, ובכלל זה כל הסוהרים, מורכב מישראלים בלבד ואין אף סוהר מקומי. מרבית בתי הסוהר מצויים בתוך ערים ערביות. נוסף על כך, מספר גדול של עצירים ואסירים מוחזקים בישראל.

פתרון אפשרי

השלטון העצמי יצטרך לבנות ולהכשיר שירות בתי סוהר. אפילו יהיה החיף מצומצם בהתחלה, יידרש לכך זמן של כשנה.

כל זמן שהאחריות לבטחון פנים תהיה בידי ישראל, ואילו האחריות לסדר הציבורי ולשיפוט האזרחי וחפלילי תהיה בידי השלטון העצמי, יחולקו בתי הסוחר לשני סוגים:

- א. המינהל האזרחי יעביר בית סוחר אחד ביהו"ש, ואחד בעזה, לרשות השלטון המקומי לשימוש לכליאת עבריינים פליליים.
- ב. יתר בתי הסוחר ימשיכו להיות בידי ישראל, לכליאת עצירים ואסירים בטחוניים. ואולם, אם כוחות בטחון של ישראל ימשיכו למעשה לשחות בערים כיוון שבתי הסוחר מצויים בהן, הרי שיונצח החיכוך. דרך אפשרית להתגבר על מכשול זה היא הקמת בתי סוחר חליפיים, מחוץ לערים פלסטיניות, במחלף השנה הראשונה לאוטונומיה, לכליאת עצירים/אסירים בטחוניים ע"י ישראל, כדי שתימנע נוכחות צבאית של ישראל בערים.

כאשר האחריות לבטחון הפנים תועבר לידי רשות השלטון העצמי:

- א. כל בתי הסוחר ביהו"ש ובעזה יועברו הדרגתית לרשות השלטון העצמי, אשר יגדיל את שרות בתי הסוחר שלו בהתאם לצרכים.

- ב. תיוותר עדיין בעית גורלם של האסירים השפוטים שיימצאו כבר בבתי הסוחר. החלטה בעניין זה תתקבל לפני שהם יועברו לרשות השלטון העצמי. קשה להניח שישראל תוכל להסכים לכך שאנשים שביצעו פשעים חמורים כנגד ישראלים ישוחררו על ידה. לעומת זאת קשה יהיה (מסיבות פנימיות) לרשות השלטון העצמי להמשיך ולהחזיק באסירים אלה לאחר שבתי הכלא שלהם יהיו כפופים לה. פתרון אפשרי הוא מיון משותף של האסירים וחלוקתם לשלוש קטגוריות:-

1. רוצחים ועבריינים קשים אחרים, אשר יעברו לבתי סוחר בישראל.
2. כאלה שימשיכו להיות בבתי הסוחר ביהו"ש ועזה, עד אשר יושג הסדר קבע לגבי הבעיה הפלסטינית.
3. כאלה שישוחררו.

המעבר בגשרי הירדן

כאמור, בכל חלופה של הסדרי בטחון ימשיכו כוחות של צה"ל להיות ערוכים במזרח הגדה המערבית כדי לעמוד מול מתקפה אפשרית מירדן, ובכלל זה באזור בקעת הירדן.

יש להניח כי יימשך ואף יורחב מעבר התושבים המבקרים וחסרי דרך גשרי הירדן בתקופת השלטון העצמי. יתכן גם כי במקביל ייעשה מאמץ ע"י ארגוני מחבלים להחדיר בדרך זו אמצעי לחימה ולוחמים, כדי לפעול בגדה המערבית ובישראל.

אף כי במצב של אוטונומיה יימצא, ממילא, באופן חוקי נשק קל בידי כוחות בטחון פלסטיניים ואולי ירדניים ביהו"ש ובעזה, יהיה חיוני לישראל לקיים בדיקות בטחון מחמירות בגשרי הירדן כדי למנוע חחדרת אמצעי לחימה לידי גופים שיתנגדו להסדר הישראלי-פלסטיני. לעומת זאת, הפלסטינים דורשים כי סמכות הבטחון במעבר הגבול תועבר אליהם, וכי תחול ליברליזציה מרחיקת לכת בהסדרי התנועה של פלסטינים במעברי הגבולות.

פתרון פשרה אפשרי

לגבי האחריות

א. האחריות לבדיקות הבטחון במעבר בגשרי הירדן, לשני הכוונים, תהיה בידי ישראל או משותפת עם ירדן, והאחרונה תשתלב אף בבדיקות הבטחון.

ב. בשלב שבו תועבר האחריות לבטחון הפנים לידי רשות השלטון העצמי, תשולב רשות זו, באופן הדרגתי, גם בבדיקות הבטחון יחד עם ישראל וירדן.

לגבי השיטה

א. הורדה הדרגתית בחומרת הבדיקות הבטחוניות של הנכנסים מירדן וממצרים ככל שישתפר מצב הבטחון.
ב. לא נראה כי ניתן יהיה להמשיך בשיטה הנוכחית, לפיה מונעים יבוא מירדן של סחורות וחומרי גלם שלא ניתן לבדוקם בטחונות ע"י מישוש. יהיה צורך למצוא פתרונות טכנולוגיים לבדיקה, כי חומרי הגלם יהיו דרושים להנעת התעשייה בשטחים.

לגבי סמכויות האישור למעבר

א. פלסטינים תושבי יהו"ש ועזה יהיו זכאים לצאת לירדן ולמצרים ולחזור מהן ללא צורך ברשיון מיוחד לכך, אלא על בסיס תעודות הזהות שלהם. הפיקוח הישראלי בגשרים, ובגבול עם מצרים, יהיה מוסמן למנוע יציאה או כניסה של אדם רק אם יהיה לגביו חשד בטחוני.
ב. חטלת הגבלות קבועות או מתמשכות על יציאה או כניסה של תושבים, תהיה בסמכות וועדת בטחון משותפת ישראלית-ירדנית-פלסטינית.
ג. חטלת הגבלות מיידיות בעקבות אירוע בטחוני (פעולת פיגוע), כחלק מן המאמצים לעצור את המבצעים, תהיה בסמכותה של ישראל או של הוועדה המשותפת הישראלית-ירדנית-פלסטינית.
ד. בכל מקרה, מתן רשיונות למבקרים ממדינות ערב תהיה בסמכות של הוועדה המשותפת בה יהיו נציגים לישראל, לירדן ולפלסטינים.

4. בעיות אדמה, מים, ישובים יהודיים

ומערת המכפלה

אדמות מדינה

למעלה מרבע מכלל שטחה של חגדה המערבית ושל רצועת עזה הוא אדמות מדינה. שטח חגדה המערבית הוא 5780 קמ"ר, ו-28% ממנו הם אדמות מדינה. שטח רצועת עזה הוא כ-363 קמ"ר, ו-27% ממנו הם אדמות מדינה.

לספירה זו יש לחוסיף, על פי חנתונים שבידי ישראל, כ-68,000 דונם של אדמות נפקדים (מזה 60,000 ביהו"ש) וכמה עשרות מבנים של נפקדים.

בעיות אפשריות

הפלסטינים רואים את חסוגיות של אדמות מדינה ואדמות נפקדים כקשורות באופן ישיר להקמת ישובים יהודיים ביהודה, בשומרון ובעזה. הם מתנגדים בתוקף שאדמות אלה, או חלקים מהן, יישארו בסמכותה של ישראל. המשך שליטת ישראל באדמות אלה יהיה, מנקודת ראות הפלסטינים, בבחינת המשך הכיבוש, שלילת העקרון שלפיו האדמה שייכת לתושבים, הסתכנות בהגדלת ההתישבות היהודית, שלילת סמכות מרכזית מן השלטון העצמי, וגריעה הן של סממן חשוב של ריבונות פלסטינית והן של אמצעי חיוני לפיתוח ולהרחבת של ישובים ערביים.

ישראל רוצה כי הסמכות לגבי אדמות מדינה לא תהיה בלעדית בידי השלטון העצמי. זאת כדי למנוע מן הפלסטינים שליטה במרכיב מדינתי חשוב זה שמשמעותו כאילו סמכות העל בידם. זאת ועוד, ישראל רוצה בהמשך השליטה שלה באדמות המדינה כדי שתוכל להשתמש בחלק מהן לפחות לצורכי הצבא, שימשיך להיות ערוך ביהודה ובשומרון, ולצרכי ההתישבות היהודית שם.

פתרון פשרה אפשרי

א. אדמות ורכוש נפקדים - פרט לאלה שבידי ישובים יהודיים - יוחזרו לבעליהם, כשמשמעות הדבר גם מתן חיתר לבעלים שאינם תושבי השטחים לחזור לרכושם.

ב. יהיה צורך בחסכם בענין אדמות המדינה לתקופת המעבר על בסיס פרגמטי, מבלי לפגוע בעמדות העקרוניות המנוגדות של שני הצדדים. האפשרות המעשית היא כי יושג הסכם מראש בענין זה שיכלול את המרכיבים הבאים:-

1. שטחי מדינה שבקרבת ערים וישובים פלסטיניים יימסרו לידי רשות השלטון העצמי, בעיקר לצרכי פיתוח.
2. שטחים באזורים בהם ערוך צה"ל ימשיכו להמצא בידין לצרכי בטחון. שטחים בהם משתמשים ישובים יהודיים ימשיכו לעמוד לרשותם.
3. יתר אדמות המדינה המהוות, ככל הנראה, את רוב השטח, יעמדו לרשות ועדה משותפת ובה זכות וטו הדדי, או שיהיו מוקפאים בתקופת המעבר של השלטון העצמי הזמני. מכל מקום, כדי לוודא שלא ייעשה שימוש באדמות מדינה ע"י ישראל או רשות השלטון העצמי - שימוש שיהיה בו כדי להשפיע על הסדר הקבע - כל ניצול חדש של אדמות מדינה יחייב הסכמה מראש של הוועדה המשותפת.

בעיות מים

יצוין כי מקורות המים של אגן ירקון-תנינים ושל האקוויפר הצפוני בגלבע משותפים ליח"ש ולישראל. חלק ניכר מן הישובים הישראליים ברצועת החוף משתמש במים שמקורם חתת-קרקעי באגן שביחודה ובשומרון. שימוש זה מעוגן בשגרה של למעלה מ-50 שנה, המוכרת באמנות בינלאומיות.

מים זורמים מגיעים לכל המתגוררים בערים ולחלק גדול מתושבי הכפרים ביחודה ובשומרון, אך השימוש הפלסטיני במים לצרכי פיתוח החקלאות והתעשייה מוקפא מאז תקופת שלטון ירדן ביח"ש; לעומת זאת, נמשך במהלך השנים פיתוח השימוש לישראלים. גם העקרון של שימוש פלסטיני במי התחום הנמצאים מתחת לשטח פלסטיני, מעוגן באמנות בינלאומיות.

פיתוח החקלאות מחייב הזרמת כמויות גדולות נוספות של מים ליחודה, שומרון ועזה, כאשר ברצועת עזה יש שאיבת-יתר של כמה עשרות מיליוני מטרים מעוקבים (ממ"ק) מידי שנה.

הפתרון העדיף לשלטון העצמי יהיה קבלת זכות מלאה לקדוח ולשאוב מים בשטח מקווה ירקון-תנינים, בצפון השומרון ובסביבות ירושלים, בכמויות שיהיו דרושות לפיתוח האזור. אפשרות זו לא תוכל להתקבל ע"י ישראל משום הנזק החמור שעלול לחגורם לה.

חצרכים מחייבים כבר עתה להגדיל, ממקורות נוספים, את כמויות המים שיעמדו לרשותן של ישראל, יח"ש ועזה גם יחד - קל וחומר בתקופת המעבר של אוטונומיה. הגדלה כזאת מחייבת אימוץ פתרונות טכנולוגיים שפיתוחם מצריך זמן ארוך יותר מאשר חמש שנות האוטונומיה. אך גם אם הפירות יבשילו לאחר מכן, ראוי להתחיל בכך מוקדם ככל האפשר.

פתרון הפשרה המוצע הוא כפול:

לטווח הקצר

- א. כל פרויקט מים חדש המיועד לשרת את ישראל או הפלסטינים והאמור לנצל את אגן המים המשותף, יהיה טעון אישור מראש של ועדה משותפת ישראלית-פלסטינית.
- ב. ישראל תקצח כמה עשרות ממ"ק מים, מידי שנה, לרשות השלטון העצמי לצורך פיתוח תעשיתי או חקלאי ע"י הפלסטינים.
- ג. הפיקוח על מקורות המים ייעשה ע"י סמכות העל או ע"י רשות משותפת של ישראל והשלטון העצמי. סמכות האישור לביצוע קידוחים ביח"ש ובעזה תהיה באחריות רשות זו.

לטווח ארוך יותר

הגדלת כמות המים בהתאם לצרכי ישראל והשלטון העצמי - בעיקר ע"י התפלת מי ים או ע"י ייבוא מים - תהיה בסמכות הרשות המשותפת.

ישובים יהודיים

בחשכם קמפ דייוויד, וכן במכתב החזמנה האמריקאי-סובייטי לועידת מדריד, אין כל התייחסות לחתישבות היהודית ביחודה, בשומרון ובעזה. מקובל על הכל כי הישובים הקיימים יוכלו להמשיך להתקיים בתקופת האוטונומיה. מספר הישובים הוא כ-100 וגודל האוכלוסיה היהודית בהם הוא כ-120,000.

בעיות פתוחות

האם ישראל תהיה מוסמכת לחוסין? אם כן, היכן? האם היא תוכל להרחיב ישובים קיימים?

איזה משפט, שיפוט ומינהל יחולו על אזרחי ישראל תושבי יהו"ש ועזה? בידי מי יהיו סמכויות החקירה המשטרתית והשיפוט במקרים של עבירות, בהן היו מעורבים ישראלים ופלסטינים יחד? (נושא זה נבחן בפרק קודם העוסק בסמכויות חקירה ושיפוט).

כיצד ניתן למנוע מהשלטון העצמי לנקוט צעדים בדרכי תחבורה וכן בתחומי החקלאות, המים, הבריאות וכדו', שיחיה בהם כדי לפגוע במישרין או בעקיפין, באוכלוסייה היהודית? ומצד שני, מי יהיה אחראי למנוע נסיונות מצד מתנחלים יהודיים לסכל את האוטונומיה וכיצד ייעשה הדבר? נסיונות חבלה כאלה עלולים ללבוש צורה מגוונת למדי: החל בשביתות והפגנות של חלקים גדולים מן האוכלוסייה, דרך פעולות כגון הקמת התנחלויות חדשות, התכתשות עם כוחות הבטחון הישראליים, וחסימת כבישים לתנועה של פלסטינים, וכלה בפעולות אלימות ופגיעה ברכוש המבוצעות נגד פלסטינים ע"י גרעין קטן של ישראלים.

פתרונות אפשריים

ברור כי החתישבות היהודית הנוכחית תמשיך להתקיים בתקופת חסדר הביניים. גורלה יידון במהלך המו"מ על חסדר הקבע שייפתח שלוש עד חמש שנים לאחר מכן.

בענין חקמת ישובים נוספים בתקופת חסדר הביניים, האפשרויות

הן:

- א. כל תוספת תחייב אישור של ועדה משותפת ישראלית-פלסטינית, או, לחילופין -
- ב. לא תהיה תוספת של ישובים יהודיים.

בענין הגדלת אוכלוסייה ותוספת בניה בישובים קיימים, האפשרויות הן:

- א. ישראל תהיה מוסמכת לכך באזור הבטחון בו יהיה ערוך צה"ל, בחלק המזרחי של יהו"ש. ביתר השטח תידרש הסכמה מראש של ועדה משותפת (דהיינו - זכות וטו לפלסטינים). לחילופין -
- ב. ישראל תהיה מוסמכת לכך גם ביתר השטח בתנאי שהשטח בו מדובר הוא אדמה פרטית שנרכשה כחוק ולא אדמת מדינה. לחילופין -
- ג. לתוספת בכל מקום יידרש אישור מראש מוועדה משותפת.

האפשרויות לצורך מניעת התנכלויות לאוכלוסייה היהודית ע"י השלטון העצמי הן:

- א. כל צעד מצד השלטון העצמי שעלול לפגוע, באופן ישיר או עקיף, בישוב יהודי יחייב תאום מוקדם בין השלטון העצמי לבין ישראל, וקבלת הסכמתה. תאום זה ייעשה במסגרת ועדה משותפת. לחילופין -
- ב. השלטון העצמי יתחייב כי לא ינקוט שום פעולה שיחיה בה כדי לפגוע בתושבים ישראלים, וועדה משותפת ישראלית-ירדנית תפקח על כך. היא תהיה מוסמכת לחורות לשלטון העצמי לחזור בו מכל צעד שיחיה בו כדי לפגוע באוכלוסייה יהודית.

בענין מניעת פעולות ע"י מתנחלים שמגמתן לסכל את

האוטונומיה, תחול האחריות על ישראל. לצורך מימוש אחריות זו וכן למתן בטחון לאוכלוסייה יוצב כוח משטרה ישראלי בישובים חיוניי גדולים. כוחות של צה"ל שיישאו ביהו"ש יתגברו כוח זה בשעת הצורך וכן יפעלו מחוץ לישובים.

מערת המכפלה והמקומות הקדושים ליהודים

המצב הנוכחי

ביהודה ובשומרון קיימים לפחות 14 אתרים קדושים ליהודים. בארבעה מהם נערכים ימי זכרון. אך הבעיה הרגישא ביותר היא מערת המכפלה, ולכן נתמקד בה.

מערת המכפלה מקודשת ליהודים ולמוסלמים כאחת. הבנין הוא מסגד ובתקופות השלטון העותמני והבריטי הורשו היהודים לעלות רק עד למדרגה השביעית ברחוב המוביל לבנין.

מאז יוני 1967 חותר ליהודים לבקר במערת המכפלה ובחדרגה הורחב שטח התפילה היהודי.

הגישא הבסיסית של המוסלמים היא שמערת המכפלה היא מסגד מוסלמי. על כן הם מתנגדים לתפילות יהודים שם. לעומתם, העמדה של גורמים יהודיים לא מעטים, ואף של תושבים רבים בקרית ארבע, גורסת כי המערה היא מקום מקודש ליהודים בלבד, וכי צריך, חדרגתית, לממש זכות זו במלואה ולצמצם את ניצול המקום ע"י מוסלמים.

בעיות פתוחות

נראה כי העמדה של מנהיגים פלסטיניים ביהו"ש תהיה כי מערת המכפלה היא מקום קדוש למוסלמים ולפיכך היא תהיה, לכל היותר, פתוחה לביקורים של יהודים, אך לא תוכל לשמש לתפילה של קבוצות יהודים.

תושבים מקרית ארבע ויהודים חגרים בחברון ישאפו לא רק לשמור על זכויות הביקור והתפילה שניתנו להם, אלא גם להרחיבן. זאת בעיקר, אם וכאשר יהיה גידול נוסף באוכלוסיית קרית ארבע ובצרכי התפילה שלה, ואז אפשר יהיה להסתייע בטיעון זה כדי להרחיב את אזור התפילה.

בעיה שניה, גם היא קשה לפתרון, היא ענין הבטחון למתפללים היהודים. מי ישא באחריות זו לכשתיכון האוטונומיה?

פתרונות אפשריים

במסגרת החסכם על שלטון עצמי יהיה צורך להסכים על חסדרים במקומות הקדושים ליהודים, ובעיקר במערת המכפלה. צריך שתחסדרים יאפשרו גישא של יהודים למקומות אלה, תוך בטחון, כפי שמתנחל הדבר כיום.

חסכם לפיו לא יוכלו יהודים להוסיף ולחתפלל במערת המכפלה, אינו סביר. הפתרון האפשרי הוא בעיקר המשכו של המצב הקיים של שותפות בין מוסלמים ליהודים בשימוש במערת המכפלה. נראה כי ממשלת ישראל תוכל להסכים לכך, ועיקר ההתנגדות תבוא מצד חשותפים הפלסטיניים למו"מ.

אשר לבעית הבטחון, אפשר כמובן לטעון כי ענין זה יסוכם על פי האחריות לבטחון פנים, אך ננסה לבחון אותו במישור המקומי שלו.

אפשרויות היסוד התיאורטיות הן:

א. אבטחה ע"י השלטון העצמי, למן הקמתו. הסיכון הוא ששלטון זה לא יהיה מסוגל לספק את הבטחון הדרוש במקום, משום שלא יהיו בידיו עדיין כוחות בטחון ומשום שסביר כי התושבים (ואולי אף השלטון עצמו) ירצו לכרסם, לרעת היהודים, את החסכם שיושג לגבי הסדרי הביקור והתפילה במערת המכפלה. לא נראה, איפוא, כי ישראל תוכל לחסכים לסידור כזה. לחילופין -

ב. תימשך האבטחה של כוח צה"ל, כל זמן שישראל תישא באחריות לבטחון הפנים. אם כעבור שלוש שנים של קיום הסדר הביניים, תעבור האחריות לבטחון הפנים לידי רשות השלטון העצמי, אזי תעבור לידיה גם אחריות רגישה זו, אך בחדרניות, וחברון תבוא בסוף הרשימה. לחילופין -

ג. כוח משמר מעורב של חמדינות שתחתומנה על חסכם השלטון העצמי, או של ירדן, הפלסטינים וישראל, יאבטח את האתר. אפשר שפתרון פשרה כזה ישמש דגם לאבטחת מקומות רגישים אחרים ביחו"ש וברצועת עזה.

5. סמלים לאומיים

רשות השלטון העצמי תרצה גם בסמכות לאמץ סמלים בעלי משמעות לאומית שהם דרושים גם לצרכים ענייניים. לחלן כמה דוגמאות:

מטבע חוקי

המטבע החוקי עתה ביחו"ש הוא הישראלי וחירדני. ברצועת עזה - הישראלי בלבד.

יש להניח כי רשות השלטון העצמי תרצה במטבע שלה. זהו סממן ממלכתי ברור, ולא נראה כי ישראל תוכל להסכים לו בתקופת המעבר. יצוין בהקשר זה כי החסדר חקיים בגדה, בה החילך החוקי הוא מטבע ערבי (ירדני) ומטבע ישראלי כאחד, יש בו כדי לאפשר לתושבים הפלסטיניים לנהל את ענייניהם הכלכליים עם מדינות ערב ועם ישראל כאחת.

פתרון אפשרי

השלטון העצמי לא יחיה מוסמן להנפיק מטבע. המטבעות הישראלי וחירדני ימשיכו להיות חילך חוקי ביהודה ובשומרון, והשלטון העצמי לא יוכל לבטל זאת. המטבע חירדני, ואולי גם המצרי, יהיו חוקיים גם ברצועת עזה.

בולים

בולים בשימוש האוכלוסייה הם ישראליים בלבד. מנהיגים ואישי ציבור בשטחים מבקשים שהשלטון העצמי ידפיס בולים משלו. מבחינתה של ישראל יש להנפקת בולים משמעות של סמל לאומי וממלכתי ולכן היא תרצה שבתקופת המעבר לא תוענק סמכות זו לשלטון העצמי.

פתרונות אפשריים

א. השלטון העצמי לא ינפיק בולים משלו. לתושבים תהיה הזכות להשתמש בבולים ירדניים, מצריים או ישראליים, על פי בחירתם. **לחילופין -**

ב. מאחר ואין לבולים מעמד זהה, או דומה, לזה של מטבע, אזי יותר לשלטון העצמי להנפיק בולים משלו.

תעודות זהות

תעודות זהות מונפקות כיום ע"י המינהל האזרחי ביחו"ש ובעזה. יש להניח כי השלטון העצמי ירצה בהעברת אחריות זו לידיה, ויבקש להחליף את כל התעודות הקיימות.

ישראל, לעומת זאת, תרצה לשמור סמכות זו בידיה כדי שהשלטון העצמי לא יזכה בסממן ממלכתי, וכדי למנוע מן השלטון העצמי להגדיל, באופן פיקטיבי, את מספר התושבים הפלסטיניים בשטחים ע"י מתן תעודות זהות לנפקדים שיבקרו בשטחים אלה, או להעניק תעודות למחבלים החודרים לשטח.

פתרונות אפשריים

א. המשך הנפקת תעודות זהות ע"י ישראל. **לחילופין -**
ב. מתן זכות לרשות השלטון העצמי להנפיק תעודות זהות (שנוסחן חתוב וצורתן יהיו טעונים אישור של סמכות העל או של ועדה

משותפת) לקטגוריות הבאות בלבד: החלפת תעודת זהות במקום תעודת שאבדה או התבלתה והנפקת תעודות זהות חדשות לאלה שחתבגרו וחגיעו לגיל חמזכה (בתנאי ששמותיהם מופיעים בתעודות הזחות של הוריהם). סמכות ההנפקה של תעודות זהות במקרים חורגים מאלה תהיה על פי אישור לגופו של כל מקרה ומקרה, אשר יינתן ע"י הוועדה המשותפת.

דרכונים

פלסטינים תושבי הגדה הרוצים בכך, נושאים דרכונים ירדניים. מצרים אינה מנפיקה דרכונים שלה לתושבי הרצועה, ואלה הרוצים בכך יכולים לפנות לשלטונות ירדן ולבקש דרכונים ירדניים.

ישראל תתנגד בכל התוקף לכך שרשות השלטון העצמי תנפיק, בתקופת חביניים, דרכונים - שחם הסמל חיותר בולט של מדינה.

פתרון אפשרי

המשך חמצב חקיים.

חמנון ודגל

כידוע, לאש"פ דגל וכן חמנון. דגלים פלסטיניים מונפים בהפגנות ובאירועים שונים בשטחים. חמנון ודגל חם סמלים לאומיים אך לא נראה שישראל, אשר שליטתה באוכלוסית השטחים תצטמצם מאוד בתקופת חביניים, תוכל למנוע מן התושבים הפלסטיניים להשתמש בשני סמלים אלה.

פתרון אפשרי

אי התערבות ישראל בענין זה, כך שלא תחול על התושבים כל חגבלה.

6. נפקדי 1967 ואיחוד משפחות

החזרת נפקדי 1967

הבעיות הפתוחות

חסכם המסגרת לשלום במזח"ת, שהתקבל בקמפ דייוויד, קובע כי ענין נפקדי 1967 יידון אחרי כינון האוטונומיה: "בתקופת המעבר, נציגי מצרים, ישראל וירדן ורשות השלטון העצמי יחו ועדה קבועה שתחליט על העקרונות לשובם של בני אדם שעזבו את הגדמ"ע וחבל עזה ב-1967". המדובר הוא, איפוא, בנפקדים כתוצאה ממלחמת ששת הימים בלבד ולא בפליטי 1948.

קיים ויכוח לגבי מספר התושבים שעזבו את הגדה ב-1967 לירדן: המספר נע בין 250 ל-400 אלף נפש. מספר תושבי רצועת עזה שעזבו, בשנת 1967, לירדן היה לפי טענת המקומיים 50-60 אלף, ולפי הערכה ישראלית כ-40 אלף (אין בידינו נתונים כמה מתוך אלו שעזבו מיחו"ש ומרצועת עזה לירדן היו במקור פליטי 1948). מכל מקום, ברור כעת כי כושר הקליטה של יחו"ש ורצועת עזה (קרקע ותשתית) אינו מאפשר לקלוט מספר כה גדול של אנשים תוך זמן קצר. לשם כך, יידרשו אמצעים, זמן וכספים. בנוסף, מבחינתה של ישראל, לא נראה כסביר כי יחזרו נפקדים שהם בחזקת פליטי 1948, ויגדל מספרם במחנות בשני האזורים, לפני שישוקמו תחילה הפליטים המצויים זה כבר במחנות. אפשר כי ישראל תרצה גם להשפיע על ההרכב השמי של רשימות הנפקדים אשר יותר להם לשוב, וזאת משיקולים של בטחון (לא לאפשר שובם של מחבלים) ושל חתישבות (לא לאפשר את שובם של בעלי קרקע עליה הוקמו בינתיים ישובים יהודיים, כדי שלא לאפשר להם לתבוע החזרת הקרקע).

הפלסטינים יבקשו ליישב סוגיה זו ע"י הענקת הזכות לאוטונומיה לקלוט - על פי שיקוליה הכלכליים והאחרים - את כל אלו שעזבו את יחו"ש ורצועת עזה ב-1967, ואשר יחפצו לשוב.

פתרון אפשרי

ועדה קבועה המשותפת למצרים, ירדן, ישראל, והפלסטינים, תהיה מוסמכת לבחון בתקופת האוטונומיה ולחליט בהסכמה על המפתח למתן אישורים לשובם של נפקדי 1967.

נושא זה יהיה מן היותר רגישים עבור השלטון העצמי. אם ישראל תממש בצורה מוגזמת את זכות חווטו שלה לגבי כניסת נפקדים יגרום הדבר, קרוב לוודאי, לפיצוץ בינה לבין רשות השלטון העצמי.

איחוד משפחות

הבעיות הפתוחות

ברור לכל הצדדים המעורבים כי בעית פליטי 1948 אינה נושא לדיון במו"מ על האוטונומיה - אלא רק בשלב הסופי. אך סביר כי יעלה לדיון נושא איחוד המשפחות, וזאת על אף שאין הוא מוזכר בחסכם המסגרת של קמפ דייוויד או בהזמנה האמריקאית-סובייטית למו"מ במדריד.

מאז 1967 מאפשרת ישראל כניסה מבוקרת ליחו"ש ולעזה, במסגרת איחוד משפחות. אמות המידה העיקריות לאישורים כאלה הם: בעל המבקש את הצטרפות אשתו אליו; אב או אם של בת (בכל גיל) ושל בן לא נשוי

עד גיל 16; סבא או סבתא של נכד יתום מתחת לגיל 16; אחות בודדה;
חורים בגיל 60 ומעלה.

תושבי יחו"ש ועזה אינם מסכימים לאמות מידה אלו. הם טוענים
כי על איחוד המשפחות לכלול את כל קרובי המשפחה ואפילו משפחות
שלמות. סביר מאוד כי הפלסטינים יעלו נושא זה במו"מ על
האוטונומיה.

כאן תדרש הסכמה בין הצדדים לגבי השאלות הבאות: האם איחוד
המשפחות ימשך? אם כן, על בסיס אלו אמות מידה? מי יהיה הגוף
המוסמך לקבל החלטות בעניין זה? מה יהיה מספר המורשים להכנס מדי
שנה במהלך תקופת האוטונומיה?

פתרון אפשרי

- א. ועדה משותפת ישראלית-פלסטינית תהיה מוסמכת לבחון את הבקשות
למינהן ולקבל החלטות בהסכמה. ועדה זו תגבש, תחילה, את אמות
המידה למתן תשובות חיוביות.
- ב. ישראל תהיה מוסמכת למנוע כניסה במעברי הגבול של אנשים
המחויבים לדעתה סיכון בטחוני.

7. סיכום

הצגנו פתרונות אפשריים לסוגיות העיקריות, שסביר כי תעלינה במו"מ על הסדר הביניים בין ישראל לפלסטינים. לסיכום, נציג עתה מתכונת משולבת אפשרית של פשרות מוסכמות:

א. סמכות העל תהיה משותפת לישראל, לירדן ולשלטון העצמי. כל החלטה של סמכות העל תתקבל בהסכמה בין שלושת מרכיביה.

ב. ייערכו בחירות חופשיות ודמוקרטיות ביהו"ש ובעזה לרשות השלטון העצמי. יותר לתושבי מזרח ירושלים לבחור (אך לא לחיבר), וזאת בקלפיות מחוץ לירושלים.

ג. רשות השלטון העצמי תהיה אחראית למינחל, בגדה המערבית (אך לא במזרח ירושלים) ובעזה, ללא סמכויות לגבי אוכלוסיה יהודית וכוחות הבטחון של ישראל. תוספת ישובים יהודיים וחגדלת הקיימים תחייב הסכמת סמכות העל.

ד. האחריות לסדר הציבורי בישובים הפלסטיניים וכן לשיפוט האזרחי והפלילי בהם תהיה של השלטון העצמי (לאחר חכנת הכלים במשך חצי שנה עד שנה, חכנה שניתן יהיה להתחיל בה עוד לפני החתימה על החסכם).

ה. האחריות לבטחון הפנים ולמניעת טרור בכלל, ופעולות אלימות נגד ישראל וישראלים בפרט, תתחלק לפי המתכונת הבאה. ישראל תשא באחריות במשך שלוש חשנים הראשונות. בתקופה זו ייבנו בעזרתן של ישראל וירדן, גוף מודיעין פנים פלסטיני (שרות בטחון) וכוח בטחון גדול שימנה כמה אלפי איש (ליהו"ש ולעזה). לאחר שלוש שנים של הסדר הביניים תועבר האחריות, באופן הדרגתי, לזרועות השלטון העצמי תוך תאום בינו לבין ישראל וירדן, ובמשך שנתיים נוספות תבחן יכולתו של השלטון העצמי לממש אחריות זו.

ו. חקיקה ראשית לא תהיה בסמכות השלטון העצמי. זו תעשה, בשעת הצורך, ע"י סמכות העל. השלטון העצמי יוכל לבצע חקיקת משנה בנושאים שיחיו בתחומי אחריותו.

ז. השיפוט המקומי לא יחול על האוכלוסיה היהודית ועל כוחות הבטחון. אלה ישפטו בבתי דין ישראלים.

ח. אדמות המדינה יחולקו בין שלוש סמכויות: חלק יימסר לשלטון העצמי לצרכי פיתוח הדרושים לאוכלוסיה, חלק לישראל לשימוש באזור בטחון שיחיה באחריותה ובישובים היהודיים, וחלק לסמכות העל או לוועדה משותפת. זו תהיה מוסמכת לאשר, בהסכמה, העמדת אדמות מדינה שבקטגוריה זו לשימוש השלטון העצמי או לשימוש של ישראל.

ט. סמכויות לגבי שאיבת מים נוספים ותוספת מים לאוכלוסיה לא תהיינה בידי השלטון העצמי אלא בידי סמכות העל, או בידי ועדה משותפת ישראלית-פלסטינית.

י. חגבול בין הגדה המערבית לירדן ימשיך להיות גבול המכס. מכסים על סחורות ומוצרים שייכנסו ליהו"ש ולעזה דרך גשרי חירדן, ממזרים או דרך ישראל, יימסרו לרשות השלטון העצמי.

יא. השלטון העצמי יהיה מוסמך לבנות, חדרגתית, ביהו"ש ובעזה
כלכלה מקומית מחוזקת, תוך שימוש בכספים ששיג בחו"ל ממקור
כלשהו. תמשך עבודה של פלסטינים בישראל, אך היקפה יקטן.

לבסוף, ראוי לזכור כי הפתרונות המוצעים במזכר זה הם לתקופת
ביניים, וכי שלוש שנים לאחר תחילת הביצוע של חסדר הביניים,
יפתח מו"מ בין ישראל לפלסטינים על חסדר הקבע.

פרטים ביוגרפיים אודות המחבר

תא"ל (מיל.) אריה שלו חינו חוקר בכיר במרכז למחקרים אסטרטגיים ע"ש יפה מאז תחילת 1978. בשנים 1974-1976 היה מפקד אזור יהודה ושומרון (לפני שהופרד ממנו נושא המינוח האזרחי). בשנת 1979 פרסם האוטונומיה: הבעיות ופתרונות אפשריים, ובשנת 1982 פרסם קו הגנה ביחודה ובשומרון, אשר דן בחסדרי בטחון במסגרת הסכם שלום. בשנת 1990 פרסם האינתיפאדה: הסיבות, המאפיינים וההשלכות.

המרכז למחקרים אסטרטגיים ע"ש יפה (מל"א)

המרכז למחקרים אסטרטגיים נוסד באוניברסיטת תל-אביב בשלהי 1977. ב-1983 חוסב שמו למרכז למחקרים אסטרטגיים ע"ש יפה, לכבודם של מר מל יפה ורעייתו. המרכז שם לו למטרה לתרום להרחבת הידע בנושאים אסטרטגיים ולעודד דיון ציבורי מקיף ומעמיק בענייני בטחון.

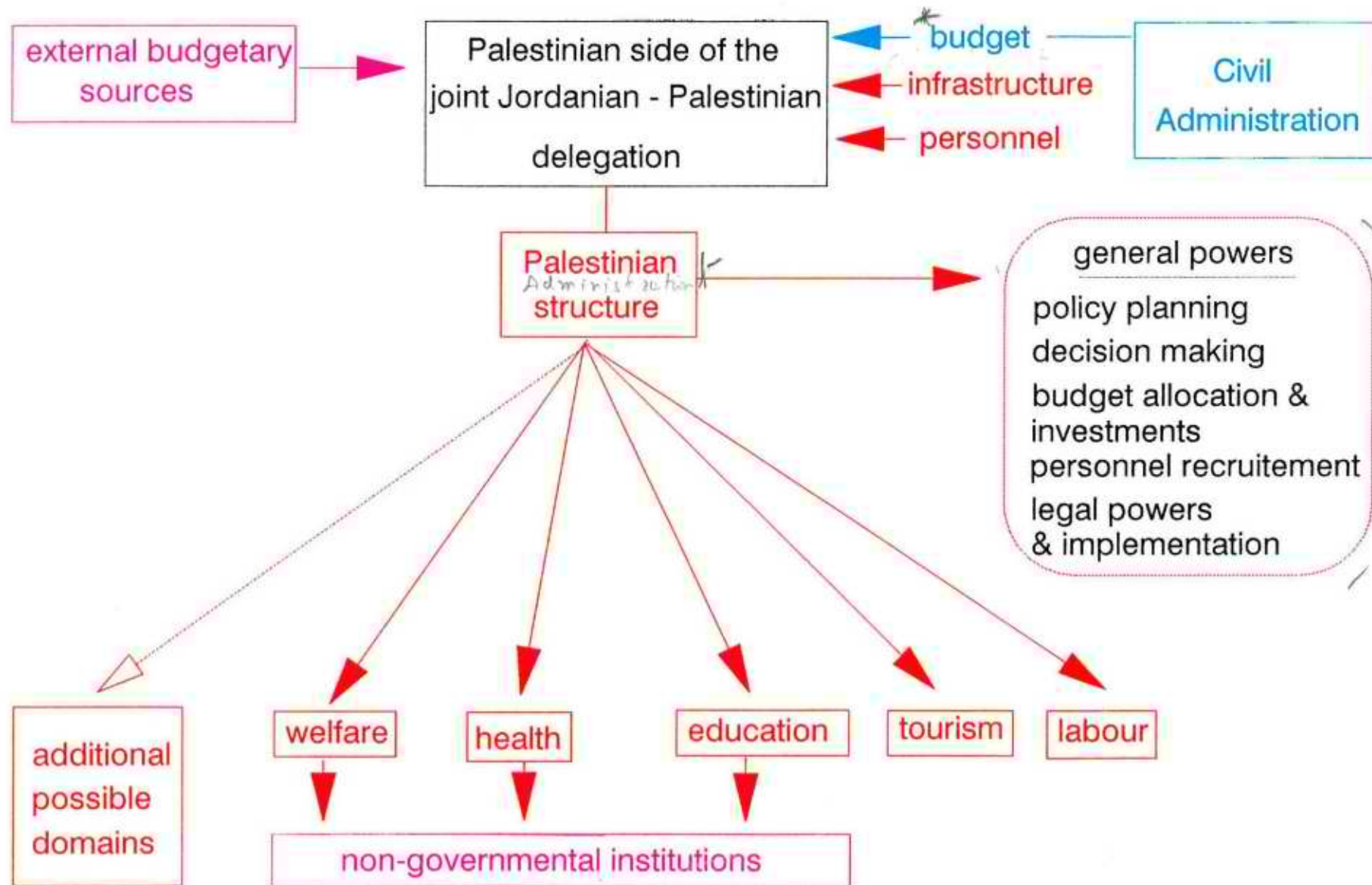
המרכז מייחס למושג "אסטרטגיה" משמעות רחבה ביותר, כלומר, מכלול התהליכים הבאים לידי ביטוי בזיכוי, בגיוס ובשימוש במשאבים במצבי שלום ומלחמה, במגמה לגבש ולחזק את הבטחון הלאומי והבינלאומי.

פרסומים המופיעים מטעם המרכז למחקרים אסטרטגיים ע"ש יפה מציגים את ממצאיהם והערכותיהם של חוקרי המרכז. כל פרסום הינו פרי עבודתו האישית של החוקר או של צוות חוקרים. בצוותים אלה משתתפים לעתים גם חוקרים אשר אינם נמנים עם הצוות הקבוע של המרכז. הדעות המובאות בפרסומים אלה הן דעותיהם של המחברים ואינן משקפות בהכרח את עמדותיו של המרכז, נאמניו, חוקריו או האישים והגופים התומכים בקיומו. פרסום מחקר מטעם המרכז מעיד על כך שהוא נחשב כראוי לבחינה ולעיון על ידי הציבור. אין בעצם הפרסום כדי לחביא אישור לממצאי המחקר או להמלצותיו על ידי המרכז.

פרסומי המרכז למחקרים אסטרטגיים ע"ש יפה
עורך ראשי: אחרון יריב
עורך אחראי: יוסף אלפר

מסת"ב ISBN 965-459-001-8

informal
EARLY EMPOWERMENT
EARLY ASSUMPTION OF POWERS

1. Cooperation and coordination with the Civil Administration as necessary.
2. Other issues of the interim arrangements will be dealt with separately.

* incl. direct & property taxation (to be agreed upon)

בלמ"ס

ח צ ב

09.08.93/843/0072

כ"ב באב תשנ"ג

23/

כתבה / סקירה סקירה / כתבה

מצב משק המים בירדן
מפי שר המים וההשקייה הירדני
ובכירים נוספים מתחום משק המים

מקור: "אלדסטור" + "צות אלשעב" (ירדן), 17 ביולי '93

אל: הקורא
מאת: "חצב"

מה דעתך?

1. אנו מקיימים באופן שוטף בדיקה אודות איכותו, תרומתו וחיוניותו של המידע המופק מן המקורות הגלויים, שמכוסים ע"י "חצב" ומופצים בפרסומי היחידה. בעקבות תגובותיכם ננסה לשפר וליעל את תכני הפרסומים וצורתם.
2. נבקשך להביע דעתך על הפרסום שהנך קורא, לפי השאלון, שבספח המצ"ב ובכך תעזור לנו ולך לקדם ולשפר את הפרסומים ועריכתם.
- 3.

בברכה ובתודה
ח צ ב

שמור
(לאחר מילוי)

09.08.93 / 843 / 0072

כתבה/סקירה

סימוכין תאריך

אל: "חצב"
מאת: _____

הנדון: פרסום מיוחד / קובץ / אסופה

1. הפרסום שבנדון: : א. עונה לצרכים ולצ"יח ב. אינו עונה לצרכים ולצ"יח
2. לפרסום שבנדון תרומה וערכיות : א. מעטה ב. סבירה ג. רבה ד. רבה מאוד
3. הפרסום הגיע : א. בזמן ב. באיחור
4. מומלץ לשפר פרסום זה מבחינת : א. נוחות קריאה (פרט...
: ב. מובנות השפה (פרט...
: ג. אסטטיקה (פרט...
: ד. עריכה
: ה. תוכן
: ו. צורה
: ז. היקף
: ח. תדירות
5. הערות והתיחסות חופשית _____

חתימה: _____

עקרי דברים

1. עתון "אלדסתור" הירדני ערך מפגש עם שר המים וההשקייה בסאם קאקיש ובכירים נוספים, אשר באחריותם נמצא הטיפול במשק המים בירדן ובהם מזכ"ל רשות המים קצי קטישאת, ממלא מקום מזכ"ל רשות עמק הירדן מחמד אבו רמאן ומנהל המים ברבת-עמון מנדיר ח'ליפאת.
2. במהלך המפגש ענו המשתתפים לשאלות העיתונאים ולאחריהן הם התייחסו לתלונות האזרחים, שעבורם נפתח קו מיוחד לשאלות.
3. במסגרת המפגש נסקרו בעיותיו העיקריות של משק המים בירדן ובהן:
 - א. קיים מחסור חמור במים. מקורות המים הקיימים הינם מעטים ואינם נותנים מענה לכל צרכי התושבים, זאת למרות שצריכת המים לנפש בירדן הינה מבין הנמוכות בעולם. עובדה זו הביאה את משרד המים וההשקייה להכין וליישם תוכנית לפיה מקבלים התושבים מים בסבב פעמיים בשבוע.
 - ב. למרות התוכנית לחלוקת המים, באזורים רבים ברחבי המדינה אין המים מגיעים באופן סדיר לתושבים במשך תקופות ארוכות.
 - ג. קיימת חבלה מתמשכת ברשת המים ע"י אזרחים, המתבטאת בפגיעה בצינורות המים ובמוני המים.
 - ד. קימת עלייה מתמדת בדרישה למים בשל העלייה במספר הצרכנים, הצמיחה הכלכלית והעלייה ברמת המחיה.
 - ה. מפלס מי התהום נמוך בשל שאיבת יתר ומאגריו מזוהמים ומליחותם גבוהה בשל מי השקייה מלוחים נושאי חומרים כימיים שחלחלו לתוכם.
1. בעלי הבארות הפרטיים שואבים מים מעבר לכמות המותרת להם, מה שגורם לדלדול מי התהום.
2. לרשות המים גרעונות כספיים כבדים בשל ההוצאות, הגבוהות באורח ניכר מההכנסות ובשל חובות כבדים של האזרחים לרשות.

מד: 0893/843/0005

מקור: "אלדסתור" + "צות אלשעב", ירדן

תזפ: 170793

הנדון: **. מצב משק המים בירדן מפי שר המים וההשקיה הירדני ובכירים נוספים מתחום משק המים

מקור א': אלדסתור (ירדן), 17 ביולי '93:

במפגש שנערך בין עתונאים לבין שר המים וההשקיה, בסאם קאקיש ואשר בו השתתפו אף קצי קטישאת, מזכ"ל רשות המים, מחמד אבו רמאן ממלא מקום מזכ"ל רשות עמק הירדן ובנדיר ח'ליפאת מנהל המים ברבת-עמון, סקר השר את מצב משק המים בירדן על בעיותיו השונות ולהלן דבריו: אנו במשרד המים מוציאים בין 14 ל-17 מיליון דינאר, שהינם רק מחירו של החשמל לשם הפקת אנרגיה ושאיבת מים מבטן האדמה, בעוד שמן האזרחים אנו גובים רק 21 מליון דינאר. בשל כך רובצים עלינו חובות וגרעונות כספיים, כשבמקביל חייבים לנו האזרחים למעלה מ-11 מליון דינאר.

איני סבור, שקיימת מדינה שבה שפע בארות כמו בירדן, שכן ברשותנו 400 בארות לשתייה, כ-3000 בארות לחקלאות ומאות בארות לצרכי תעשייה ולצרכים נוספים. כלומר אנו מדברים על 4000 בארות בירדן, שמהן שואבים מים ואותן אנו מנצלים לצרכי שתייה, השקיה ותעשייה.

צריכת המים בירדן לנפש הינה כמחצית מזו שבעולם, אולם עם זאת מצאי המים שברשותנו קטן מצריכה זו בכ-280 מליון מטרים מעוקבים בשנה. למרבה הצער, כמות המים החסרה ברשת המים בבירה עולה על 30 אחוזים כתוצאה מהשחתת רשת המים ופגיעה בצינורות המים או ליתר דיוק השתלטות על המים.

יש לנו גרעון במים. אנו התבססנו בראש ובראשונה על מי הגשמים ועל מאגר מי התהום הנמצא בבטן האדמה וכן על הבארות. קיים מאגר מים מתחדש שבו 275 מליון מטרים מעוקבים בשנה ואילו כמויות המים שאנו שואבים מגיעות ל-418 מליון כלומר אנו דולים מהבארות הבלתי מתחדשות כ-143 מליון מטרים מעוקבים בשנה, כלומר אנו ממצים את כל הפוטנציאל. למרות זאת איני יכול להעביר את המים לכל האזרחים דרך הצינורות, ואיני אומר בכך, שאנו הגענו לשלב של אסון, שכן אנו עושים את הבלתי אפשרי כדי לפתור את הבעיות ויש ברשותנו אפשרויות המצריכות מחשבה, זמן ותיכנון רבים. אני רוצה בהזדמנות זו להודות לכל העובדים במשרד המים, משום שהם משקיעים מאמצים כבירים.

ועתה לשלב השאלות:

ש': אנו מבקשים מהשר לשפוך יותר אור על בעיית המים בבירה, שכן אנו יודעים, שקיימות שכונות העוברות שבועות ללא מים.

ת': אני אמרתי, כי בבירה קיים מחסור במים של כ-30 אחוזים, כלומר 50 אלף מטרים מעוקבים של מים הולכים לאיבוד בכל יום בזמן שאנו שואבים 290 אלף מטרים מעוקבים ביום.

קיימים מים, שהאזרחים משתמשים בהם תוך שהם שוברים את הצינורות. קיימים 23 אלף מוני מים בלתי תקינים כתוצאה משימוש בלתי נכון או נזק שנגרם ע"י האזרחים.

החבלה ברשת המים

ש': מה עשה משרדכם בנוגע למים הגנובים במיוחד אלו הנלקחים מהצינורות הראשיים המספקים את צרכי המים לבירה?

ת': הפעילות הינה יומיומית. אני יצרתי קשר עם שר הפנים, אשר הורה לאנשי זרועות הבטחון הכללי לפקח על המצב. אנו עוקבים אחר הנושא ונוקטים בצעדים בשת"פ עם משרד הפנים כדי לשמור על בטחון המים ובטחון הצינורות.

ש': מדוע אינכם מקימים סכרים רבים לשם אגירת המים וניצולם בחודשי הקיץ כפי שעושה זאת אויבנו בצד השני?

ת': אני יכול לומר, כי מדיניות הקמת הסכרים תפסה מקום חשוב אצל כל הממשלות. יש לנו כעת חמישה סכרים ובהם 102 מליון מטרים מעוקבים של מים. יש לנו תוכנית להקים סכרי מדבר. מחמד אבו רמאן, סגן מזכ"ל רשות המים ידבר איתכם בסוף הפגישה על נושא זה בפרוטרוט.

השמירה מפני זיהום המים

ש': מאגרי המים הנמצאים באזור דרום אלרציפה בסמוך לפוספטים ובמיוחד תחת הפסולת של רבת-עמון, האם אינך סבור, שהמאגרים מזדהמים בשל כך? מזכ"ל רשות המים ענה על שאלה זו ואמר:

ישנם שני מקומות להשלכת פסולת. האחד שהיה בעבר באזור שבו הושלכו מכוניות ישנות והועבר למקום חדש, שאותו הכינה עיריית רבת-עמון בשת"פ עם מחלקת אכות הסביבה ואשר אינו מהווה סכנה למאגר המים, שכן אין בו חומרים נזוליים. רשות המים מצאה מקום נוסף למי הפסולת הרחק ממקורות המים.

שר המים וההשקיה: אני רוצה להוסיף ולומר, כי למשרד המים וההשקיה יש מעבדות המטפלות בתחום המים ומדיניות של בדיקת מי השתייה באופן מתמשך שהינה הטובה ביותר באזור המזהה"ת. מימיה של ירדן נבדקים כל שעה בין אם המדובר במי תהום ובין אם במים אחרים. כל המים נתונים תחת פיקוח בצורה מתמשכת. קורה לעיתים שיש זיהום מסויים, אולם הוא מוגבל מאד, ובמידה ומתגלה זיהום זה מפסיקים להשתמש במים אלו ולא שואבים מהם. יש לנו את היכולת לטפל במצבים אלו מיידית.

העלייה בדרישה למים

ש': אולם בעייתנו השנה חמורה מזו של השנים הקודמות?
מזכ"ל רשות המים: אני רוצה לומר מספר מלים על הגורמים לעלייה בדרישה למים:
א. עלייה במספר תושבי ירדן - שיעור הריבוי הטבעי של התושבים בירדן מגיע ל-3.6 אחוזים שהינו מבין השיעורים הגבוהים בעולם, זאת בנוסף לגידול המפתיע במספר התושבים שנבע מההגירות שמאונס כמו אלו שהיו בשנת '48, '67 והאחרונה שבהן ב-'91, שנבעה ממשבר המפרץ, אשר הביא לשיבתם של כ-350 אלף אזרחים.

ב. הצמיחה הכלכלית - בירדן חלה התפתחות והתרחבות במגזרי התעשייה והחקלאות וכן חל פיזור אוכלוסין דבר המצריך כמויות גדולות של מים.

ג. העלייה ברמת המחיה הנובעת מההתפתחות בצדדים החברתיים והכלכליים. דבר זה בא לידי ביטוי בדרישה רבה יותר למים.

נתונים על מאגר המים בירדן

ש': האם אתם יכולים לתת לנו נתונים על מאגר המים שברשותנו?
שר המים וההשקיה: כמויות מי התהום המנוצלות בירדן בשנת 1991 הגיעו ל-512 מליון מטרים מעוקבים מהם 66 מליון בלתי מתחדשים. המחקרים הראו, כי שיעור ההזנה השנתית של מאגרי המים הינו כ-275 מליון מטרים מעוקבים בשנה. המחקרים מצביעים על כך, שקיים דלדול של מי התהום המוערך ב-196.7 מליון מטרים מעוקבים בשנה. כמויות אלו גדולות מאד ולא ניתן לפצות עליהן בעונת גשמים טובה אחת כמו זו אשר היתה בעונת 91-92, אלא יש צורך בעונות טובות רבות להפסקת דלדול זה באופן שנפוצה על המים שמוצו בשנים הקודמות.

כמויות מי התהום שבהן משתמשים לצורכי השקיה מוערכות ב-326 מליון המכסים קרוב ל-300 אלף דונם של שטחי חקלאות בהרים ובמדבר. בכמויות הנותרות משתמשים לצרכים ביתיים ולצרכי תעשייה.

הסיבה לדלדול נובעת ממספר גורמים שהחשובים שבהם הם: - ההתרחבות בהענקת היתרים לחפירת בארות. משרד המים וההשקיה החל למנוע את הענקת היתרים לחפירת בארות. המשרד רואה ברוב אזוריה של ירדן אזורים שבהם אסור לחפור וזאת כדי להפסיק את המשך הדלדול של המים.

בעלי הבארות בעלי היתרים אינם מתחייבים לקבל את רשיון השאיבה, אשר קובע את כמויות המים המותרות לשאיבה לאור המצב במאגר המים. כדי ליישם זאת הקימה הרשות עשרה משרדי פיקוח על מאגרי המים, אשר חולקו בכל רחבי ירדן ושפקידם לפקח על שאיבת המים ולהגביל את בעלי הבארות לכמויות המים המותרות להם ע"י הרכבת מונים על הבארות, קביעת השטחים המותרים לחקלאות, בדיקה מחודשת של התחיקה בתחום המים בירדן וחידושה, חיזוק הפיקוח המינהלתי על שאיבת מי התהום במטרה להפסיק את החריגות וההתקפות על מקורות המים, בדיקה מחודשת של האזורים שבהם ניתן לחפור ובדיקת האפשרות של גביית מחיר המים הנשאבים מהבארות הפרטיות.

מספר הבארות הציבוריות והפרטיות הפועלות בירדן מגיע ל-2028 שמהן 245 בארות הן לצרכי שתייה, 80 בארות לצרכי תעשייה, 1669 בארות לחקלאות ו-34 בארות באזורים מרוחקים.

טיהור המים

ש': אנו שמענו על טיפול במים בתחנות טיהור. מה מצבם של מים אלו?
מזכ"ל רשות המים: כמויות המים, אשר טופלו בשנת 1991, מגיעות לכ-37 מליון מטרים מעוקבים. 6 אחוזים ממים אלו הופנו בשנת 1991 להשקיה לאחר שעורבבו עם מי סכר המלך טלאל. מי הפסולת המטופלים מהווים תוספת מים רצינית למשק המים במיוחד לאור צרכי המגזר החקלאי, דבר המצריך פקוח דקדקני על איכות המים היוצאת מתחנות אלו שמספרן מגיע ל-14 תחנות תוך שיפור איכות המים ויעילות הטיפול בהם.

החלוקה של צריכת המים והדרכים לחסכון בהם

ש': מהי חלוקת צריכת המים ודרכי ייעולה?
מזכ"ל רשות המים: המגזר החקלאי צרך 613 מליון מטרים מעוקבים כלומר, שעור של 73 אחוזים מכלל כמויות המים שנצרכו בירדן בשנת '91, מהם 326 מליון מטרים מעוקבים ממי תהום. צפוי, כי הצריכה תגיע בשנת 2000 ל-1088 מליון מטרים מעוקבים. אם נבחן כמות זו ואת דלדול מאגרי מי התהום וצריכת כל המים העל קרקעיים, אנו נמצא שההתרכזות בייעול צריכת המים במגזר החקלאי הינה דבר הכרחי אשר יש למהר ולבצעו במסגרת האמצעים הבאים:

1. תפיסת ירדן כאזור מוגבל מבחינת המים.
2. יש לחייב את כל בעלי הבארות הפרטיות לצמצם את השאיבה בהתאם להיתר השאיבה וכן יש להרכיב מוני מים ולמלא את תפקיד משרדי הפיקוח על המאגרים.
3. שמוש באמצעי השקיה חדישים. המחקרים הבהירו, כי יעילות ההשקיה בטפטפות מגיעה ל-85 אחוזים, יעילות ההשקיה בממטרות מגיעה ל-75 אחוזים ואילו ההשקיה העל קרקעית מגיעה ל-45 אחוזי יעילות. הממשלה באמצעות רשות עמק הירדן החלה להשתמש בצינורות לחץ להעברת מים מתעלת המלך עבדאללה לשטחי חקלאות תוך שהיא אוסרת בכך פעולות של בזבוז מים אשר אבדו בתעלות הפתוחות.
4. זריעת יבולים חקלאיים בעלי רווחיות התואמים את עלות המים הנדרשת בנוסף ליבולים הדורשים כמויות מים קטנות.
5. לא לזהם את המים.

באשר למגזר הביתי, הרי שמגזר זה צרך 179 מליון מטרים מעוקבים כלומר 21.5 אחוזים מסך כל הצריכה בשנת 1991. צפוי, כי הצריכה תגיע ל-426 מליון מטרים מעוקבים בשנת 2005. שיעור הצריכה לנפש הגיע בשנת 1991 ל-45 מטרים מעוקבים של מים בשנה בזמן שהשיעור העולמי עולה על 100 מטרים מעוקבים בשנה. כמויות המים האמיתיות הנדרשות לאזרחים מוערכות בכ-255 מליון מטרים מעוקבים בשנת 1991 כלומר 66 מטרים מעוקבים בשנה לנפש, וברבת-עמון לבדה 70 מטרים מעוקבים לנפש, דבר אשר נותן תמונה ברורה על העדר היכולת של מקורות המים לתת מענה לצרכי האזרחים במיוחד לאחר חזרתם של יותר מ-380 אלף מהגרים לאחר משבר המפרץ, אשר צרכי המים שלהם מגיעים לכ-27.4 מליון מטרים מעוקבים דבר אשר הגדיל את הדרישה למים ואת הגרעון במאזן המים במיוחד בתקופת הקיץ ובחודשים שבהם הדרישה למים גדלה שהינם החודשים שממאי ועד אמצע חודש אוקטובר. הגרעון מתרכז בחודשים אלו, דבר המאלץ את רשות המים הכפופה למשרד המים וההשקיה ליישם את התוכנית לחלוקת מים לאזרחים בסבבים ולפיה יגיעו המים לאזרחים יומיים בשבוע, זאת בזמן שבשאר חודשי השנה מגיעים המים בעונות הגשומות בכל שעה.

ש': מהם אמצעי היעול של צריכת המים?

מנהל שרות הציבור, עדנאן אלזעבי: בשל מיעוט מקורות המים וחוסר היכולת של המקורות לענות לצרכים במיוחד מכיוון שהם מתבססים על מי הגשמים המשתנים משנה לשנה וכן בשל דלדול מי התהום וסכנת המלחותם במיוחד לאור העובדה שיותר מ-95 אחוזים ממי הצריכה הביתית מתבססים על מי תהום, קיים הכרח לפעול לשם ייעול הצריכה הביתית העולה משנה לשנה בשיעור הנע בין 6 ל-10 אחוזים. מספר הצרכנים בירדן הגיע ל-479 אלף בשנת 1991 זאת בזמן שברבת-עמון לבדה יש כ-211 אלף ובארבד 101.

כמויות המים שסופקו ב-91' לרבת-עמון הגיעו לכ-75 מליון מטרים מעוקבים והכמויות שסופקו לארבד הגיעו ל-30.3. ניתן לייעל את צריכת המים הביתית ע"י:

1. השלמת החסר ברשתות אספקת המים לאזרחים המוערכות בכ-25-30 אחוזים מהאספקה. הממשלה כבר מימנה את השלב הראשון של תוכנית החלפת הרשתות הישנות בבירה במסגרת שלושה שלבים שעלותם מגיעה ל-25 מליון דינאר. במסגרת תוכנית זו יסופקו כ-20 מליון מטרים מעוקבים בשנה ותופחת עלות ההפעלה בכ-7.2 מליון דינאר וכן יוחלפו 486 ק"מ של רשתות משניות ו-650 ק"מ של חיבורים ביתיים.

משרד המים וההשקיה חידש את רשתות המים באלזרקא' בערך של 5 מליון דינאר והוא העביר שלושה מכרזים בערך של 8 מליון דינאר בארבד כמו-כן הועבר מכרז דומה באלרמת'א בערך של 3 מליון דינאר לשם החלפת 175 ק"מ של קוים ראשיים וחיבורים משניים. בנוסף יפורסם מכרז לעיר אלמפרק בערך של 5 מליון דינאר וצפוי, כי ביצוע פרויקטים אלו יחל בקרוב, ויבדקו שאר אזורים של ירדן בהתאם לסדר העדיפויות שיקבע משרד המים וההשקיה.

2. ייעול השימוש במים ע"י מסע הסברה שיתבצע ע"י המשרד. האפשרות לייעול צריכת המים הביתית מבוססת על הצריכות השונות, שכן הפרט צורך כ-45 אחוזים מכלל הצריכה הביתית למטרות של השקיית הגינות, 30 אחוזים לרחצה, 20 אחוזים לכביסה וניקיון ו-5 אחוזים בלבד לשתייה ובישול, לפיכך האפשרות לייעל מבוססת על 95 אחוזים מכלל הצריכה.

הדוגמאות לכך רבות ובהן:

א. השימוש באמבטיה צורך 136 ליטרים בזמן שניתן להשתמש במקלחת הצורכת בין 10-15 ליטרים בלבד.

ב. השימוש במכונת כביסה צורך 130 ליטרים בכל הפעלה ולכן מומלץ להפעיל מכונה מלאה ולא חצי מכונה. כך הדבר גם לגבי מדיח הכלים, אשר צורך 38 ליטרים בכל פעולה.

ג. כמות המים המבוזבזת כאשר ממתינים למים החמים מוערכת בכ-15 ליטרים ולכן מומלץ להשתמש בכמות זו לצרכים אחרים כשטיפת פרות וירקות ועוד.

ד. הגבר צורך 10 ליטרים של מים בעת הגילוח כאשר הוא משאיר את הברז פתוח, אולם הוא יכול להשתמש בשני ליטרים בלבד אם הוא יפתח אותו רק בעת הצורך, וכך הדבר גם לגבי צחצוח שיניים.

ה. אם משאירים את הברז פתוח בעת שטיפת הכלים או הירקות מבוזבזת כמות גדולה של מים, ולכן מומלץ להשתמש בברז רק בעת הצורך או לשטוף בתוך כלי מים קטן.

ו. יש להשקות את הגינה בבקר או בערב ובכמויות מעטות במקום להשקות בכמויות גדולות המתאדות באמצע היום.

ז. השקיית העצים והפרחים בגינה באמצעות צינור מים מבוזבזת כ-25 ליטרים בדקה בזמן שניתן להשקותם באמצעות מזלף גנים ולחסוך כמויות גדולות.

ח. שתילת עצים רווחיים שיוכלו לפצות על חלק מערך המים המבוזבזים.

ט. שטיפת המכונית באמצעות צינור צורכת בין 300-500 ליטרים בזמן שניתן לשוטפה באמצעות דלי המכיל 20 ליטרים בלבד.

מזכ"ל רשות המים: כמויות המים, שאותן צורך המגזר התעשייתי, הגיעו ל-24 מליון מטרים מעוקבים בשנת 1991, וצפוי שהן תגיענה לכ-125 מליון מטרים מעוקבים בשנת 2005 כתוצאה מההתפתחות ומההתרחבות במגזר.

ח צ ב

מכרות הפוספטים וחברות האשלג, הדשן וזיקוק הנפט וכן תחנת הכוח התרמית אלחסיין צורכות את השיעור הגבוה ביותר של המים. כדי לשמור על מקורות מי התהום והמים העל קרקעיים מפני זיהום, חייב משרד המים וההשקיה את בעלי המפעלים להרכיב תחנות לעיבוד מיוחד בכל מפעל לפני חיבור הרשתות שלהם לרשת הביוב הציבורי. עם העלייה בדרישה למים במגזר התעשייתי לאור מיעוט המקורות, נקרא המגזר התעשייתי להשתתף בתהליך ייעול הצריכה תוך הגבלת השימוש וכן שימוש חוזר במים לאחר שעברו עיבוד והוקמו מאגרי מים סגורים למניעת התאדות.

עלות הספקת המים

ש': השר אמר, כי המים נקנים בסכום הקטן יותר מהעלות, האם ניתן לקבל פרטים בנושא?

המהנדס קטישאת: עלות העברת מטר מעוקב אחד למנויים היתה 536 פלס בשנת 1991, בזמן ששיעור ההכנסה ממטר מעוקב אחד הינו 232 פלס כלומר 47 אחוזים מעלות ההעברה, מה שמצביע על כך, שהממשלה תומכת במיגזר זה ב-53 אחוזים ממחיר העלות. אם נתבונן בקטגוריות, שעל בסיסן עובדת רשות המים נמצא, כי 91% מכלל צרכני המים בירדן כלולים בשלוש קטגוריות:

בראשונה שבהן צורכים הצרכנים 57 אחוזים מכלל כמויות המים הנצרכות ומשלמים 30 אחוזים ממחיר המים. 9 אחוזים מכלל הצרכנים המהווים את הקטיגוריה הגבוהה בעלת הצריכה הגדולה ובעלת ההכנסות הגבוהות צורכים 43 אחוזים מכמות המים ומשלמים 70 אחוזים ממחיר המים. דבר זה מצביע על כך, שהקטיגוריה הנמוכה של בעלי הצריכה הנמוכה וההכנסה הנמוכה מסובסדת ע"י המדינה בלמעלה מ-60 אחוזים ממחיר המים המגיעים לבתייהם. העלות הגבוהה של המים מחייבת את האזרחים לא להשתמש במים למטרות בנייה, משום שהמים עוברים מספר שלבים של טיהור ועיבוד כדי שיהיו טובים לצריכה בזמן שבו ניתן להשתמש בסוגים אחרים של מים למטרת בנייה. דבר זה הביא את השר למנוע את הוצאתם של מונים זמניים למטרות בנייה, שכן הדבר ימנע מאזרחים רבים מי שתיה ובו בזמן ימצה עד תום את כספי המדינה.

ש': התלונות בנוגע למים נשמעות גם כאשר יש עונת גשמים ושלג רב. מה ההסבר לכך?

שר המים וההשקיה: ירדן מתבססת ברוב מקורותיה על מי התהום ועל המים העל קרקעיים יותר מאשר על מי הגשמים אשר שיעורם מגיע בשנה ל-8500 מטרים מעוקבים.

ירדן הינה בין המדינות היבשות והיבשות למחצה שכן שיעור האזורים היבשים הינו 91.4 אחוזים מכלל שטחה של ירדן ושיעור האזורים היבשים למחצה הינו 1.8 אחוזים ואילו אזורי השוליים מהווים 5.7 אחוזים. האזורים בהם כמות הגשמים שיורדת הינה רבה ומגיעה לבין 400-600 מ"מ בשנה מהווים רק 1.1 אחוזים דבר המצביע על מיעוט כמויות הגשמים היורדות בירדן. יש לציין, כי כ-85 אחוזים ממי הגשמים אובדים בשל התאדות, מה שמותיר מהם כמות קטנה לניצול במיוחד לנוכח העובדה, שכמות המים והממטרים הנותרת המוערכת ב-15 אחוזים מחולקת בין מים על קרקעיים לבין מי תהום.

כמויות המים הנצרכות

ש': האם כבוד השר יכול למסור נתונים על כמויות המים הנצרכות?
 שר המים וההשקיה: כמויות המים שנצרכו בשנת '91 מוערכות בכ-833 מליון מטרים מעוקבים מהן 179 מליון מטרים מעוקבים לצרכי שתייה, 42 מליון לצרכי תעשייה ו-613 מליון מטרים מעוקבים לצרכי חקלאות. כמויות המים העל קרקעיים שנצרכו בשנת '91 מוערכות בכ-321 מליון מטרים מעוקבים מתוך 692 מליון מטרים מעוקבים שהינם כלל כמויות המים העל קרקעיים הנמצאים בירדן.

הסכרים

המהנדס מחמד אבו רמאן הוסיף פרטים על הסכרים: הממשלה בנתה את הסכרים הבאים:

סכר המלך טלאל בקיבולת של 85 מליון מטרים מעוקבים, סכר ואדי אלערב - 17.5 מליון, סכר שרחביל בן חסנה - 3.5 מליון, סכר אלכפרין - 3.5 מליון, סכר ואדי שעלב - 2.5 מליון. כולם נמצאים בעמק הירדן.

הממשלה באמצעות משרד המים וההשקיה תניח תכנית לביצוע מספר פרויקטים של סכרים שאת חלקם הוחל לבצע או יבוצעו בקרוב וחלקם נבדקים כעת. החשובים שבהם:

1. סכר כראמה בקיבולת של 55 מליון מטרים מעוקבים. הסכם יוקם בואדי אלמלאחה שבאזור אלכראמה. נעשתה כבר בדיקה לגביו והוכן המודל וכעת מחכים לתחילת הביצוע.
2. סכר אלואלה בקיבולת של 9 מליון מטרים מעוקבים יבנה בואדי אלואלה. הוא נבדק והוכן מודל.
3. סכר אלמוג'ב בקיבולת של 35 מליון מטרים מעוקבים. יוקם בואדי אלמוג'ב. הוא נבדק והוכן מודל.
4. סכר אלתנור בקיבולת של 12 מליון מטרים מעוקבים. יוקם על ואדי אלחסא. הוא יבדק.
5. הגבהת סכר אלכפרין בקיבולת של 3.5 מליון מטרים מעוקבים. הוא נבדק וצפויה הכנת מסמכי המכרזים.
6. פרויקט ואדי ראג'ל בקיבולת של 3.5 מטרים מעוקבים. יוקם בואדי ראג'ל. הסתיימו כל פעולות ההקמה.

זאת בנוסף לקבוצת סוללות העפר והסכרים של סוללת אבנים, אשר הוקמו באזורי המדבר הצפוני, המרכזי והדרומי ואשר מספרם מגיע ל-12 סכרים בקיבולת המוערכת בכ-20 מליון מטרים מעוקבים.

לאחר ששר המים וההשקיה ובכירי רשות המים ורשות עמק הירדן ענו על שאלות העיתונאים נפתח קו לשאלות המאזינים. להלן עיקרי דבריהם:

מספר תושבים מפרבר אלרשיד שברבת-עמון התלוננו על כך שהם הניחו צינור מים 2 אינטש באורך 500 מטרים על חשבונם בשנת '76 ואז מספר הצרכנים היה 17. כאשר פרבר זה סופח לעיר אלג'ביה בשנת '80 החלה העיירה להעביר מים לאזרחים נוספים דרך צינור זה ומספר הצרכנים עלה ל-100 דבר אשר הביא לניתוק המים מזה יותר מחודש.

שר המים הבטיח להחליף את הצינור ל-4 אינטש.

חלוקת המים בסבב

"אלדסתור": מדוע אין אתם מתחייבים לתוכנית חלוקת המים בסבב? המהנדס מנד'ר ח'ליפאת, מנהל מי הבירה: אני רוצה להבהיר, כי התוכנית לחלוקת המים המפורסמת בעיתונים מוסרת את מועדי התחלת וסיום השאיבה ולא את מועדי הגעת המים אל האזרחים.

הרשות מתחייבת באופן מוחלט ליישם את תוכנית הסבב, אולם מה שקורה בשל הטופוגרפיה של הבירה, שהמים אינם מגיעים לכל הצרכנים ברגע אחד אלא מגיעים ראשית לאזורים הנמוכים ורק לאחר מכן הם מגיעים בהדרגה אל האזורים הגבוהים יותר. הדבר תלוי באופן השימוש ואגירת המים של האזרחים באזורים הנמוכים.

"אלדסתור": מהי הסיבה לכך, שהמים אינם מגיעים למספר אזורים ברבת-עמון?

המהנדס ח'ליפאת: האזורים בבירה בהתאם לתוכנית המוצהרת מכוסים לגמרי, ובהתאם לסבב אין אזור בבירה שהמים אינם מגיעים אליו. ישנם מספר אזורים, אשר לא יהיו כפופים לתוכנית והם יקבלו את המים באופן מתמשך.

תוכנית זו תבדק ותיושם באופן נסיוני לפני שיוכרוז עליה ויתחילו לבצעה. בעת הכנת התוכנית נלקחים בחשבון גורמים רבים בהם הצד החברתי, צפיפות האוכלוסין ומצב רשת המים בכל אזור.

מצב משק המים ברבת-עמון

"אלדסתור": מהו מצב המים האמיתי ברבת-עמון?

המהנדס ח'ליפאת: במהלך השנים שחלפו חלה ירידה ניכרת במפלסי מאגרי המים סואקה, אלקסטל, אלקטראנה ואלאזרק המהווים את המשענת העיקרית לאספקת המים לאזור הבירה. כמו-כן כמויות המימטרים המעטות שירדו בעונת הגשמים שעברה השפיעו על הזנת מקורות המים זאת לצד העלייה המפתיעה במספר תושבי הבירה והריבוי הטבעי הגבוה, אשר הביאו לגרעון גדול באספקת המים בהשוואה למינימום הצרכים.

גרעון המיס בירדן לצרכי שתייה מוערך בכ-60 מליון מטרים מעוקבים בתקופת הקיץ בלבד שבה הדרישה למיס מגיעה לשיאה. גרעון המיס ברבת-עמון מגיע לכ-26 מליון מטרים מעוקבים והוא מהווה כרבע מהכמות שמסופקת למחוז הבירה. בשל כך קורא המשרד לייעל את הצריכה כדי שהרשות תוכל לספק מים לכל הבתים בכל אזור ובמיוחד באזורים הגבוהים.

שאלתו של האזרח עיסא אלצקר: קיים חוסר תאום בביצוע פרויקטים של דרכים בין עיריית רבת-עמון, משרד העבודות ורשות המיס מה שגורם להשחתת רשתות המיס.

המהנדס ח'ליפאת: האמת היא שקיים תאום בין כל מחלקות השרות במחוז ובמיוחד עם מנגנוני עיריית רבת עמון רבתי. לאחרונה בשל החלטותיו של התאום הזה הוקמה מועצה עליונה לתאום ואנו מקוים, שהמצב ישתפר כדי למנוע כל נזק בצינורות המיס.

האזרח יאסר אלצאיע': אזור אלג'נדזיל אינו כלול בתוך תוכנית המיס הגדולה.

המהנדס ח'ליפאת: הרשות מחוייבת ליישם את תוכנית הסבב כל עוד אין הפרעה פתאומית, אשר אינה תלויה ברשות כמו שבירת אחד הקוים או נזק למשאבות, אשר מטופלים בהקדם.

זרימת המיס החלשה

"אלדסתור": קיימת החלשות מתמשכת בתהליך זרימת המיס באזור אלג'ביה בשכונת אלביאצ'את באופן שהמיס אינם מגיעים למאגרים הרורביים שמעל שטח הבתים. מהו הפתרון?

המהנדס ח'ליפאת: ברור מן השאלה, כי הסיבה לזרימה החלשה של המיס הינה פתיחת רשתות המיס הביתיות באופן מתמשך לעבר הבאר. דבר זה מביא להחלשות זרם המיס המגיע אל השטחים הסמוכים ואפילו לדירות נוספות באותו בניין. מה שנדרש הוא שת"פ בין האחים האזרחים עם שכניהם ומתן אפשרות להגעת המיס לכולם.

האזרח אחמד מחמד עלי: איני מגזים אם אומר, כי המיס לא הגיעו לשכונת אלמהנדסין מאז עיד אלצ'חא בצורה מתקבלת על הדעת. כמו-כן המיס אינם מגיעים לאם אלסמאק הצפונית.

המהנדס ח'ליפאת: למיטב ידיעתי, המיס מגיעים בצורה מסודרת לאזור זה. אנו לא קיבלנו כל תלונות בנוגע לכך.

באשר לאם אלסמאק, הרי שסמאק הדרומית כולה אינה סובלת ממחסור במיס בעת תוכנית הסבב שכן היא איזור נמוך יחסית. לעומתה סמאק הצפונית סובלת ממחסור כתוצאה מצריכה מקפחת של האזרחים באזורים הנמוכים. אנו נעקוב אחר הנושא ונבטיח את הגעת המיס לאזור זה.

מילוי בריכות שחייה במים

"אלדסתור": מדוע לא מונעים מהאזרחים להשתמש במים לצורך מילוי בריכות שחייה?

המהנדס ח'ליפאת: מבחינה חוקית אין דבר המונע מהאזרחים למלא את ברכותיהם במים או להשתמש בהם לכל מטרה אחרת. אולם אני רוצה להסב את תשומת לב האזרחים לכך, שאלו אשר ברשותם בריכות שחייה יכולים להשתמש במים לשימוש חוזר במשך מספר חודשים.

אנו מקוים, שאזרחים אלו יתרמו להתמודדות עם המחסור במים בבירה ולא יחליפו את המים בברכותיהם אלא ירכיבו מנגנוני ניקוי שיאפשרו לא להחליף את המים בכל תקופת הקיץ או שישתמשו בבריכות הציבוריות.

מים לצרכי בנייה

האזרח ג'מיל בשאראת: האם קיימת אפשרות שאני אקבל מים לביתי לצרכי בנייה באופן זמני?

המהנדס ח'ליפאת: המונים הזמניים לצרכי בנייה אסורים לשימוש מזה שנתיים, והמים מגיעים כעת רק לאחר השלמת פעולות הבנייה, שכן המים שברשות הינם לצרכים ביתיים בלבד, אלו הם מים מעובדים ואין זה הגיוני שישתמשו בהם לצרכי בנייה.

החלפת רשתות המים

האזרח חסן אלבתותי: האם יש כוונה להרחיב את רשת המים ולחדשה באזור רבת-עמון?

המהנדס ח'ליפאת: הרשות מתכוונת להחליף את רשתות המים באזורים שונים במחוז הבירה- דבר המצריך מימון שלא ניתן לספקו. לא ניתן לבצע זאת במהלך שנה אחת ואנו מתכוונים להניח תוכניות לעתיד לשם החלפת מה שפגום.

במהלך השנה הנוכחית פורסם מכרז להחלפת רשת המים באזור אלנצר וואדי אלסבאק בעלות של כשלושה מליון ושמונת אלפים דינאר. הדבר יבוצע בסוף שנת 94'. הרשות מתכוונת למצוא את המימון הדרוש לביצוע השלב הראשון של תוכניותיה בתחום החלפת הרשתות הפגומות באזורים שונים בבירה שעלותו מוערכת בכ-28 מליון דינאר ירדני.

האזרח פוזי אלנהאר: אזור אבו אלסוס סובל מניתוק המים כבר למעלה מ-25 ימים, מה הסיבה לכך?

המהנדס ח'ליפאת: בעיית העדר הסדירות שבהופעת המים באזורים אלו נובעת מההתקפות המתמשכות ומההתנהגות הבלתי הולמת של מספר תושבים התוקפים וגורמים נזקים לצידוד באופן המביא לידי כך שהמים אינם מגיעים לאזורים מסויימים.

אני קורא לאזרחים להודיע על כל אדם העושה מעשים כאלו מיידית לרשות כדי שניתן יהיה לנקוט כלפיו בצעדים משפטיים כדי שמעשים אלו לא ישנו.

היקף החובות לרשות המים

"אלדסתור": מה היקף חובם של האזרחים לרשות?

מנהל רשות המים, המהנדס כמאל אלזעבי: היקף החובות לרשות המים מהצרכנים שאינם ממשלתיים מגיע לכ-8 מליון דינאר. חובות העיריות ומספר מוסדות ציבוריים, אוניברסיטאות וגופים דומים נוספים מגיע לכשני מליון דינאר. כלומר חובות האזרחים מגיעים ל-6 מליון דינאר. הרשות מבקשת מהאזרחים לפרוע את חובם כדי להמנע מניתוק זרם המים אצלם וכדי להמנע מצעדים משפטיים שינקטו כלפיהם כדי לקבל את כספי המדינה.

הבארות הפרטיות

"אלדסתור": מדוע אינכם מניחים את היד על הבארות הפרטיות?

מנהל שרות הציבור: הבארות הפרטיות תורמות בפתרון בעיית אספקת מים לאזרחים תוך מכירת מים לתושבים. המשרד פרסם תעריף למים המועברים באמצעות מיכלים מיוחדים. הגורמים הנוגעים לדבר נדרשו להקפיד על יישום תעריף זה והמשרד אף הוא עוקב אחר נושא זה.

מקור ב': "צות אלשעב" (ירדן) 17 ביולי '93:

בירדן 12 מאגרי מי תהום והם: רבת-עמון, אלזרקאא', אלירמוכ, ים המלח, עמק הירדן הצפוני, עמק הירדן הדרומי, ואדי ערבה הצפוני, ואדי ערבה הדרומי, אלדיסי, אלטרחאן, אלג'פר, אלזרק ואלחמאד.

מה מצב מי התהום בירדן?

לאחר הוצאת מי התהום מן המאגרים והשפעת השאיבה על מפלס המים ועל סוג המים המופקים מתברר כי:

1. מאגרי רבת-עמון ואלזרקאא' סובלים מניצול גובר של מקורות המים שלהם, ומימיהם סובלים מזיהום כתוצאה של מי פסולת שחלחלו למי התהום שלהם. הזיהום הגיע במספר מקומות במאגר למצב שאין ממנו חזרה. משמעות הדבר, שהמאגר צריך עשרות שנים של השגחה לאחר שימנע ממנו הזיהום כדי לחזור למצב תקין.

2. מאגר הירמוכ סובל מניצול גובר של מימיו. בנוסף לכך קיימות תופעות של מליחות יתר במאגר בחלקו המזרחי כתוצאה ממי השקיה המחלחלים למי התהום ונושאים עימם את מליחותם וחומרים כימיים.

3. מי מאגרי אלזרק, אלג'פר ואלדיסי מתאפיינים במפלס מים נמוך ובזרימת מים מלוחים אליהם. באזור אלג'פר הומלחו מי הבארות בשנות השישים והשבעים כתוצאה משאיבת יתר, דבר אשר הביא להפסקת פרויקטים של השקיה המבוססים עליהם. במאגר אלזרק חלה ירידה מתמשכת במפלס מי התהום ועלתה מליחות המים.

המחשבה לשאוב מים מלוחים ולהמתיקם הינה מחשבה בלתי כלכלית ויש לה השפעות סביבתיות שליליות רבות.

מאגר אלדיסי נכנס לתוך סעודיה אולם תנועת המים הינה לכיוונה של ירדן וניצול המים הקיים כעת בסעודיה אינו משפיע באורח שלילי על החלק הירדני. החלק הירדני סובל כעת מניצול יתר באופן שמפלס המים ירד במספר בארות ביותר מ-10 מטרים מעוקבים לאחר שאיבת כ-500 מליון מטרים מעוקבים במהלך שמונה השנים האחרונות.

מי ההשקיה חדרו למי התהום והמליחו אותם ואף החדירו לתוכם חומרים כימיים מה שמסכן את עתיד המאגר.

4. מאגרי נהר הירדן וואדי ערבה: אינם מנוצלים בצורה מלאה אלא שהשימוש הקיים כעת הביא לחדירת מי השקיה למי התהום מה שגרם לעלייה ברמת המליחות במספר אזורים והמים טובים להשקיה מספר יבולים בלבד. הסתננות של מי פסולת גרמה לזיהום מי התהום.

בלמ"ס

ח צ ב

09.08.93/843/0072

כ"ב באב תשנ"ג

כתבה / סקירה
כתבה / סקירה

מצב משק המים בירדן
מפי שר המים וההשקיה הירדני
ובכירים נוספים מתחום משק המים

מקור: "אלדסתור" + "צות אלשעב" (ירדן), 17 ביולי '93

אל: הקורא
מאת: "חצב"

מה דעתך?

1. אנו מקיימים באופן שוטף בדיקה אודות איכותו, תרומתו וחיוניותו של המידע המופק מן המקורות הגלויים, שמכוסים ע"י "חצב" ומופצים בפרסומי היחידה. בעקבות תגובותיכם ננסה לשפר וליעל את תכני הפרסומים וצורתם.
2. נבקשך להביע דעתך על הפרסום שהנך קורא, לפי השאלון, שבספח המצ"ב ובכך תעזור לנו ולך לקדם ולשפר את הפרסומים ועריכתם.
- 3.

בברכה ובתודה

ח צ ב

שמור

(לאחר מילוי)

09.08.93 / 843 / 0072

כתבה/סקירה

סימוכין תאריך

אל: "חצב"

מאת: _____

הנדון: פרסום מיוחד / קובץ / אסופה

1. הפרסום שבנדון: : א. עונה לצרכים ולצ"ח ב. אינו עונה לצרכים ולצ"ח
2. לפרסום שבנדון תרומה וערכיות : א. מעטה ב. סבירה ג. רבה ד. רבה מאוד
3. הפרסום הגיע : א. בזמן ב. באיחור
4. מומלץ לשפר פרסום זה מבחינת : א. נוחות קריאה (פרט...
: ב. מובנות השפה (פרט...
: ג. אסתטיקה (פרט...
: ד. עריכה
: ה. תוכן
: ו. צורה
: ז. היקף
: ח. תדירות
5. הערות והתיחסות חופשית _____

חתימה: _____

עקרי דברים

1. עתון "אלדסתור" הירדני ערך מפגש עם שר המים וההשקייה בסאם קאקיש ובכירים נוספים, אשר באחריותם נמצא הטיפול במשק המים בירדן ובהם מזכ"ל רשות המים קצי קטישאת, ממלא מקום מזכ"ל רשות עמק הירדן מחמד אבו רמאן ומנהל המים ברבת-עמון מנד'ר ח'ליפאת.
2. במהלך המפגש ענו המשתתפים לשאלות העיתונאים ולאחריהן הם התייחסו לתלונות האזרחים, שעבורם נפתח קו מיוחד לשאלות.
3. במסגרת המפגש נסקרו בעיותיו העיקריות של משק המים בירדן ובהן:
 - א. קיים מחסור חמור במים. מקורות המים הקיימים הינם מעטים ואינם נותנים מענה לכל צרכי התושבים, זאת למרות שצריכת המים לנפש בירדן הינה מבין הנמוכות בעולם. עובדה זו הביאה את משרד המים וההשקייה להכין וליישם תוכנית לפיה מקבלים התושבים מים בסבב פעמיים בשבוע.
 - ב. למרות התוכנית לחלוקת המים, באזורים רבים ברחבי המדינה אין המים מגיעים באופן סדיר לתושבים במשך תקופות ארוכות.
 - ג. קיימת חבלה מתמשכת ברשת המים ע"י אזרחים, המתבטאת בפגיעה בצינורות המים ובמוני המים.
 - ד. קימת עלייה מתמדת בדרישה למים בשל העלייה במספר הצרכנים, הצמיחה הכלכלית והעלייה ברמת המחיה.
 - ה. מפלס מי התהום נמוך בשל שאיבת יתר ומאגריו מזוהמים ומליחותם גבוהה בשל מי השקייה מלוחים נושאי חומרים כימיים שחלחלו לתוכם.
1. בעלי הבארות הפרטיים שואבים מים מעבר לכמות המותרת להם, מה שגורם לדלדול מי התהום.
2. לרשות המים גרעונות כספיים כבדים בשל ההוצאות, הגבוהות באורח ניכר מההכנסות ובשל חובות כבדים של האזרחים לרשות.

מד: 0893/843/0005

מקור: "אלדסתור" + "צות אלשעב", ירדן

תזפ: 170793

הנדון: *. מצב משק המים בירדן מפי שר המים וההשקיה הירדני ובכירים נוספים מתחום משק המים

מקור א': אלדסתור (ירדן), 17 ביולי '93:

במפגש שנערך בין עתונאים לבין שר המים וההשקיה, בסאם קאקיש ואשר בו השתתפו אף קצי קטישאת, מזכ"ל רשות המים, מחמד אבו רמאן ממלא מקום מזכ"ל רשות עמק הירדן ובנד"ר ח'ליפאת מנהל המים ברבת-עמון, סקר השר את מצב משק המים בירדן על בעיותיו השונות ולהלן דבריו: אנו במשרד המים מוציאים בין 14 ל-17 מיליון דינאר, שהינם רק מחירו של החשמל לשם הפקת אנרגיה ושאיבת מים מבטן האדמה, בעוד שמן האזרחים אנו גובים רק 21 מליון דינאר. בשל כך רובצים עלינו חובות וגרעונות כספיים, כשבמקביל חייבים לנו האזרחים למעלה מ-11 מליון דינאר.

איני סבור, שקיימת מדינה שבה שפע בארות כמו בירדן, שכן ברשותנו 400 בארות לשתיה, כ-3000 בארות לחקלאות ומאות בארות לצרכי תעשייה ולצרכים נוספים. כלומר אנו מדברים על 4000 בארות בירדן, שמהן שואבים מים ואותן אנו מנצלים לצרכי שתייה, השקיה ותעשייה.

צריכת המים בירדן לנפש הינה כמחצית מזו שבעולם, אולם עם זאת מצאי המים שברשותנו קטן מצריכה זו בכ-280 מליון מטרים מעוקבים בשנה. למרבה הצער, כמות המים החסרה ברשת המים בבירה עולה על 30 אחוזים כתוצאה מהשחתת רשת המים ופגיעה בצינורות המים או ליתר דיוק השתלטות על המים.

יש לנו גרעון במים. אנו התבססנו בראש ובראשונה על מי הגשמים ועל מאגר מי התהום הנמצא בבטן האדמה וכן על הבארות. קיים מאגר מים מתחדש שבו 275 מליון מטרים מעוקבים בשנה ואילו כמויות המים שאנו שואבים מגיעות ל-418 מליון כלומר אנו דולים מהבארות הבלתי מתחדשות כ-143 מליון מטרים מעוקבים בשנה, כלומר אנו ממצים את כל הפוטנציאל. למרות זאת איני יכול להעביר את המים לכל האזרחים דרך הצינורות, ואיני אומר בכך, שאנו הגענו לשלב של אסון, שכן אנו עושים את הבלתי אפשרי כדי לפתור את הבעיות ויש ברשותנו אפשרויות המצריכות מחשבה, זמן ותיכנון רבים. אני רוצה בהזדמנות זו להודות לכל העובדים במשרד המים, משום שהם משקיעים מאמצים כבירים.

ועתה לשלב השאלות:

ש': אנו מבקשים מהשר לשפוך יותר אור על בעיית המים בבירה, שכן אנו יודעים, שקיימות שכונות העוברות שבועות ללא מים.
ת': אני אמרתי, כי בבירה קיים מחסור במים של כ-30 אחוזים, כלומר 50 אלף מטרים מעוקבים של מים הולכים לאיבוד בכל יום בזמן שאנו שואבים 290 אלף מטרים מעוקבים ביום.
קיימים מים, שהאזרחים משתמשים בהם תוך שהם שוברים את הצינורות. קיימים 23 אלף מוני מים בלתי תקינים כתוצאה משימוש בלתי נכון או נזק שנגרם ע"י האזרחים.

החבלה ברשת המים

ש': מה עשה משרדכם בנוגע למים הגנובים במיוחד אלו הנלקחים מהצינורות הראשיים המספקים את צרכי המים לבירה?
ת': הפעילות הינה יומיומית. אני יצרתי קשר עם שר הפנים, אשר הורה לאנשי זרועות הבטחון הכללי לפקח על המצב. אנו עוקבים אחר הנושא ונוקטים בצעדים בשת"פ עם משרד הפנים כדי לשמור על בטחון המים ובטחון הצינורות.

ש': מדוע אינכם מקימים סכרים רבים לשם אגירת המים וניצולם בחודשי הקיץ כפי שעושה זאת אויבנו בצד השני?
ת': אני יכול לומר, כי מדיניות הקמת הסכרים תפסה מקום חשוב אצל כל הממשלות. יש לנו כעת חמישה סכרים ובהם 102 מליון מטרים מעוקבים של מים. יש לנו תוכנית להקים סכרי מדבר. מחמד אבו רמאן, סגן מזכ"ל רשות המים ידבר איתכם בסוף הפגישה על נושא זה בפרוטרוט.

השמירה מפני זיהום המים

ש': מאגרי המים הנמצאים באזור דרום אלרציפה בסמוך לפוספטנים ובמיוחד תחת הפסולת של רבת-עמון, האם אינך סבור, שהמאגרים מזדהמים בשל כך?
מזכ"ל רשות המים ענה על שאלה זו ואמר:
ישנם שני מקומות להשלכת פסולת. האחד שהיה בעבר באזור שבו הושלכו מכוניות ישנות והועבר למקום חדש, שאותו הכינה עיריית רבת-עמון בשת"פ עם מחלקת אכות הסביבה ואשר אינו מהווה סכנה למאגר המים, שכן אין בו חומרים נזזליים. רשות המים מצאה מקום נוסף למי הפסולת הרחק ממקורות המים.

שר המים וההשקיה: אני רוצה להוסיף ולומר, כי למשרד המים וההשקיה יש מעבדות המטפלות בתחום המים ומדיניות של בדיקת מי השתייה באופן מתמשך שהינה הטובה ביותר באזור המזה"ת. מימיה של ירדן נבדקים כל שעה בין אם המדובר במי תהום ובין אם במים אחרים. כל המים נתונים תחת פיקוח בצורה מתמשכת. קורה לעיתים שיש זיהום מסויים, אולם הוא מוגבל מאד, ובמידה ומתגלה זיהום זה מפסיקים להשתמש במים אלו ולא שואבים מהם. יש לנו את היכולת לטפל במצבים אלו מיידית.

העלייה בדרישה למים

ש': אולם בעייתנו השנה חמורה מזו של השנים הקודמות?
מזכ"ל רשות המים: אני רוצה לומר מספר מלים על הגורמים לעלייה בדרישה למים:
א. עלייה במספר תושבי ירדן - שיעור הריבוי הטבעי של התושבים בירדן מגיע ל-3.6 אחוזים שהינו מבין השיעורים הגבוהים בעולם, זאת בנוסף לגידול המפתיע במספר התושבים שנבע מההגירות שמאונס כמו אלו שהיו בשנת '48, '67 והאחרונה שבהן ב-'91, שנבעה ממשבר המפרץ, אשר הביא לשיבתם של כ-350 אלף אזרחים.

ב. הצמיחה הכלכלית - בירדן חלה התפתחות והתרחבות במגזרי התעשייה והחקלאות וכן חל פיזור אוכלוסין דבר המצריך כמויות גדולות של מים.

ג. העלייה ברמת המחיה הנובעת מההתפתחות בצדדים החברתיים והכלכליים.
דבר זה בא לידי ביטוי בדרישה רבה יותר למים.

נתונים על מאגר המים בירדן

ש': האם אתם יכולים לתת לנו נתונים על מאגר המים שברשותנו?
שר המים וההשקיה: כמויות מי התהום המנוצלות בירדן בשנת 1991 הגיעו ל-512 מליון מטרים מעוקבים מהם 66 מליון בלתי מתחדשים. המחקרים הראו, כי שיעור ההזנה השנתית של מאגרי המים הינו כ-275 מליון מטרים מעוקבים בשנה. המחקרים מצביעים על כך, שקיים דלדול של מי התהום המוערך ב-196.7 מליון מטרים מעוקבים בשנה. כמויות אלו גדולות מאד ולא ניתן לפצות עליהן בעונת גשמים טובה אחת כמו זו אשר היתה בעונת '91-92, אלא יש צורך בעונות טובות רבות להפסקת דלדול זה באופן שנפוצה על המים שמוצו בשנים הקודמות.

כמויות מי התהום שבהן משתמשים לצורכי השקיה מוערכות ב-326 מליון המכסים קרוב ל-300 אלף דונם של שטחי חקלאות בהרים ובמדבר. בכמויות הנותרות משתמשים לצרכים ביתיים ולצרכי תעשייה.

הסיבה לדלדול נובעת ממספר גורמים שהחשובים שבהם הם: - ההתרחבות בהענקת היתרים לחפירת בארות. משרד המים וההשקיה החל למנוע את הענקת ההיתרים לחפירת בארות. המשרד רואה ברוב אזוריה של ירדן אזורים שבהם אסור לחפור וזאת כדי להפסיק את המשך הדלדול של המים.

בעלי הבארות בעלי ההיתרים אינם מתחייבים לקבל את רשיון השאיבה, אשר קובע את כמויות המים המותרות לשאיבה לאור המצב במאגר המים. כדי ליישם זאת הקימה הרשות עשרה משרדי פיקוח על מאגרי המים, אשר חולקו בכל רחבי ירדן ושתפקידם לפקח על שאיבת המים ולהגביל את בעלי הבארות לכמויות המים המותרות להם ע"י הרכבת מונים על הבארות, קביעת השטחים המותרים לחקלאות, בדיקה מחודשת של התחיקה בתחום המים בירדן וחיזושה, חיזוק הפיקוח המינהלתי על שאיבת מי התהום במטרה להפסיק את החריגות וההתקפות על מקורות המים, בדיקה מחודשת של האזורים שבהם ניתן לחפור ובדיקת האפשרות של גביית מחיר המים הנשאבים מהבארות הפרטיות.

מספר הבארות הציבוריות והפרטיות הפועלות בירדן מגיע ל-2028 שמהן 245 בארות הן לצרכי שתייה, 80 בארות לצרכי תעשייה, 1669 בארות לחקלאות ו-34 בארות באזורים מרוחקים.

טיהור המים

ש': אנו שמענו על טיפול במים בתחנות טיהור. מה מצבם של מים אלו?
מזכ"ל רשות המים: כמויות המים, אשר טופלו בשנת 1991, מגיעות לכ-37 מליון מטרים מעוקבים. 6 אחוזים ממים אלו הופנו בשנת 1991 להשקיה לאחר שעורבבו עם מי סכר המלך טלאל. מי הפסולת המטופלים מהווים תוספת מים רצינית למשק המים במיוחד לאור צרכי המגזר החקלאי, דבר המצריך פקוח דקדקני על איכות המים היוצאת מתחנות אלו שמספרן מגיע ל-14 תחנות תוך שיפור איכות המים ויעילות הטיפול בהם.

החלוקה של צריכת המים והדרכים לחסכון בהם

ש': מהי חלוקת צריכת המים ודרכי ייעולה?
מזכ"ל רשות המים: המגזר החקלאי צרך 613 מליון מטרים מעוקבים כלומר, שעור של 73 אחוזים מכלל כמויות המים שנצרכו בירדן בשנת '91, מהם 326 מליון מטרים מעוקבים ממי תהום. צפוי, כי הצריכה תגיע בשנת 2000 ל-1088 מליון מטרים מעוקבים. אם נבחן כמות זו ואת דלדול מאגרי מי התהום וצריכת כל המים העל קרקעיים, אנו נמצא שההתרכזות בייעול צריכת המים במגזר החקלאי הינה דבר הכרחי אשר יש למהר ולבצעו במסגרת האמצעים הבאים:

1. תפיסת ירדן כאזור מוגבל מבחינת המים.
2. יש לחייב את כל בעלי הבארות הפרטיות לצמצם את השאיבה בהתאם להיתר השאיבה וכן יש להרכיב מוני מים ולמלא את תפקיד משרדי הפיקוח על המאגרים.
3. שמוש באמצעי השקיה חדישים. המחקרים הבהירו, כי יעילות ההשקיה בטפטפות מגיעה ל-85 אחוזים, יעילות ההשקיה במטרות מגיעה ל-75 אחוזים ואילו ההשקיה העל קרקעית מגיעה ל-45 אחוזי יעילות. הממשלה באמצעות רשות עמק הירדן החלה להשתמש בצינורות לחץ להעברת מים מתעלת המלך עבדאללה לשטחי חקלאות תוך שהיא אוסרת בכך פעולות של בזבז מים אשר אבדו בתעלות הפתוחות.
4. זריעת יבולים חקלאיים בעלי רווחיות התואמים את עלות המים הנדרשת בנוסף ליבולים הדורשים כמויות מים קטנות.
5. לא לזהם את המים.

באשר למגזר הביתי, הרי שמגזר זה צרך 179 מליון מטרים מעוקבים כלומר 21.5 אחוזים מסך כל הצריכה בשנת 1991. צפוי, כי הצריכה תגיע ל-426 מליון מטרים מעוקבים בשנת 2005. שיעור הצריכה לנפש הגיע בשנת 1991 ל-45 מטרים מעוקבים של מים בשנה בזמן שהשיעור העולמי עולה על 100 מטרים מעוקבים בשנה. כמויות המים האמיתיות הנדרשות לאזרחים מוערכות בכ-255 מליון מטרים מעוקבים בשנת 1991 כלומר 66 מטרים מעוקבים בשנה לנפש, וברבת-עמון לבדה 70 מטרים מעוקבים לנפש, דבר אשר נותן תמונה ברורה על העדר היכולת של מקורות המים לתת מענה לצרכי האזרחים במיוחד לאחר חזרתם של יותר מ-380 אלף מהגרים לאחר משבר המפרץ, אשר צרכי המים שלהם מגיעים לכ-27.4 מליון מטרים מעוקבים דבר אשר הגדיל את הדרישה למים ואת הגרעון במאזן המים במיוחד בתקופת הקיץ ובחודשים שבהם הדרישה למים גדלה שהינם החודשים שממאי ועד אמצע חודש אוקטובר. הגרעון מתרכז בחודשים אלו, דבר המאלץ את רשות המים הכפופה למשרד המים וההשקייה ליישם את התוכנית לחלוקת מים לאזרחים בסבבים ולפיה יגיעו המים לאזרחים יומיים בשבוע, זאת בזמן שבשאר חודשי השנה מגיעים המים בעונות הגשומות בכל שנה.

ש': מהם אמצעי הייעול של צריכת המים?

מנהל שרות הציבור, עדנאן אלזעבי: בשל מיעוט מקורות המים וחוסר היכולת של המקורות לענות לצרכים במיוחד מכיוון שהם מתבססים על מי הגשמים המשתנים משנה לשנה וכן בשל דלדול מי התהום וסכנת המלחותם במיוחד לאור העובדה שיותר מ-95 אחוזים ממי הצריכה הביתית מתבססים על מי תהום, קיים הכרח לפעול לשם ייעול הצריכה הביתית העולה משנה לשנה בשיעור הנע בין 6 ל-10 אחוזים. מספר הצרכנים בירדן הגיע ל-479 אלף בשנת 1991 זאת בזמן שברבת-עמון לבדה יש כ-211 אלף ובארבד 101.

כמויות המים שסופקו ב-91' לרבת-עמון הגיעו לכ-75 מליון מטרים מעוקבים והכמויות שסופקו לארבד הגיעו ל-30.3. ניתן לייצל את צריכת המים הביתית ע"י:

1. השלמת החסר ברשתות אספקת המים לאזרחים המוערכות בכ-25-30 אחוזים מהאספקה. הממשלה כבר מימנה את השלב הראשון של תוכנית החלפת הרשתות הישנות בבירה במסגרת שלושה שלבים שעלותם מגיעה ל-25 מליון דינאר. במסגרת תוכנית זו יסופקו כ-20 מליון מטרים מעוקבים בשנה ותופחת עלות ההפעלה בכ-7.2 מליון דינאר וכן יוחלפו 486 ק"מ של רשתות משניות ו-650 ק"מ של חיבורים ביתיים.

משרד המים וההשקייה חידש את רשתות המים באלזרקא' בערך של 5 מליון דינאר והוא העביר שלושה מכרזים בערך של 8 מליון דינאר בארבד כמו-כן הועבר מכרז דומה באלזמת'א בערך של 3 מליון דינאר לשם החלפת 175 ק"מ של קוים ראשיים וחיבורים משניים. בנוסף יפורסם מכרז לעיר אלמפרק בערך של 5 מליון דינאר וצפוי, כי ביצוע פרויקטים אלו יחל בקרוב, ויבדקו שאר אזורים של ירדן בהתאם לסדר העדיפויות שיקבע משרד המים וההשקייה.

2. ייעול השימוש במים ע"י מסע הסברה שיתבצע ע"י המשרד. האפשרות לייעול צריכת המים הביתית מבוססת על הצריכות השונות, שכן הפרט צורך כ-45 אחוזים מכלל הצריכה הביתית למטרות של השקיית הגינות, 30 אחוזים לרחצה, 20 אחוזים לכביסה וניקיון ו-5 אחוזים בלבד לשתייה ובישול, לפיכך האפשרות לייעל מבוססת על 95 אחוזים מכלל הצריכה.

הדוגמאות לכך רבות ובהן:

א. השימוש באמבטיה צורך 136 ליטרים בזמן שניתן להשתמש במקלחת הצורכת בין 10-15 ליטרים בלבד.

ב. השימוש במכונת כביסה צורך 130 ליטרים בכל הפעלה ולכן מומלץ להפעיל מכונה מלאה ולא חצי מכונה. כך הדבר גם לגבי מדיח הכלים, אשר צורך 38 ליטרים בכל פעולה.

ג. כמות המים המבוזבזת כאשר ממתינים למים החמים מוערכת בכ-15 ליטרים ולכן מומלץ להשתמש בכמות זו לצרכים אחרים כשטיפת פרות וירקות ועוד.

ד. הגבר צורך 10 ליטרים של מים בעת הגילוח כאשר הוא משאיר את הברז פתוח, אולם הוא יכול להשתמש בשני ליטרים בלבד אם הוא יפתח אותו רק בעת הצורך, וכך הדבר גם לגבי צחצוח שיניים.

ה. אם משאירים את הברז פתוח בעת שטיפת הכלים או הירקות מבוזבזת כמות גדולה של מים, ולכן מומלץ להשתמש בברז רק בעת הצורך או לשטוף בתוך כלי מים קטן.

ו. יש להשקות את הגינה בבקר או בערב ובכמויות מעטות במקום להשקות בכמויות גדולות המתאדות באמצע היום.

ז. השקיית העצים והפרחים בגינה באמצעות צינור מים מבזבזת כ-25 ליטרים בדקה בזמן שניתן להשקותם באמצעות מזלף גנים ולחסוך כמויות גדולות.

ח. שתילת עצים רווחיים שיוכלו לפצות על חלק מערך המים המבוזבזים.

ט. שטיפת המכונית באמצעות צינור צורכת בין 300-500 ליטרים בזמן שניתן לשוטפה באמצעות דלי המכיל 20 ליטרים בלבד.

מזכ"ל רשות המים: כמויות המים, שאותן צורך המגזר התעשייתי, הגיעו ל-24 מליון מטרים מעוקבים בשנת 1991, וצפוי שהן תגיענה לכ-125 מליון מטרים מעוקבים בשנת 2005 כתוצאה מההתפתחות ומההתרחבות במגזר.

מכרות הפוספטים וחברות האשלג, הדשן וזיקוק הנפט וכן תחנות הכוח התרמית אלחסין צורכות את השיעור הגבוה ביותר של המים. כדי לשמור על מקורות מי התהום והמים העל קרקעיים מפני זיהום, חייב משרד המים וההשקיה את בעלי המפעלים להרכיב תחנות לעיבוד מיוחד בכל מפעל לפני חיבור הרשתות שלהם לרשת הביוב הציבורי. עם העלייה בדרישה למים במגזר התעשייתי לאור מיעוט המקורות, נקרא המגזר התעשייתי להשתתף בתהליך ייעול הצריכה תוך הגבלת השימוש וכן שימוש חוזר במים לאחר שעברו עיבוד והוקמו מאגרי מים סגורים למניעת התאדות.

עלות הספקת המים

ש': השר אמר, כי המים נקנים בסכום הקטן יותר מהעלות, האם ניתן לקבל פרטים בנושא?

המהנדס קטישאת: עלות העברת מטר מעוקב אחד למנויים היתה 536 פלס בשנת 1991, בזמן ששיעור ההכנסה ממטר מעוקב אחד הינו 232 פלס כלומר 47 אחוזים מעלות ההעברה, מה שמצביע על כך, שהממשלה תומכת במיגזר זה ב-53 אחוזים ממחיר העלות. אם נתבונן בקטגוריות, שעל בסיסן עובדת רשות המים נמצא, כי 91% מכלל צרכני המים בירדן כלולים בשלוש קטגוריות:

בראשונה שבהן צורכים הצרכנים 57 אחוזים מכלל כמויות המים הנצרכות ומשלמים 30 אחוזים ממחיר המים. 9 אחוזים מכלל הצרכנים המהוים את הקטיגוריה הגבוהה בעלת הצריכה הגדולה ובעלת ההכנסות הגבוהות צורכים 43 אחוזים מכמות המים ומשלמים 70 אחוזים ממחיר המים. דבר זה מצביע על כך, שהקטיגוריה הנמוכה של בעלי הצריכה הנמוכה וההכנסה הנמוכה מסובסדת ע"י המדינה בלמעלה מ-60 אחוזים ממחיר המים המגיעים לבתייהם. העלות הגבוהה של המים מחייבת את האזרחים לא להשתמש במים למטרות בנייה, משום שהמים עוברים מספר שלבים של טיהור ועיבוד כדי שיהיו טובים לצריכה בזמן שבו ניתן להשתמש בסוגים אחרים של מים למטרת בנייה. דבר זה הביא את השר למנוע את הוצאתם של מונים זמניים למטרות בנייה, שכן הדבר ימנע מאזרחים רבים מי שתיה ובו בזמן ימצה עד תום את כספי המדינה.

ש': התלונות בנוגע למים נשמעות גם כאשר יש עונת גשמים ושלג רב. מה ההסבר לכך?

שר המים וההשקיה: ירדן מתבססת ברוב מקורותיה על מי התהום ועל המים העל קרקעיים יותר מאשר על מי הגשמים אשר שיעורם מגיע בשנה ל-8500 מטרים מעוקבים.

ירדן הינה בין המדינות היבשות והיבשות למחצה שכן שיעור האזורים היבשים הינו 91.4 אחוזים מכלל שטחה של ירדן ושיעור האזורים היבשים למחצה הינו 1.8 אחוזים ואילו אזורי השוליים מהוים 5.7 אחוזים. האזורים בהם כמות הגשמים שיורדת הינה רבה ומגיעה לבין 400-600 מ"מ בשנה מהווים רק 1.1 אחוזים דבר המצביע על מיעוט כמויות הגשמים היורדות בירדן. יש לציין, כי כ-85 אחוזים ממי הגשמים אובדים בשל התאדות, מה שמותיר מהם כמות קטנה לניצול במיוחד לנוכח העובדה, שכמות המים והממטרים הנוותרת המוערכת ב-15 אחוזים מחולקת בין מים על קרקעיים לבין מי תהום.

כמויות המים הנצרכות

ש': האם כבוד השר יכול למסור נתונים על כמויות המים הנצרכות?
 שר המים וההשקיה: כמויות המים שנצרכו בשנת '91 מוערכות בכ-833 מליון מטרים מעוקבים מהן 179 מליון מטרים מעוקבים לצרכי שתייה, 42 מליון לצרכי תעשייה ו-613 מליון מטרים מעוקבים לצרכי חקלאות. כמויות המים העל קרקעיים שנצרכו בשנת '91 מוערכות בכ-321 מליון מטרים מעוקבים מתוך 692 מליון מטרים מעוקבים שהינם כלל כמויות המים העל קרקעיים הנמצאים בירדן.

הסכרים

המהנדס מחמד אבו רמאן הוסיף פרטים על הסכרים: הממשלה בנתה את הסכרים הבאים:

סכר המלך טלאל בקיבולת של 85 מליון מטרים מעוקבים, סכר ואדי אלערב - 17.5 מליון, סכר שרחביל בן חסנה - 3.5 מליון, סכר אלכפרין - 3.5 מליון, סכר ואדי שעייב - 2.5 מליון. כולם נמצאים בעמק הירדן.

הממשלה באמצעות משרד המים וההשקיה תניח תכנית לביצוע מספר פרויקטים של סכרים שאת חלקם הוחל לבצע או יבוצעו בקרוב וחלקם נבדקים כעת. החשובים שבהם:

1. סכר כראמה בקיבולת של 55 מליון מטרים מעוקבים. הסכם יוקם בואדי אלמלאחה שבאזור אלכראמה. נעשתה כבר בדיקה לגביו והוכן המודל וכעת מחכים לתחילת הביצוע.

2. סכר אלואלה בקיבולת של 9 מליון מטרים מעוקבים יבנה בואדי אלואלה. הוא נבדק והוכן מודל.

3. סכר אלמוג'ב בקיבולת של 35 מליון מטרים מעוקבים. יוקם בואדי אלמוג'ב. הוא נבדק והוכן מודל.

4. סכר אלתנור בקיבולת של 12 מליון מטרים מעוקבים. יוקם על ואדי אלחסא. הוא יבדק.

5. הגבהת סכר אלכפרין בקיבולת של 3.5 מליון מטרים מעוקבים. הוא נבדק וצפויה הכנת מסמכי המכרזים.

6. פרויקט ואדי ראג'ל בקיבולת של 3.5 מטרים מעוקבים. יוקם בואדי ראג'ל. הסתיימו כל פעולות ההקמה.

זאת בנוסף לקבוצת סוללות העפר והסכרים של סוללת אבנים, אשר הוקמו באזורי המדבר הצפוני, המרכזי והדרומי ואשר מספרם מגיע ל-12 סכרים בקיבולת המוערכת בכ-20 מליון מטרים מעוקבים.

לאחר ששר המים וההשקיה ובכירי רשות המים ורשות עמק הירדן ענו על שאלות העיתונאים נפתח קו לשאלות המאזינים. להלן עיקרי דבריהם:

מספר תושבים מפרבר אלרשיד שברבת-עמון התלוננו על כך שהם הניחו צינור מים 2 אינטש באורך 500 מטרים על חשבונם בשנת 76' ואז מספר הצרכנים היה 17. כאשר פרבר זה סופת לעיר אלג'ביה בשנת 80' החלה העיירה להעביר מים לאזרחים נוספים דרך צינור זה ומספר הצרכנים עלה ל-100 דבר אשר הביא לניתוק המים מזה יותר מחודש.

שר המים הבטיח להחליף את הצינור ל-4 אינטש.

חלוקת המים בסבב

"אלדסתור": מדוע אין אתם מתחייבים לתוכנית חלוקת המים בסבב? המהנדס מנד'ר ח'ליפאת, מנהל מי הבירה: אני רוצה להבהיר, כי התוכנית לחלוקת המים המפורסמת בעיתוננים מוסרת את מועדי התחלת וסיום השאיבה ולא את מועדי הגעת המים אל האזרחים.

הרשות מתחייבת באופן מוחלט ליישם את תוכנית הסבב, אולם מה שקורה בשל הטופוגרפיה של הבירה, שהמים אינם מגיעים לכל הצרכנים ברגע אחד אלא מגיעים ראשית לאזורים הנמוכים ורק לאחר מכן הם מגיעים בהדרגה אל האזורים הגבוהים יותר. הדבר תלוי באופן השימוש ואגירת המים של האזרחים באזורים הנמוכים.

"אלדסתור": מהי הסיבה לכך, שהמים אינם מגיעים למספר אזורים ברבת-עמון?

המהנדס ח'ליפאת: האזורים בבירה בהתאם לתוכנית המוצהרת מכוסים לגמרי, ובהתאם לסבב אין אזור בבירה שהמים אינם מגיעים אליו. ישנם מספר אזורים, אשר לא יהיו כפופים לתוכנית והם יקבלו את המים באופן מתמשך.

תוכנית זו תבדק ותיושם באופן נסיוני לפני שיוכרו עליה ויתחילו לבצעה. בעת הכנת התוכנית נלקחים בחשבון גורמים רבים בהם הצד החברתי, צפיפות האוכלוסין ומצב רשת המים בכל אזור.

מצב משק המים ברבת-עמון

"אלדסתור": מהו מצב המים האמיתי ברבת-עמון?

המהנדס ח'ליפאת: במהלך השנים שחלפו חלה ירידה ניכרת במפלסי מאגרי המים סואקה, אלקסטל, אלקטראנה ואלאזרק המהווים את המשענת העיקרית לאספקת המים לאזור הבירה. כמו-כן כמויות המימטרים המעטות שירדו בעונת הגשמים שעברה השפיעו על הזנת מקורות המים זאת לצד העלייה המפתיעה במספר תושבי הבירה והריבוי הטבעי הגבוה, אשר הביאו לגרעון גדול באספקת המים בהשוואה למינימום הצרכים.

גרעון המים בירדן לצרכי שתייה מוערך בכ-60 מליון מטרים מעוקבים בתקופת הקיץ בלבד שבה הדרישה למים מגיעה לשיאה. גרעון המים ברבת-עמון מגיע לכ-26 מליון מטרים מעוקבים והוא מהווה כרבע מהכמות שמסופקת למחוז הבירה. בשל כך קורא המשרד לייצל את הצריכה כדי שהרשות תוכל לספק מים לכל הבתים בכל אזור ובמיוחד באזורים הגבוהים.

שאלתו של האזרח עיסא אלצקר: קיים חוסר תאום בביצוע פרויקטים של דרכים בין עיריית רבת-עמון, משרד העבודות ורשות המים מה שגורם להשחתת רשתות המים.

המהנדס ח'ליפאת: האמת היא שקיים תאום בין כל מחלקות השרות במחוז ובמיוחד עם מנגנוני עיריית רבת עמון רבתי. לאחרונה בשל החלשותו של התאום הזה הוקמה מועצה עליונה לתאום ואנו מקוים, שהמצב ישתפר כדי למנוע כל נזק בצינורות המים.

האזרח יאסר אלצאיע': אזור אלג'נדויל אינו כלול בתוך תוכנית המים הגדולה.

המהנדס ח'ליפאת: הרשות מחוייבת ליישם את תוכנית הסבב כל עוד אין הפרעה פתאומית, אשר אינה תלויה ברשות כמו שכירת אחד הקוים או נזק למשאבות, אשר מטופלים בהקדם.

זרימת המים החלשה

"אלדסתור": קיימו החלשות מתמשכת בתהליך זרימת המים באזור אלג'ביה בשכונת אלביאצ'את באופן שהמים אינם מגיעים למאגרים הרורביים שמעל שטח הבתים. מהו הפתרון?

המהנדס ח'ליפאת: ברור מן השאלה, כי הסיבה לזרימה החלשה של המים הינה פתיחת רשתות המים הביתיות באופן מתמשך לעבר הבאר. דבר זה מביא להחלשות זרם המים המגיע אל השטחים הסמוכים ואפילו לדירות נוספות באותו בניין. מה שנדרש הוא שת"פ בין האחים האזרחים עם שכניהם ומתן אפשרות להגעת המים לכולם.

האזרח אחמד מחמד עלי: איני מגזים אם אומר, כי המים לא הגיעו לשכונת אלמהנדסין מאז עיד אלצ'חא בצורה מתקבלת על הדעת. כמו-כן המים אינם מגיעים לאם אלסמאק הצפונית.

המהנדס ח'ליפאת: למיטב ידיעתי, המים מגיעים בצורה מסודרת לאזור זה. אנו לא קיבלנו כל תלונות בנוגע לכך.

באשר לאם אלסמאק, הרי שסמאק הדרומית כולה אינה סובלת ממחסור במים בעת חוכנית הסבב שכן היא איזור נמוך יחסית. לעומתה סמאק הצפונית סובלת ממחסור כתוצאה מצריכה מקפחת של האזרחים באזורים הנמוכים. אנו נעקוב אחר הנושא ונבטיח את הגעת המים לאזור זה.

מילוי בריכות שחייה במים

"אלדסתור": מדוע לא מונעים מהאזרחים להשתמש במים לצורך מילוי בריכות שחייה?

המהנדס ח'ליפאת: מבחינה חוקית אין דבר המונע מהאזרחים למלא את ברכותיהם במים או להשתמש בהם לכל מטרה אחרת. אולם אני רוצה להסב את תשומת לב האזרחים לכך, שאלו אשר ברשותם בריכות שחייה יכולים להשתמש במים לשימוש חוזר במשך מספר חודשים.

אנו מקוים, שאזרחים אלו יתרמו להתמודדות עם המחסור במים בבירה ולא יחליפו את המים בברכותיהם אלא ירכיבו מנגנוני ניקוי שיאפשרו לא להחליף את המים בכל תקופת הקיץ או שישתמשו בבריכות הציבוריות.

מים לצרכי בנייה

האזרח ג'מיל בשאראת: האם קיימת אפשרות שאני אקבל מים לביתי לצרכי בנייה באופן זמני?

המהנדס ח'ליפאת: המונים הזמניים לצרכי בנייה אסורים לשימוש מזה שנתיים, והמים מגיעים כעת רק לאחר השלמת פעולות הבנייה, שכן המים שברשות הינם לצרכים ביתיים בלבד, אלו הם מים מעובדים ואין זה הגיוני שישתמשו בהם לצרכי בנייה.

החלפת רשתות המים

האזרח חסן אלבתותי: האם יש כוונה להרחיב את רשת המים ולחדשה באזור רבת-עמון?

המהנדס ח'ליפאת: הרשות מתכוונת להחליף את רשתות המים באזורים שונים במחוז הבירה- דבר המצריך מימון שלא ניתן לספקו. לא ניתן לבצע זאת במהלך שנה אחת ואנו מתכוונים להניח תוכניות לעתיד לשם החלפת מה שפגום.

במהלך השנה הנוכחית פורסם מכרז להחלפת רשת המים באזור אלנצר וואדי אלסבאק בעלות של כשלושה מליון ושמונת אלפים דינאר. הדבר יבוצע בסוף שנת '94. הרשות מתכוונת למצוא את המימון הדרוש לביצוע השלב הראשון של תוכניותיה בתחום החלפת הרשתות הפגומות באזורים שונים בבירה שעלותו מוערכת בכ-28 מליון דינאר ירדני.

האזרח פוזי אלנהאר: אזור אבו אלסוס סובל מניתוק המים כבר למעלה מ-25 ימים, מה הסיבה לכך?

המהנדס ח'ליפאת: בעיית העדר הסדירות שבהופעת המיס באזורים אלו נובעת מההתקפות המתמשכות ומההתנהגות הבלתי הולמת של מספר תושבים התוקפים וגורמים נזקים לצידוד באופן המביא לידי כך שהמיס אינם מגיעים לאזורים מסויימים.

אני קורא לאזרחים להודיע על כל אדם העושה מעשים כאלו מיידית לרשות כדי שניתן יהיה לנקוט כלפיו בצעדים משפטיים כדי שמעשים אלו לא ישנו.

היקף החובות לרשות המיס.

"אלדסתור": מה היקף חובם של האזרחים לרשות?

מנהל רשות המיס, המהנדס כמאל אלזעבי: היקף החובות לרשות המיס מהצרכנים שאינם ממשלתיים מגיע לכ-8 מליון דינאר. חובות העיריות ומספר מוסדות ציבוריים, אוניברסיטאות וגופים דומים נוספים מגיע לכשני מליון דינאר. כלומר חובות האזרחים מגיעים ל-6 מליון דינאר. הרשות מבקשת מהאזרחים לפרוע את חובם כדי להמנע מניתוק זרם המיס אצלם וכדי להמנע מצעדים משפטיים שינקטו כלפיהם כדי לקבל את כספי המדינה.

הבארות הפרטיות.

"אלדסתור": מדוע אינכם מניחים את היד על הבארות הפרטיות?

מנהל שירות הציבור: הבארות הפרטיות תורמות בפתרון בעיית אספקת מים לאזרחים תוך מכירת מים לתושבים. המשרד פרסם תעריף למים המועברים באמצעות מיכלים מיוחדים. הגורמים הנוגעים לדבר נדרשו להקפיד על יישום תעריף זה והמשרד אף הוא עוקב אחר נושא זה.

מקור ב': "צות אלשעב" (ירדן) 17 ביולי '93:

בירדן 12 מאגרי מי תהום והם: רבת-עמון, אלזרקא, אלירמוכ, ים המלח, עמק הירדן הצפוני, עמק הירדן הדרומי, ואדי ערבה הצפוני, ואדי ערבה הדרומי, אלדיסי, אלסרחאן, אלג'פר, אלזורק ואלחמאד.

מה מצב מי התהום בירדן?

לאחר הוצאת מי התהום מן המאגרים והשפעת השאיבה על מפלס המים ועל סוג המים המופקים מתברר כי:

1. מאגרי רבת-עמון ואלזרקא סובלים מניצול גובר של מקורות המים שלהם, ומימיהם סובלים מזיהום כתוצאה של מי פסולת שחלחלו למי התהום שלהם. הזיהום הגיע במספר מקומות במאגר למצב שאין ממנו חזרה. משמעות הדבר, שהמאגר צריך עשרות שנים של השגחה לאחר שימנע ממנו הזיהום כדי לחזור למצב תקין.

2. מאגר הירמוכ סובל מניצול גובר של מימיו. בנוסף לכך קיימות תופעות של מליחות יתר במאגר בחלקו המזרחי כתוצאה ממי השקייה המחלחלים למי התהום ונושאים עימם את מליחותם וחומרים כימיים.

3. מי מאגרי אלזורק, אלג'פר ואלדיסי מתאפיינים במפלס מים נמוך ובזרימת מים מלוחים אליהם. באזור אלג'פר הומלחו מי הבארות בשנות השישים והשבעים כתוצאה משאיבת יתר, דבר אשר הביא להפסקת פרויקטים של השקייה המבוססים עליהם. במאגר אלזורק חלה ירידה מתמשכת במפלס מי התהום ועלתה מליחות המים.

המחשבה לשאוב מים מלוחים ולהמתיקם הינה מחשבה בלתי כלכלית ויש לה השפעות סביבתיות שליליות רבות.

מאגר אלדיסי נכנס לתוך סעודיה אולם תנועת המים הינה לכיוונה של ירדן וניצול המים הקיים כעת בסעודיה אינו משפיע באורח שלילי על החלק הירדני. החלק הירדני סובל כעת מניצול יתר באופן שמפלס המים ירד במספר בארות ביותר מ-10 מטרים מעוקבים לאחר שאיבת כ-500 מליון מטרים מעוקבים במהלך שמונה השנים האחרונות.

מי ההשקייה חדרו למי התהום והמליחו אותם ואף החדירו לתוכם חומרים כימיים מה שמסכן את עתיד המאגר.

4. מאגרי נהר הירדן וואדי ערבה: אינם מנוצלים בצורה מלאה אלא שהשימוש הקיים כעת הביא לחדירת מי השקייה למי התהום מה שגרם לעלייה ברמת המליחות במספר אזורים והמים טובים להשקיית מספר יבולים בלבד. הסתננות של מי פסולת גרמה לזיהום מי התהום.

מזכירות הממשלה

ירושלים, כ"א באב התשנ"ג
8 באוגוסט 1993

פרופ' גדעון פישלזון
קרן המר - מתאם אקדמי

לכבוד
פרופ' חיים בן-שחר
יו"ר הועדה המדעית

קרן ארמנד המר
אוני' ת"א, רמת אביב
תל-אביב. 69978

שלום רב,

רוב תודה על המחקר בדבר הביקוש למים של משקי בית בישראל, שאקרא בו בעניין.

עמיתי למשלחת המו"מ ואנוכי נצפה בעניין רב למחקרים שבהכנה בקשר לחלוקת מקורות המים בין ישראל, יו"ש ועזה ולמשאבי המים באגן הצפוני של המזה"ת.

בברכה,

אליקים רובינשטיין

העתק: צוות המים במשלחת המו"מ לשלום

אוגוסט 1993

לכבוד

מר אליקים רובינשטיין

מזכיר הממשלה

ת.ד. 187

ירושלים 91001

שלום רב,

המחקר הנוכחי הוא הראשון בסדרת מחקרים חדשה בנושא המים, המתבצעת לאחרונה על ידי קרן ארמנד המר. המחסור במים במזרח התיכון הוא גורם דומיננטי בכלכלת המשקים ומקור לניגודי אינטרסים כלכליים ביניהם. נוכח הגידול הנמשך הצפוי בביקוש למים עקב גידול האוכלוסיה והפיתוח הכלכלי, מתרחב והולך הפער בין הצרכים לבין מלאי המים וסכנת משבר המים נראית באופק. משבר כזה יחריף עוד יותר את ניגודי האינטרסים ועלול להיות מוקש בתהליך השלום. לכן, פתרון בעיית המים חיוני לביסוס תהליך השלום והשגתו.

קרן המר ייחדה מקום בולט לעבודות בנושא המים כבר מראשית פעילותה ב-1980. בשלבים הראשונים התמקדה עבודת הקרן בדרכים להגדלת ההיצע במים. הקרן הציגה תכנית אזורית להקצאת מים לעזה, לגדה המערבית ולירדן ממקורות הנילוס, הירמוך והליטני תוך חילופים עם מים מישראל לשם חסכון בהוצאות הובלה. הצעות מפורטות של תכנית המים האזורית מופיעות בספר "מים בשלום" בהוצאת ספרית פועלים 1989, כאשר הגרסה האנגלית המורחבת אמורה לראות אור בקרוב בהוצאת Praeger. כמו כן הוצגו ההצעות הללו בשני הספרים:

Economic Cooperation and Middle East Peace, Weidenfeld and Nicolson (1989)

Economic Cooperation in the Middle East, Westview Press (1989)

לאחרונה פרסמה הקרן שני מחקרים נוספים בתחום ההיצע למים: "התפלת מים במשולב עם תעלת ים סוף ים המלח" ו-"מתקן משולב לייצור חשמל והתפלת מים על גבול ישראל מצרים".

סדרת המחקרים החדשה מעבירה את הדגש מצד ההיצע לצד הביקוש. נוכח המחסור במים ולאור העובדה שערך התפוקה השולית שלהם גבוה, מדיניות מחירים נכונה תביא לייעול השימוש במים ולחסכון ניכר בכמות הנצרכת. מאז 1970 ירדה כמות המים ליחידת תפוקה בחקלאות בישראל בכ-50% ובשנת 2000 היא תעמוד על כ-40% מהכמות ב-1970. נראה כי כיוון זה של התיעלות בשימוש במים יהיה העיקרי בטווח השנים הקרובות להקלת המחסור במים.

המחקרים בתחום הביקוש למים העומדים להתפרסם בקרוב הם:

- הביקוש למים של משקי בית בישראל (המחקר הנוכחי)
- הביקוש למים בתעשייה בישראל
- חקלאות מעוטת ביקושי מים
- משאבי המים באגן הצפוני של המזה"ת
- ניתוח כלכלי של חלוקת מקורות המים בין ישראל, יהודה, שומרון ורצועת עזה
- מודל מאקרו-כלכלי לניתוח בעיות המים בישראל

שני המחקרים האחרונים נערכים בשיתוף פעולה עם המרכז לפיתוח על שם פנחס ספיר.

הפרסום הנוכחי עוסק בביקוש משקי בית למים. משקי הבית צורכים היום כ-30% מסך תצרוכת המים בישראל. המחקר מצביע על רמה נמוכה של גמישות המחיר וגמישות ההכנסה למים. המסקנה היא כי העלאת מחיר המים לא תביא לחסכון משמעותי בצריכת המים של משקי הבית, ואילו סך הביקוש למים יעלה עם גידול האוכלוסיה אם כי באיטיות עם עליית ההכנסה הריאלית לנפש. בהתאם, אין לצפות שמשקי הבית יתרמו לחסכון בתצרוכת המים.

ב ב ר כ ה,

פרופ' גדעון פישלזון
 קרן המר - מתאם אקדמי

פרופ' חיים בן-שחר
 יו"ר הועדה המדעית

8pe/

THE ISRAELI PALESTINIAN TRACK

THE GOAL

15.8.92

Agreed Interim Self-Government Arrangements (ISGA) for the
Palestinians in the territories for five years.

THE GOAL

Agreed Interim Self-Government Arrangements for a period of five years. Beginning the third year, negotiations on the permanent status will take place, on the basis of Resolutions 242 and 338. The above is based on the Madrid invitation and is suggested in its framework.

ON THE 3RD YEAR { NEGOTIATION ON THE PERMANENT STATUS

242

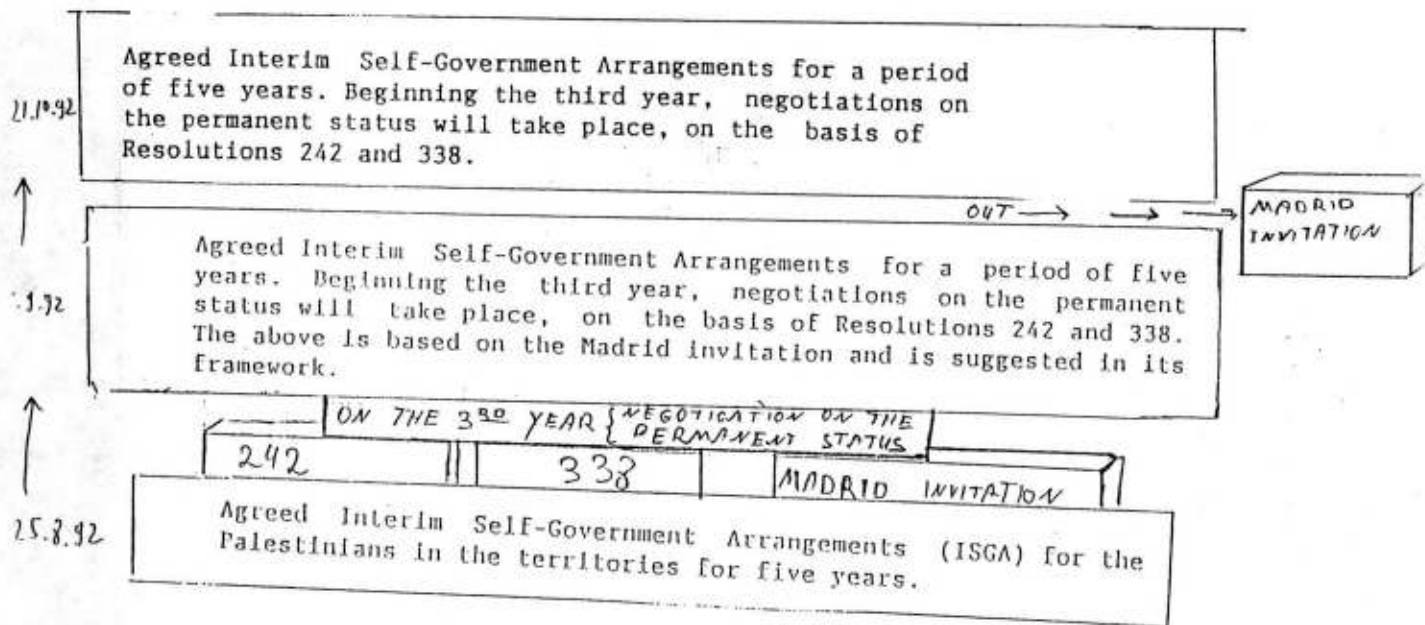
338

MADRID INVITATION

Agreed Interim Self-Government Arrangements (ISGA) for the Palestinians in the territories for five years.

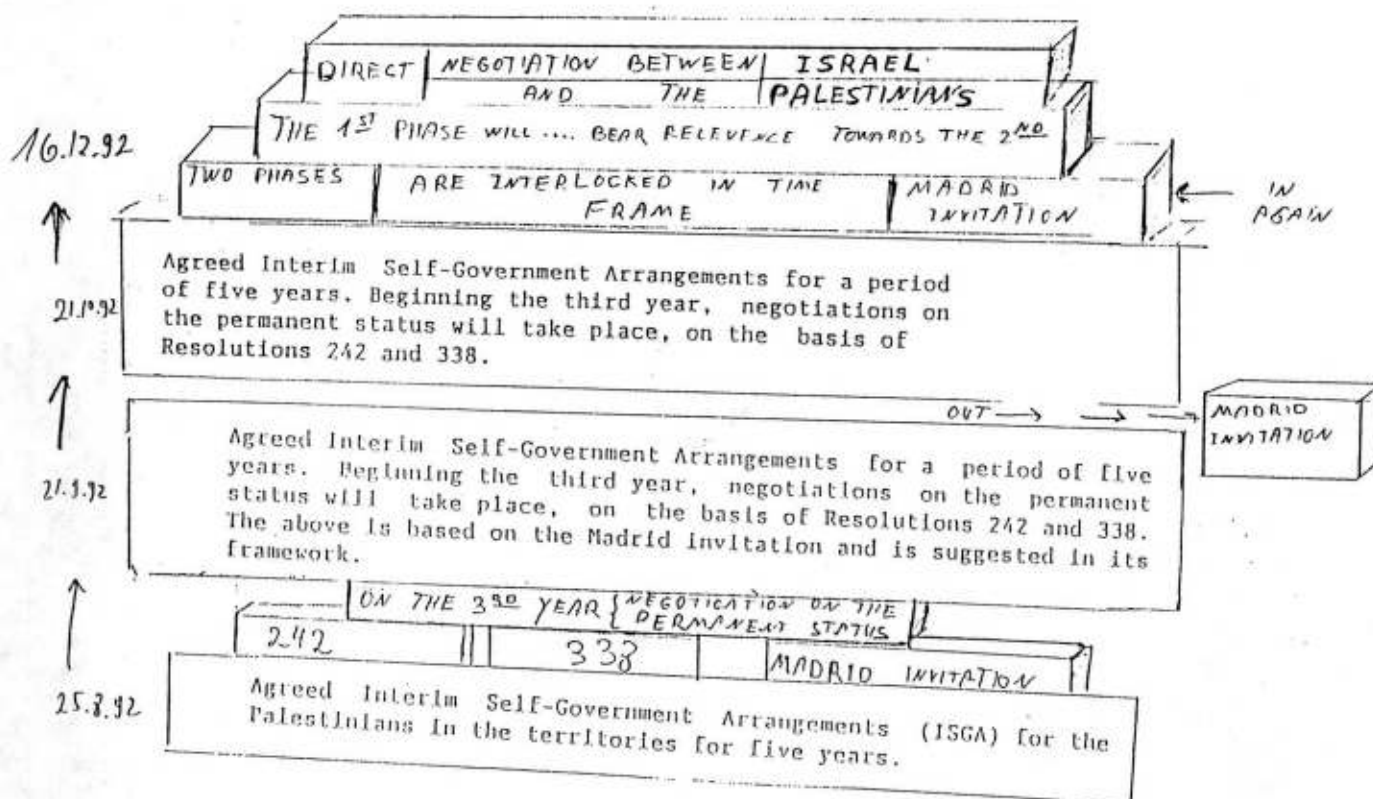
3) 4

THE GOAL

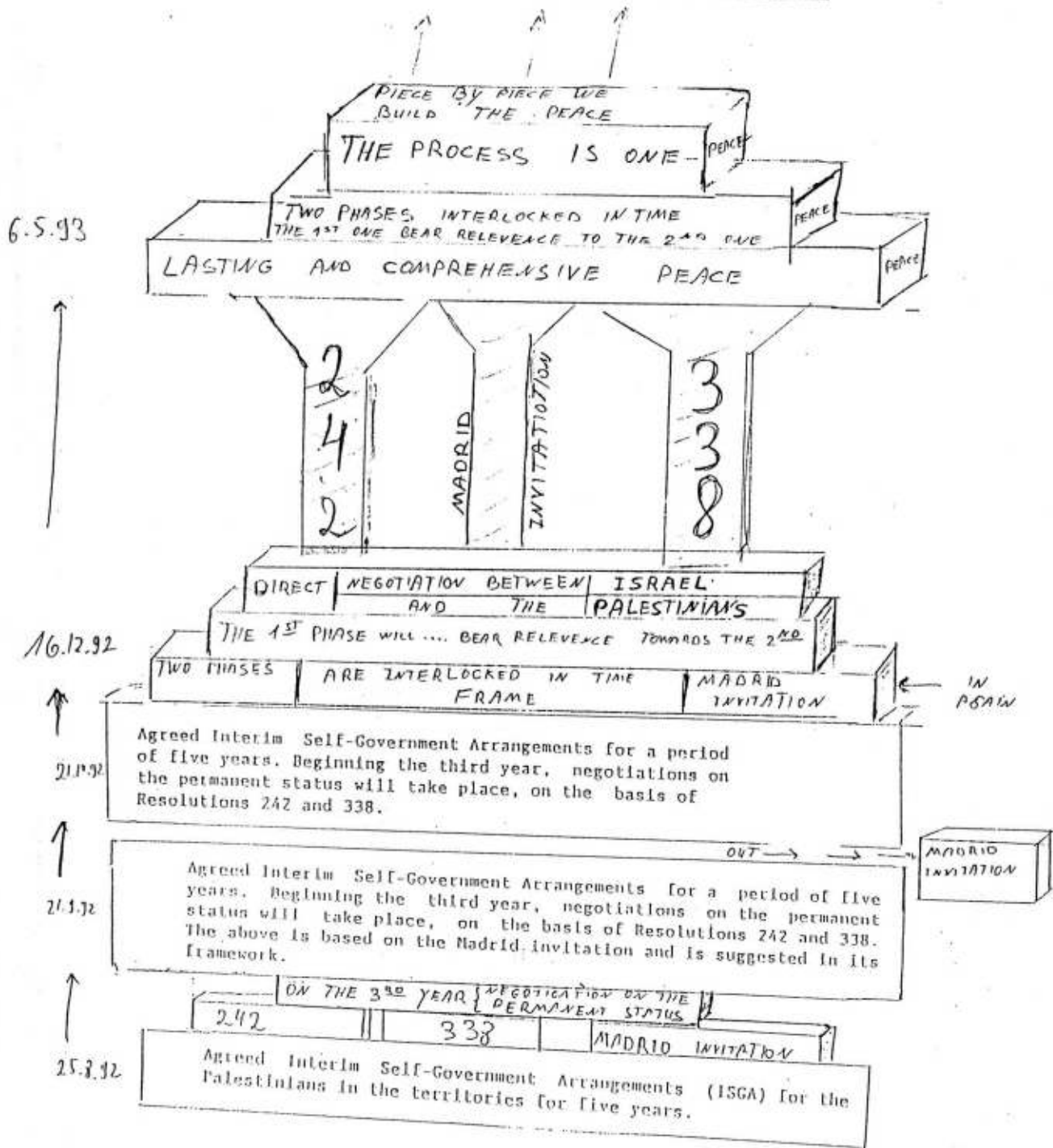
4
Sp^e

THE GOAL

SP

THE GOAL IS PEACE

THE ISRAELI PALESTINIAN TRACK

Si
6

THE GOAL

THE GOAL OF NEGOTIATION AND TERMS OF REFERENCE

Direct negotiations between Israel and the Palestinians, in the framework of the objective of a just, lasting and comprehensive peace, based on resolutions 242 and 338, per the Madrid invitation, to be conducted in two phases:

- (1) Talks conducted with the objective of reaching agreement on interim self-government arrangements.
- (2) Beginning the third year, negotiations on the permanent status will take place. These negotiations will be conducted on the basis of resolutions 242 and 338.

The process is one; its two phases are interlocked in the agreed time frame; the first phase will also naturally bear relevance towards the second phase, with the understanding that all options for the second phase remain open to the parties to agree in the framework of the above mentioned agreed basis.

The terms of reference of this process are the Madrid invitation (attached). Resolutions 242 and 338 are attached as well.

